

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง
ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
Development of Economic and Social Stability, Fairness in Access to
Resources and Social Services Quality Strengthening Self-reliance

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

โดย

นายสัญญา สดประเสริฐ

นายสงคราม จันทร์ทาศิริ

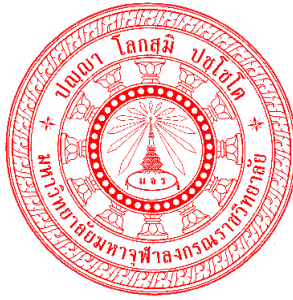
นายวีรพงศ์ พิชัยเสนาณรงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 800763005

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง
ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
Development of Economic and Social Stability, Fairness in Access to
Resources and Social Services Quality Strengthening Self-reliance

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย
Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

โดย

นายสัญญา สดประเสริฐ

นายสงคราม จันทร์ทาศีรี

นายวีรพงศ์ พิชัยเสนาณรงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 800763005

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

Development of Economic and Social Stability, Fairness in Access to
Resources and Social Services Quality Strengthening Self-reliance

Under Research plan

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

by

Mr.Sanya Sodprasert

Mr.Songkhram Chantakiri

Mr. Weerapong Pichaisenarong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCURS 800763005

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
ผู้วิจัย:	นายสัญญา สดประเสริฐ และคณะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ๒) เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ๓) เพื่อสร้างรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชนวังกะภาคีรัฐและภาคเอกชน จำนวน ๒๕ คน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) โดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนวังกะ เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล เนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวังกะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนา ที่มีความชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดยภาพรวมของกระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชน

๒. การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านวังกะ คือ มีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ และนำส่วนเกินเข้าร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มีแนวทางที่ผู้นำชุมชนเรียกว่า “ผลผลิตวิถีชุมชน” หรือ “ผลผลิตวิถีพอเพียง” เป็นแนวทางบูรณาการที่ขยายตัวในพื้นที่ชุมชนบ้านวังกะ ๒) การพึ่งตนเองทางสังคมของชุมชนบ้านวังกะ คือ การเสริมสร้างให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจัยพื้นฐานบางอย่างไม่สามารถพึ่งตนเองในครอบครัวได้ ต้องพัฒนาการพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบ ๓) การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านวังกะ คือ เป็นการพึ่งตนเองบน

(ข)

ฐานองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ “คน ความรู้ และทรัพยากร” โดยการพัฒนาศักยภาพของคน ค้นหาทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ๔) การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจของชุมชนบ้านวังกะ คือ ยึดหลักธรรมทางศาสนาหล่อหลอมการดำเนินชีวิต ปฏิบัติกิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ “นพปฏิญาณเศรษฐกิจพอเพียง” คำปฏิญาณ ๙ ข้อ ที่ถอดเอาหลักปฏิบัติรูปธรรม ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นวินัยหลักในการดำเนินชีวิต ไม่น้อมเอียงไปตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ

๓. รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ นั่นคือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

Research Title: Development of Economic and Social Stability, Fairness in Access to Resources and Social Services Quality Strengthening Self-reliance

Researchers: Mr.Sanya Sodprasert, Mr.Songkhram Chantakiri and Mr. Weerapong Pichaisenarong

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Fiscal Year: 2563/2021

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this study are 1) to study the state of economic and social security problems. And fair access to social resources and services 2) to develop economic and social security And fair access to social resources and services 3) To create a fair model for accessing quality social resources and services. Be strong, self-reliant Sample group And key informants are community leaders, people of the Wang Ka community Public and private sectors, 25 people using Action Research Methodology by participatory research. And action research Blend together

The research results revealed that:

1. The state of economic and social security problems of Wangka community. Caused by unbalanced development due to development that emphasizes one-dimensional economic growth. Causing the Wangka community to change the development paradigm That is clear in both the dimensions of the basic concepts and practices for balance and sustainability.

2. Fair access to social resources and services The self-reliance is divided into 4 areas: 1) the economic self-reliance of Ban Wang Ka community, ie local rice, fish, vegetables and fruits for subsistence And bring surplus to participate in the economic development of the community There is a way that community leaders call it.

“Community Productivity” or “Sufficiency Production” is a concrete approach that is expanding in Ban Wang Ka community area. 2) Social self-reliance of Ban Wang Ka community is to empower people in the community to cooperate and support each other. Some basic factors cannot be self-reliant in the family. 3) Self-reliance on natural resources of Ban Wang Ka community is self-reliance based on 3 elements: "people, knowledge and resources" by developing human potential. Find resources in local communities To develop to make the most of Based on the knowledge and wisdom of the local community 4) The psychological self-reliance of Ban Wang Ka community is based on religious principles that shape life. Perform religious activities regularly throughout the year. The most concrete is the "Sufficiency Economy Vow", the nine vows that remove concrete principles Of the sufficiency economy philosophy Become an iron discipline in life Not inclined to follow the trend of consumerism And advertising in various media

3. Fairness model for accessing quality social resources and services Strengthening self-reliance is to provide economic and social security for everyone in the Wangka community, along with strengthening their ability to manage risks and create life opportunities for themselves. Has a comprehensive and sustainable development base Develop a more diverse and robust foundation economy Promote the allocation of resources to be fair Restructuring the entire system to support income distribution and be a tool for equality in resource allocation and property ownership. Develop the use of information technology and access to information for professional development. Promote the role of the private sector in enhancing economic and social security for the people in the community as well as enhancing the quality. A social protection system to cover all people comprehensively, in line with their needs and needs.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
สารบัญ.....	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์.....	๗
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม.....	๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง.....	๓๗
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน.....	๕๐
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๓
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๗๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๗๔
๓.๓ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๕
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๕
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๖
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๘
๓.๗ สรุประบวนการวิจัย.....	๗๙

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๘๑
๔.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม.....	๘๑
๔.๒ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถ พึ่งพาตนเองได้.....	๘๘
๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคม ที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้.....	๙๕
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๐๒
 บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๐๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๕
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๑๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๘
 บรรณานุกรม.....	๑๒๐
 ภาคผนวก.....	๑๒๕
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๒๖
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์....	๑๒๗
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์.....	๑๒๙
ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสอบถาม.....	๑๓๒
ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๓๘
ภาคผนวก ฉ ประเมินภาพกิจกรรม.....	๑๔๒
 ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๔๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันโลกของเราต้องเผชิญกับวิกฤตต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือแม้กระทั่ง ชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่อาจจะปฏิเสธความวุ่นวายของสังคมโลกได้ทุกประเทศต่าง ต้องการที่จะพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งการพัฒนาประเทศมีทั้งผลดีและผลเสีย ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่กำลังก้าวไปสู่ประเทศพัฒนา ทำให้คนในประเทศเริ่มที่จะทิ้งความเป็นอยู่ที่เป็นไทยของเราไป หันไปเน้นภาคอุตสาหกรรม ดิจิทัลนิยม ชอบความฟุ้งเฟ้อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแทบจะทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกทำให้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค เป็นต้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นยัง ได้ส่งผลทางด้านลบตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ส่งผลให้ชนบทเกิดความ อ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาด ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา ความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหา และสั่งสมกันมาถูกปรับเปลี่ยน ถูกลืมนั่นหายไป ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองและดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการ เพื่อให้ตนเองได้รับการสนองต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูก กระแทกกระเทือนซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้ง ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์ได้เป็นอย่างดี^๑

หน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือแม้แต่องค์กรพัฒนาเอกชน ได้น้อมนำเอาพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นหนึ่งแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้ลึกถึง ระดับรากหญ้าคือชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รัฐบาลจึงได้กำหนด แนวทางในการจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้ สร้าง

^๑มูลนิธิชัยพัฒนา, เศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://22www.chaipat.or.th>, [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓].

โอกาสให้เกิดการจ้างงานในประเทศ สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก เสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีความรู้ทักษะและมีมือแรงงานเพื่อขึ้น ช่วยเหลือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของการผลิตต่อเนื่องภายในประเทศ รวมทั้งสนับสนุนการผลิตและการบริการที่จะก่อให้เกิดรายได้เงินตราต่างประเทศ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ยั่งยืนและมั่นคงในระยะยาวต้องเร่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปตามหลักการ “ความเพียงพอ” ที่มุ่งใช้ “ความมีเหตุผล” พิจารณาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่จะได้รับอย่างรอบคอบพัฒนาด้วย “ฐานความรู้” ทั้งจากภายนอกและที่สั่งสมภายในประเทศ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างชาญฉลาดและรู้เท่าทัน จากการวิเคราะห์และทำความเข้าใจในสถานะของประเทศที่เป็นไปอย่างรอบคอบระมัดระวังไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเช่นในอดีต หากแต่จะใช้จุดแข็งการผลิตที่มีเพื่อสร้างฐานการผลิตที่แข็งแกร่งและประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยภาคเกษตรของไทยจะพัฒนาเป็นฐานอาหารที่มีความปลอดภัยและเพียงพอ^๒ ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมเคลื่อนสู่ระดับห่วงโซ่มูลค่าที่สูงขึ้น ภาคบริการอาศัยจุดแข็งทางด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นไทยเป็นแนวทางในการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ควรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เริ่มจากการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวในเรื่องปัจจัยสี่แล้วจึงพัฒนาตนเองให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียงด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และอดออมให้พอมีพอกินพอใช้ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แก้ไขปัญหาตามเหตุและปัจจัยด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ก่อนคิดพึ่งผู้อื่น เมื่อมีความเข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนในชั้นพึ่งพากันและกัน นำไปสู่การรวมกลุ่มกันในระดับชุมชนและท้องถิ่น และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยมีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ได้รับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรสามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ และจัดการทุนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๓ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชน และมีธรรมาภิบาลในการจัดการองค์กรชุมชนท้องถิ่นจนสามารถพึ่งตนเองในระดับชุมชนท้องถิ่น แล้วจึงพัฒนาเครือข่ายสู่ภายนอกกับชุมชนอื่นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

^๒ ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว และวิชญา ปาณปัญญ์, “ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้ : ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน”, วารสารประชาคมวิจัย, (๒๕๔๑) : ๑๑-๑๒.

^๓ นิตยา กมลวิทนนิศา และนิสวันต์ พิชญ์ดำรง, “ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๙ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๖) : ๑๖.

การพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนากระแสหลักโดยเน้นไปที่การเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมนั้น เป็นเหตุให้เกิดปัญหาในชุมชนหลายประการ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหามลพิษ ซึ่งปัญหาเหล่านี้นอกจากจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อต้นทุนทางเศรษฐกิจของชุมชนอีกด้วย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากว่า ๑๐ ปี และพื้นที่เศรษฐกิจ โดยการใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่และการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่โอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนในชุมชน โดยการพัฒนาให้เป็นชุมชนเมืองน่าอยู่ อีกทั้งมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน เพื่อที่จะลดการกระจุกตัวของการพัฒนาในกรุงเทพฯ สู่ภูมิภาค

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระบบเศรษฐกิจฐานรากของพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี โดยจะได้ศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมของชุมชน มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดกลไกในการนำทุนทางวัฒนธรรม มีอยู่อย่างมากมาย สามารถนำไปบริหารจัดการเพื่อสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจขึ้นในพื้นที่ ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม เพื่อการเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิม และการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการใหม่โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้ง เป็นการวางรากฐานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสำหรับอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

๑.๒.๓ เพื่อสร้างรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ควรเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ โดยศึกษาสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสร้างรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สู่การพัฒนาสมัยใหม่ ผนวกกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติของชุมชน จึงเกิดปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับชุมชน เกิดการสนับสนุนงานหน่วยงานในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการกระจายรายได้ในชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะ กลุ่มประชาชนในอำเภอสังขบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อทราบถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ

๒.๑ ผู้นำชุมชน จำนวน ๕ ท่าน

๒.๒ ประชาชน จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๓ ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน ๑๐ ท่าน

รวมทั้งหมด จำนวน ๒๕ ท่าน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชน ผู้ประชาชน ภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งคณะผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๒๕ ท่าน

๔) ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม เพื่อสร้างผลผลิตที่ปลอดภัย และสร้างเมล็ดพันธุ์เพื่อขยายพันธุ์พืช ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว นำกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง เสริมสร้าง ชีตความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น

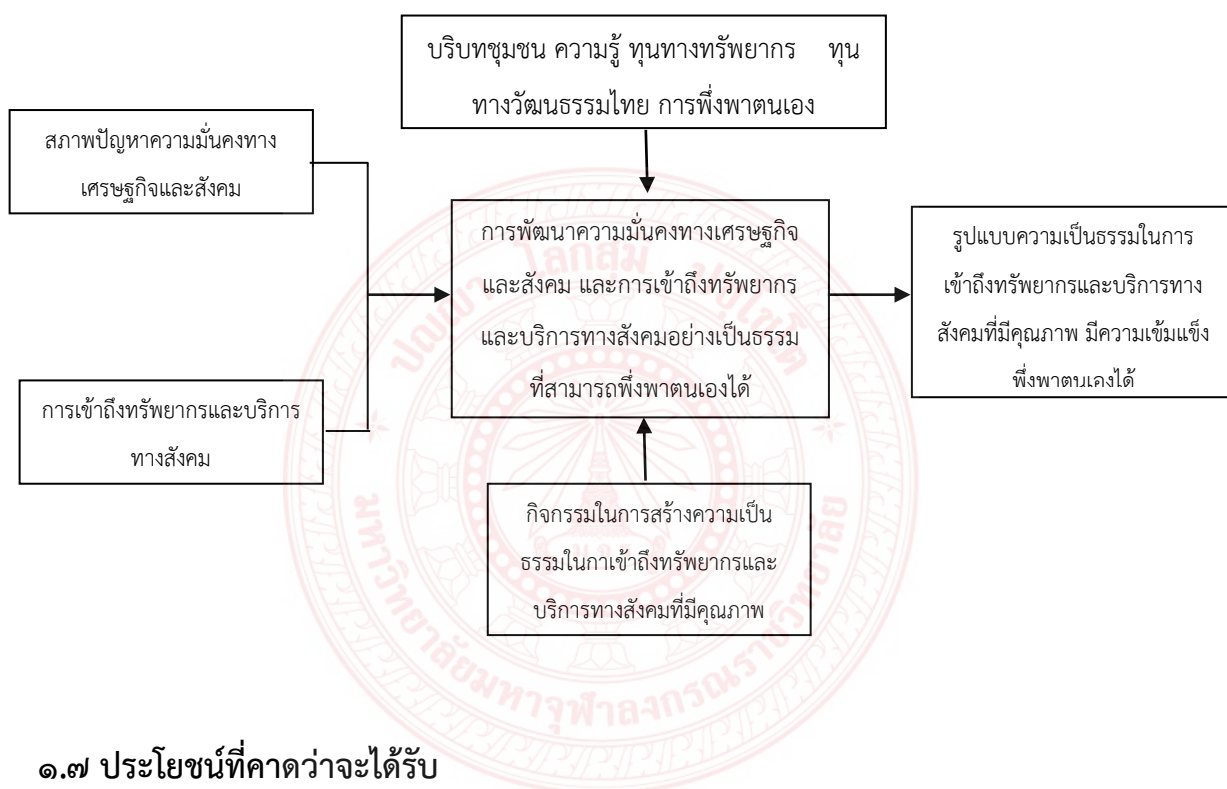
ความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร หมายถึง ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ หมายถึง การสร้างความมั่นคงทางสังคมและความเข้มแข็งของครอบครัว ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมของกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสให้ครอบคลุม ลดสัดส่วนคดีที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพิ่มแหล่งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ดูแลโดยชุมชนให้ทั่วถึง พัฒนาศักยภาพทุกด้าน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดความสงบสุขในชุมชน

พึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำประชาชนในชุมชนให้ดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง หรือสามารถหาความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาช่วย ทำให้ชุมชนช่วยตนเองได้ และสามารถประกอบอาชีพที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พอสมควรหรืออย่างมีสมดุล

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้” ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงทฤษฎี หลักการ แนวคิด จากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ได้ดังนี้

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม

๑.๗.๒ ได้รูปแบบการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

๑.๗.๓ ก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้” ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบ และประเด็นในการศึกษาให้ได้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์

แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ เริ่มเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายใน พ.ศ. ๒๕๓๗ หลังจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวในรายงานการพัฒนาคน (The Human Development Report) ฉบับปี ๑๙๙๔ (พ.ศ. ๒๕๓๗) ด้วยประโยคสำคัญที่ว่า “The search for human security lies in development not in arms” แนวคิดนี้มีสาระสำคัญ ๒ ประเด็น คือ อิสรภาพจากความหวาดกลัว และอิสรภาพจากความขาดแคลน (freedom from fear and want) นับเป็นความพยายามครั้งสำคัญใน ๒ ประเด็นหลัก คือการเชื่อมโยงสถานะความไม่มั่นคงระดับดินแดนของชาติเข้ากับความไม่มั่นคงของประชาชนอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่ง และการสร้างคำจำกัดความคำว่า “ความมั่นคง” เสียใหม่จาก “ความมั่นคง” ในความหมายเดิม ซึ่งเป็นเรื่องการสร้างแสนยานุภาพทางการทหารและดินแดน มาสู่ “ความมั่นคง” ด้านการพัฒนาคนและสังคม

ทั้งนี้ นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๔ เป็นต้นมา พบว่า มีนิยาม “ความมั่นคงของมนุษย์” อย่างหลากหลายโดยหน่วยงานระดับโลก ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มองค์การสหประชาชาติ เช่น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เลขาธิการสหประชาชาติ (Kofi Annan) ข้าหลวงใหญ่สำนักงานผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (Sadako Ogata) และมหาวิทยาลัยสหประชาชาติ

๒. กลุ่มรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ รัฐบาลแคนาดา รัฐบาลญี่ปุ่น และเครือข่ายความมั่นคงของมนุษย์ ๑๓ ชาติ ซึ่งไทยร่วมเป็นสมาชิกอยู่

๓. กลุ่มนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน

สำหรับประเทศไทย การก่อกำเนิดแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงรูปธรรมของการบริหารจัดการประเทศ และในเชิงอิทธิพลทางความคิดที่มีต่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน นับตั้งแต่ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ก่อนจะเริ่มมีทิศทางอย่างชัดเจนเมื่อมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙) และสืบต่อการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)

ความมั่นคงของมนุษย์ในประเทศไทยในปัจจุบันมุ่งให้ความสำคัญแก่ “การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง” ภายใต้กรอบความมั่นคงของมนุษย์ ๑๐ มิติ ซึ่งมีที่มาจากกรอบทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องหลายแหล่ง และการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านความมั่นคงของมนุษย์ จนกระทั่งกำหนดเป็นกรอบความมั่นคงของมนุษย์ได้ ๑๐ มิติ ดังนี้

๑. ที่อยู่อาศัย หมายถึง การมีสิทธิครอบครองที่อยู่อาศัยที่มีสภาพมั่นคงมีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่เพียงพอ และอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี

๒. สุขภาพอนามัย หมายถึง การมีสถานภาพด้านสุขภาพอนามัยที่ดี ได้รับการคุ้มครองจากหลักประกันสุขภาพที่พอเพียง สามารถเข้าถึงได้โดยมีข้อจำกัดน้อย และปราศจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยด้านร่างกายและจิตใจ

๓. การศึกษา หมายถึง การได้รับการศึกษาที่อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ และการได้รับการศึกษาต่อเนื่องอย่างเท่าเทียม ตลอดจนได้ใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตรงตามการศึกษาที่ได้รับมา

๔. การมีงานทำและรายได้ หมายถึง การได้ทำงานเต็มเวลาที่มั่นคงและพึงพอใจมีรายได้ และเงินออมที่เพียงพอแก่การดำรงชีพ โดยไม่มีหนี้สินที่ไม่มีคุณค่า

๕. ความมั่นคงส่วนบุคคล หมายถึง การปลอดภัยและรู้สึกปลอดภัยจากการประทุษร้ายทางร่างกายและทรัพย์สิน

๖. ครอบครัวยุคใหม่ หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการร่วมรับผิดชอบในภาระของครอบครัว

๗. การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลมีบุคคลที่พร้อมจะให้การช่วยเหลือได้รับการคุ้มครองและสามารถเข้าถึงบริการของสังคมได้โดยมีข้อจำกัดน้อย และความรู้สึกมีคุณค่า และความสุขในชีวิต

๘. สังคม-วัฒนธรรม หมายถึง การที่บุคคลมีเวลาปลอดจากภารกิจการงาน เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ ตลอดจนการติดตามข่าวสารด้านสังคม-วัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ใช้เวลาในการพัฒนาทางจิตใจโดยการปฏิบัติศาสนกิจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

๙. สิทธิและความเป็นธรรม หมายถึง การที่บุคคลได้รับการเคารพในสิทธิ ไม่ถูกล่วงละเมิดสิทธิ และรู้สึกถึงการได้รับโอกาสจากสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

๑๐. การเมืองและธรรมาภิบาล หมายถึง การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากหน่วยงานและบุคลากรของรัฐ นอกจากนี้ยังรู้สึกไว้วางใจในความโปร่งใสของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะส่งผลให้การพัฒนาประเทศดำเนินไปอย่างสมดุลทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนมีขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ บนเวทีโลกได้อย่างทัดเทียม ทั้งนี้เพราะ “มนุษย์” คือ องค์ประกอบสำคัญที่สุดของการเพิ่มขีดความสามารถ เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ควบคุมองค์ประกอบอื่น ๆ อาทิ เทคโนโลยี เครื่องจักร ระบบการผลิต ฉะนั้นหากมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ปัจจัยเหล่านั้นขาดคุณภาพก็ย่อมทำให้ปัจจัยต่าง ๆ ปราศจากคุณค่าไปด้วย ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันซึ่งมักจะมีจุดมุ่งหมายในทางเศรษฐกิจเป็นหลักนั้น ได้พยายามเร่งเอาความสามารถ ของมนุษย์และทรัพยากรมาใช้ประโยชน์จนทำให้มนุษย์ต้องตกอยู่ในสภาวะการแข่งขันมากจนเกินไป ย่อมเป็นการลดทอนความมั่นคงของมนุษย์อย่างรุนแรง นอกจากนี้แล้วผลกระทบจากการแข่งขันที่มุ่งหวังความเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวยังส่งผลต่อการเพิ่มปัญหาสังคม หรือปัญหาในการพัฒนามนุษย์อีกประการหนึ่งด้วย ดังนั้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องตั้งอยู่บน “ความมั่นคงของมนุษย์” จึงจะสามารถคลี่คลายปัญหาอันเนื่องมาจากการพัฒนาและนำพาสังคมไปสู่ความยั่งยืนได้

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ได้รับความสนใจจากสหประชาชาติตั้งแต่ในช่วงการพัฒนาในทศวรรษที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๗๑ - ๑๙๘๐) เป็นต้นมา ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยได้เริ่มให้ความสนใจต่อการพัฒนาสังคม นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐ -๒๕๑๔) เป็นต้นมา ทั้งนี้

การศึกษาแนวคิดการพัฒนาสังคม ผู้ศึกษาควรมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมายการพัฒนา สังคมความสำคัญของการพัฒนาสังคม เป้าหมายและ แนวทางการพัฒนาสังคม ระบบการพัฒนา สังคมตลอดจนแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถเข้าใจและนำไปวิเคราะห์ กับปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างถูกต้อง

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาสังคม

การศึกษาความหมายของการพัฒนาสังคม มีนักวิชาการหลายได้มีการให้ความหมายไว้ใน แง่มุมที่แตกต่างกัน ดังนี้

พัทยา สายหู กล่าวว่ การพัฒนาสังคม หมายถึง การทำให้การอยู่ร่วมกัน ของคนใน สังคมเดียวกัน เกิดประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างเสมอ ภาคและยุติธรรมมากที่สุด ให้เป็น ความสุขความพอใจที่จะได้อยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เป็นสังคมที่ผูกพันมั่นคงถาวรตลอดไป^๑

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ อธิบายว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง โครงสร้าง สังคมตามแผนของสังคมหนึ่งใด นั่นคือ การพัฒนา ต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเป็นการ เปลี่ยนแปลง ตามที่ผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงกำหนด สิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วยคน ระเบียบสังคม และวัตถุสิ่งของ^๒

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อธิบาย ความหมายของการ พัฒนาสังคมว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการท างานที่หลากหลายทางสังคม โดยมีเป้าหมายให้ สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมมือช่วยเหลือร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนนำสู่ความมั่นคงของ มนุษย์ในทุกมิติที่ บทเรียนของการพัฒนาสังคมที่ผ่านมา หากทบทวนย้อนอดีตตั้งแต่การประกาศใช้ แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ จนถึงฉบับที่ ๑๐ พบว่า แต่ละแผนมีความพยายามปรับตัวให้ สอดคล้องกับสภาวะทางสังคมแต่ละยุคสมัย เพื่อเสริมให้สังคมอยู่ดีกินดีมีความอบอุ่นอยู่ร่วมกันเป็น ปกติสามารถดำรงชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้^๓

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ อธิบายว่าความหมาย ของการพัฒนาสังคม ว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม ให้ไปสู่สภาวะที่ดีกว่าเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของคน

^๑ พัทยา สายหู, *กลไกของสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๓.

^๒ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^๓ สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความ มั่นคงของมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : เทพพิณวานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

ในสังคม ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ คุณภาพ และระบบ บนพื้นฐานการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^๔

วิชัย รูปขำดี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาสังคม โดยมีการแยกออกเป็น ๔ ความหมายย่อยดังนี้^๕

ความหมายแรก เป็นการให้ความหมายจากคำว่า “การพัฒนา” กับคำว่า “สังคม” ในความหมายนี้ การพัฒนาสังคมครอบคลุมการพัฒนาในหลายๆ ด้าน โดยจะหมายถึงอะไรก็ตามที่เป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคม (Society) ก็จะถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมทั้งหมด ซึ่งจะรวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

ความหมายที่สอง เป็นการให้ความหมายที่เน้นเฉพาะด้านของการพัฒนาคน คือ ด้านสังคมเป็นความหมายที่กำหนดขึ้นจากการประชุมองค์การ ECAFE (Economic Commission for Asia and the Far East) ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อ เป็น ESCAP (Economic and Social Commission for Asia and Pacific) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๐ จากการประชุมดังกล่าวมีข้อสรุปว่า การพัฒนาสังคม เป็นอีกด้านหนึ่งของการพัฒนา มิใช่เป็นผลพลอยได้จากการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เป็นเงื่อนไขของการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาสังคมน่าจะต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืองการปกครองและปัจจัยทางสังคมอื่นๆ ในความหมายนี้เน้นการที่จะทำให้สังคมมีความสงบสุข และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นอยู่ตลอดเวลา มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกลุ่มคนและสถาบันในสังคม

ความหมายที่สาม เป็นการให้ความหมายโดยแยกการพัฒนาออกเป็นส่วนๆ ตามสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วมีการจัดกลุ่มสาขาแต่ละประเภทว่าสาขาใดควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับด้านสังคมของประชาชน เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กำหนดให้สาขาการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม เป็นเรื่องของการพัฒนาสังคม

ความหมายสุดท้าย เป็นการให้ความหมายจากการกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสวัสดิการสังคม โดยเป็นการพิจารณาว่าการจัดสวัสดิการทั้งระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชนและสังคม ได้แก่ สังคมสงเคราะห์ การประชาสงเคราะห์ รวมถึงการจัดสวัสดิการช่วยเหลือและการกุศลต่างๆ ล้วนเป็นการพัฒนาสังคม

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สรุปสาระสำคัญ : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔)**, (กรุงเทพมหานคร : อัดสำเนา, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^๕ วิชัย รูปขำดี, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙๕.

ติน ปรัชญพฤทธิ อธิบายว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหิวโหย ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรีความใฝ่ฝัน และความพึงพอใจในชีวิตของตนด้วยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ยกย่องตนเอง และเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสของพันธนาการทั้งปวง^๖

Department of Economic and Social Affairs อธิบายว่า การพัฒนาสังคมหมายถึง การปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งวัดจากระดับของสวัสดิการที่ประชาชนได้รับ (การลดอัตราความเจ็บปวด การส่งเสริมสุขภาพทางกาย ใจ และสังคม) ระดับความเป็นอยู่และระดับความพึงพอใจที่ประชาชนมีต่อสินค้าและบริการที่ได้รับจากรัฐ และการยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา^๗

จากการพิจารณาความหมายของการพัฒนาสังคมข้างต้น จะเห็นว่า การพัฒนาสังคมมีความหมายด้วยกันหลากหลาย สำหรับในสังคมไทย สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นการกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในสังคมที่อยู่ร่วมกันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหมายถึงลักษณะที่เป็นทั้งด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

๒.๒ ความสำคัญของการพัฒนาสังคม

สังคมแต่ละสังคมประกอบไปด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่ต้องมาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนที่เป็นตำแหน่ง ภาระหน้าที่การงาน และพฤติกรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือปัญหา เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพร่างกายและทางด้านสภาพจิตใจ จึงพบได้ว่าในสังคมที่แตกต่างกันสภาพปัญหาที่จะแตกต่างกันตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในชุมชนเล็กๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะไม่ใหญ่โต มีขอบเขตที่จำกัด แต่ยังเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่โตขึ้น ปัญหาที่จะยังมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหา

อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น จึงพอสรุปความสำคัญของการพัฒนาสังคมดังนี้^๘

^๖ ติน ปรัชญพฤทธิ, การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๑.

^๗ Department of Economic and Social Affairs, Development Administration : Current Approaches and Trends in Public Administration for National Development, (New York., 1975), p 8.

^๘ อภิขญา อยู่ในธรรม, เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘), หน้า ๗-๘.

๑. ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อย หรือเบาบางลงไป เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้น ในการพัฒนาสังคมจึงควรยึดหลัก คุณธรรมและมีความอดทน ตลอดจนกล้าที่จะคิดหาแนวทางในการบรรเทาปัญหาต่างๆ และยอมรับ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของการลดปัญหา

๒. ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เป็นการเรียนรู้จากบทเรียน หมายความว่า สมาชิกในสังคมได้มีการเรียนรู้ มีการคิด มีการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อสร้างองค์ความรู้ ใหม่และมีความสามารถ พร้อมทั้งจะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการ แก้ปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันในอนาคต

๓. ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ มีความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะเป็น เป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ตลอดจน สื่อมวลชน อีกทั้งหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน โดยแต่ละฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดเอาไว้ในการพัฒนา สังคม

๔. ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนในสังคมมีจิตสำนึกของความรับผิดชอบต่อ สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตทางกฎหมาย ทุก กลุ่มคนในสังคมมีโอกาสและมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีแต่ความอบอุ่นภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดีอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง

๕. ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น หมายถึงสมาชิกในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเอกลักษณ์ร่วมกัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของ วัฒนธรรมคุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

๒.๓ เป้าหมายการพัฒนาสังคม

การศึกษาเป้าหมายของการพัฒนาสังคม ได้มีการอธิบายเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยใน ที่นี้เสนอเป้าหมายของการพัฒนาสังคม โดยแบ่งออกเป็น ๓ มิติ คือ มิติทางสังคมศาสตร์มิติทาง ศาสนาและมิติทางเศรษฐศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

๑. มิติทางสังคมศาสตร์

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า เป้าหมายของการพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ^๙

๑.๑ ความสุข คือมีความสุขทางกาย คือ ความสะดวกสบาย ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรค เบียดเบียน เป็นต้น และความสุขทางใจ คือ ความปลอดภัยโปร่งโล่งใจ ไม่มีทุกข์มีความร่าเริงแจ่มใสสงบ เยือกเย็น เป็นต้น

๑.๒ คนพัฒนา คือ คนมีคุณภาพ และคุณธรรม ประกอบไปด้วย

๑.๒.๑ คนมีคุณภาพ คือ คนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญในวิชาชีพ สามารถดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชนให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นต้น

๑.๒.๒ คนมีคุณธรรม คือ เป็นคนดีคิดดีและประพฤติดีไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นในสังคม และมีเมตตากรุณาตนเองและผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาท และมีศีลธรรม

๑.๓ ครอบครัว/ชุมชนพัฒนา ทั้งครอบครัวและชุมชน เป็นองค์การสังคมเหมือนกันซึ่งมีลักษณะการพัฒนา ๕ ประการ ดังนี้

๑.๓.๑ สันติภาพ คือ ภาวะความสุขสงบ

๑.๓.๒ ครอบครัว/ชุมชนเรียนรู้คือ มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ

๑.๓.๓ ความสามารถในการจัดการ คือ ต้องรู้จักวิเคราะห์ตนเองทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมของชุมชน รู้จักวางแผนจัดกระบวนการ และการประเมินผล

๑.๓.๔ จิตวิญญาณ คือ อุทิศเวลาและแรงงาน

๑.๓.๕ ปัญญาความสามารถทำงานเพื่อส่วนรวม

๑.๔ ความสมดุลของสิ่งแวดล้อม คือการรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติให้คงอยู่รักษาความหลากหลายในชีวิต และไม่ทำให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของธรรมชาติเสียหายกลายเป็นสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

๒. มิติทางศาสนา

ดุษฎี เมธงกูโร กล่าวถึงเป้าหมายการพัฒนาสังคม ของ ท่านพุทธทาสคือ การพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดีอุปมาชีวิตที่สมบูรณ์จำเป็นต้องมีพหุภาษาแห่งชีวิต ๔ ต้น^{๑๐} ได้แก่

๒.๑ กายพหุภาษา คือการพัฒนาร่างกายให้เจริญถูกต้อง ผาสุกด้วยการเจริญกายภาวนา

^๙ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๘-๑๒๓.

^{๑๐} พระดุษฎี เมธงกูโร, **การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๘-๙.

๒.๒ จิตตพฤษยา คือการพัฒนาจิตให้มีสุขภาพ มีสมรรถภาพ ทาหน้าที่ได้ดีด้วยการเจริญสมถกรรมฐาน ให้พ้นจากนิเวศรบกวนจิตใจด้วยการเจริญจิตตภาวนา

๒.๓ โภธิพฤษยา คือการพัฒนาสติปัญญาให้เห็นสิ่งทั้งปวง คือโลกและชีวิตตามเป็นจริงด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานให้พ้นจากอำนาจวิชาครอบงำด้วยการเจริญภาวนา

๒.๔ เมตตยพฤษยา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคงในเพื่อนมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน มีเมตตา อย่างปราศจากความเบียดเบียนและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นศัตรูกัน หากเกื้อกูลกันได้ถูกต้องด้วยการเจริญศีลภาวนา

๓. มิติทางเศรษฐศาสตร์

สมพร เทพสิทธา กล่าวว่า เป้าหมายการพัฒนาสังคม มี ๒ ระดับ คือระดับจุลภาค (Micro level) และระดับมหภาค (Macro level)^{๑๑} ดังนี้

๓.๑ ระดับจุลภาค คือการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีให้สามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัว และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ

๓.๒ ระดับมหภาค คือ การให้ประชาชนได้รับประโยชน์และความสุขอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข และประการสุดท้ายให้ประเทศมีความมั่นคงและมั่งคั่งมีความเจริญก้าวหน้า

ดังนั้นสรุปได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาสังคมคือ การพัฒนาคนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีการพัฒนาครอบครัวและชุมชนให้มีคุณภาพและให้เกิดความสมดุลกับธรรมชาติ

๒.๔ แนวทางการพัฒนาสังคม

แนวทาง (Approach) การพัฒนาสังคม เป็นทิศทางและแนวโน้มที่น่าจะเป็นของเส้นทางสู่การตอบโจทยที่กำหนดในผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา โดยอาศัยรากฐานทางหลักคิดที่เกี่ยวข้องในแต่ละทฤษฎีปรัชญาและแนวคิด มาหาหนทางที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติเพื่อปรับใช้ในการเน้น (Focus) การปฏิบัติว่า อะไรเป็นประเด็นที่สำคัญ ด้วยการนำมาวิเคราะห์ว่าจะกำหนดประเด็นสำคัญที่บูรณาการกันแล้วสามารถตอบโจทยว่า “จะทำอย่างไรในการบรรลุเป้าหมาย” เพื่อใช้เป็นการกำหนดทางการพัฒนาสังคมที่เกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในสังคม โดยการศึกษาแนวทางการพัฒนาสังคม ควรมีการศึกษาแนวทางพื้นฐานที่สำคัญใน

^{๑๑} สมพร เทพสิทธา, ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๔๐-๔๒.

การพัฒนาสังคม ซึ่งมีหลากหลายแนวทาง ซึ่งในที่นี้ยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาสังคมที่สำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ๓ แนวทาง^{๑๒} มีรายละเอียดดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of life approach)

แนวทางนี้เน้นการมีและเพิ่มคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกันอย่างน้อยต้องบรรลุความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs: BMN) ตามแนวทางของธนาคารโลกและของสหประชาชาติแนวทางนี้แตกต่างจากแนวทางการสร้างความสุขซึ่งกำเนิดที่ประเทศภูฏาน มีแนวคิดพื้นฐานว่าความเป็นมนุษย์ต้องวัดด้วยความสุข และต้องการให้ประเทศไทย (ในปี๒๕๕๕) สนับสนุนในการเข้าไปสู่แนวทางของสหประชาชาติแนวทางความสุขนี้นำตัวชี้วัดตัดแปลงไปจากแนวทางความจำเป็นพื้นฐาน แนวทางนี้คงลืมนิทานพื้นฐานสองเรื่องที่พาดพิงถึง “ความสุข” คือนิทานเรื่อง “ความสุขของหนอนโถจุจาระ” กับนิทานพระราชานุญาตให้ว่า “ทำไมเรามีทุกอย่าง ทำไมไม่มีความสุขเหมือนหลายคน ใครหนอที่มีความสุขที่สุด มหาตมะคานธีพาไปสวนให้ดูคนที่มีความสุขที่สุดในโลก คือ คนบ้าในสวนที่กำลังร้องเพลง/กับคนที่หมดเวรหมดกรรมขึ้นสวรรค์ไปแล้ว

จากแนวคิดของธนาคารโลกในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตนี้ ประเทศไทยโดย ๔ กระทรวง (เกษตรและสหกรณ์มหาดไทย สาธารณสุข และศึกษาธิการ) ร่วมกัน โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นตัวประสานงาน ภายใต้ระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ในรูปแบบของแนวทางหลายสาขา (Interdisciplinary Approach) ทำการวิจัยและพัฒนาช่วงปีพ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๓๐ เพื่อตอบโจทย์ ๔ ประเด็น ได้แก่

(๑) พัฒนามีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่ม แล้วเกิดผลด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไรมีคำตอบด้วยการสำรวจสำมะโนประชากร (Census) รายปีของแกนนำชาวบ้านเอง

(๒) เกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของคุณภาพชีวิตของคนชนบทควรอยู่ระดับใด โดยไม่ยึดยึดความ ต้องการให้ชาวบ้านเพราะประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาด

(๓) การดำเนินการที่เน้นการพัฒนาคน (เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ที่เริ่มต้นการพัฒนาคน เน้นการแสวงหารูปแบบการพัฒนาคนของไทยที่เหมาะสม) ด้วยการไม่เรียกร้องงบประมาณแผ่นดินที่อาศัยรากฐานของการมีจิตอาสาของคน/กลุ่ม/ชุมชนเป้าหมายที่มีการพัฒนาการพึ่งตนเอง

(๔) การเริ่มต้นรากฐานของการคิดเองเป็น ทำเองเป็น ในการกำหนดปัญหาาร่วมความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และยึด “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” เป็นพื้นฐาน

^{๑๒} ดิเรก ฤกษ์หรัาย, เอกสารการสอนชุดวิชา 91701 สังคมไทยกับการส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖-๔๒.

โครงการคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สร้างผลงานทำให้เกิดการเก็บข้อมูลทุกชุมชนชนบทแบบสำรวจสำมะโนประชากรทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมาทุกปีจนปัจจุบัน ทดลองในหลายพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ตามโครงการ “โคราชพัฒนา ทั้งจังหวัด” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘ โดยใช้งบประมาณจังหวัดที่มีเพียงงบสนับสนุนเล็กน้อยในการจัดประชุมโครงการคุณภาพชีวิตฯ นี้กำหนดกลยุทธ์สำคัญที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ได้แก่

(๑) ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ทั้งเจ้าหน้าที่ ชุมชนทำให้ชุมชนมีการรวมเครือข่ายด้วยการบูรณาการกันเอง เจ้าหน้าที่ร่วมกันสนับสนุนในรูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการ (Integrated Development) ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

(๒) ประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาด เพราะคำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน คือการกำหนดปัญหาพร้อมของชุมชนตามการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) แต่ประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาดว่าจะกำหนดระดับความสำคัญเพียงใด ถ้าเห็นว่าปัญหาร่วมที่ตกเกณฑ์มากเป็นเรื่องไม่สำคัญเจ้าหน้าที่ต้องเปลี่ยนระบบการเข้าถึงด้านการถ่ายทอดใหม่ เช่น การไม่มีส้วมซึม ทำให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขต้องให้ความรู้ด้านเชื้อโรคที่จะถ่ายทอดผ่านทางไขของพยาธิด้วยอุจจาระคนเมื่อเข้าไปในสมอง พยาธินั้นจะฟักเป็นตัวออกมาได้ทำให้เมื่อเข้าตา ตาจะบอด เข้าสมองก็ขอนไขไปเรื่อยตามประสาทต่าง ๆ

(๓) การแก้ไขปัญหาร่วมของชุมชนควรจะใช้เงินจากกองทุนกลาง ที่ได้กำไรมาทำ การพัฒนา ไม่ใช่ตั้งงบคอยรัฐ

(๔) การสร้างเครือข่ายที่บูรณาการระหว่างหมู่บ้านต่อหมู่บ้าน ในแต่ละอำเภอในการ แลกเปลี่ยนเทคโนโลยี

๒. แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Approach)

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบของพื้นฐานของแนวคิดประกอบด้วยความสมดุลของการเข้าใจความหมายของการพัฒนา ที่แตกต่างจากการเจริญเติบโตและเงื่อนไขการบรรลุการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน เกี่ยวข้องกับ “ความสัมพันธ์ของระบบย่อยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างมีระบบและเกิดความสมดุลกัน” ของสิ่งต่อไปนี้

๒.๑ โมเดลการพัฒนาและการจำลองแบบ (Simulation) ทำให้เป็น “ต้นแบบ (Prototype)” ที่เน้นการเสมอภาคในการกระจาย (Equity in Distribution) ความเป็นธรรมของการมีรายได้การกระจายรายได้คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.: Basic Minimum Needs) การรักษาสีสิ่งแวดล้อม การเพิ่มโอกาสและคุณค่า (Values) ของคนในสังคม

๒.๒ มีการควบคุมจัดการ (Manipulate) ได้ด้วยการมียุทธศาสตร์/กลยุทธ์ที่เหมาะสมที่มีการทดลองทดสอบ มีการวัดผลได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒.๓ การมีประชาชนเป็นศูนย์กลางที่ได้รับการมอบอำนาจ (Empower) ในการตั้ง ศักยภาพของตนเพื่อสร้างพลังในด้านการส่งเสริมทรัพยากรทุนด้านต่าง ๆ การบูรณาการ (Integration) ของเครือข่าย ที่จะรองรับการสนับสนุนเชิงบูรณาการ (Integrated Development)

๒.๔ มีนวัตกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันและภาพรวมอนาคตของคนในสังคมรับ การถ่ายทอดอย่างมีระบบและเกิดผลที่กำหนดเป็นโมเดล และใช้เป็นต้นแบบได้

๒.๕ การมีวัฒนธรรมขององค์กรในการท างานเชิงบวก (Proactive) คนในสังคมที่ สร้างสรรค์ความสัมพันธ์และความรับผิดชอบที่ตีสงามต่อสังคม ในอันที่อยู่ร่วมกันแบบแสวงหาจุด ร่วม สงวนจุดต่างๆ ได้อย่างมีความมั่งคั่งทางจิตใจ (Spiritual Wealth)

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณา การหรือผสมผสาน (Integrated) เป็นองค์รวม (Holistic) และมีดุลยภาพ (Balance) หรือการพัฒนา ที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติขยายความได้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะ ผสมผสาน คือ มีกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ เป็นส่วนรวมหรือมหภาค และเมื่อใดที่กิจกรรมพัฒนานั้นส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ หรือคุณภาพสิ่งแวดล้อมในใดที่หนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นชดเชยเพื่อให้ คุณภาพสิ่งแวดล้อมในภาพรวมคงอยู่ได้คำว่า การผสมผสาน ยังหมายความรวมถึงการผสมผสาน แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์นิเวศวิทยา และสังคมวิทยา เข้ากับการปฏิบัติงานพัฒนาโดยควรเป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายเดียวกัน อันจะทำให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กันไปโดย สันติสุขสงบและยั่งยืน

นอกจากนี้แล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืน ยังหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ สังคมและสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ในหลายมิติ รวมตลอดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติหรือระบบคุณค่า อันเป็นการเปลี่ยนแปลงจาก เชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและการผูกขาด อำนาจ ทางการเมือง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาที่สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีดุลยภาพหรือมีความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและ เทคโนโลยีพร้อมกับการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม และสร้างความเสมอภาค ทางโอกาส

ดังเช่น ตัวอย่างการน า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ไปใช้ในการกำหนดความหมายในเชิง ธุรกิจโดยเครือปูนซีเมนต์ไทย (SCG) “เป็นการดำเนินธุรกิจที่มีการคำนึงถึงผลกำไรควบคู่ไปกับการ ปลุกฝังสร้างความรับผิดชอบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและคุณภาพชีวิตด้วย มีการใช้กลยุทธ์ความ เป็นเลิศทางด้านธุรกิจ (Business Excellence) เป็นวิถีปฏิบัติที่โดดเด่น ในการบริหารจัดการเพื่อให้ เกิดสัมฤทธิ์ผล และกลยุทธ์การตลาดที่ใส่ใจในคุณค่าของมนุษย์ (Human Value Marketing) ทำให้

เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากจะขยายธุรกิจยังคงมีการประเมินตนเองเพื่อรู้จุดแข็งและสร้างแนวคิดในการพัฒนาตนเองในอนาคต ด้วยการใช้เครื่องมือเทคนิค หลากหลาย ซึ่งเลือกให้เหมาะสมตามแต่ละองค์กรที่สามารถผสมผสาน (Integration) ความหลากหลายเพื่อความยั่งยืนอย่างมีความเป็นเลิศ เนื่องจากความเข้าใจลูกค้า (Customer Understanding) ด้วยการ มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีนวัตกรรมต้องสอดคล้องกับความยั่งยืนและการสร้างสรรค์ร่วม (Co-creation) ด้วยการนำข้อมูลสะท้อนกลับมาวิจัยจนได้สินค้าที่สนองความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า/กลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้นหมายความว่า การพัฒนาย่างยั่งยืนเป็นการเปลี่ยนมุมมอง จากการทำธุรกิจที่แสวงหากำไรเพียงอย่างเดียว ให้ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และคุณภาพชีวิตด้วย ซึ่งเป็นการทำธุรกิจให้เกิดมูลค่าเพิ่มในระยะยาวขององค์กร และทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กร มีความเชื่อมั่น มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก้าวแรกของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องเริ่มต้นจากทัศนคติและความคิดเชิงบวกของผู้บริหารในเรื่องนี้และการกระจายทัศนคติและความคิดเชิงบวกแก่บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้กลายเป็นดีเอ็นเอขององค์กร และผู้เกี่ยวข้องขององค์กร

๓. แนวทางความร่วมมือรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility Approach: CSR)

๓.๑ ฟิลิป คอตเลอร์ จำแนก CSR ไว้เป็น ๗ ชนิด (Type) โดยอธิบายกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมหลัก ๒ ประเด็น ดังนี้

๓.๑.๑ ประเด็นด้านการสื่อสาร ประกอบไปด้วย ๓ กิจกรรม ได้แก่

๓.๑.๑.๑ การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม (Cause Promotion) เพื่อขยายการรับรู้และความห่วงใยต่อประเด็นปัญหาทางสังคมขององค์กร ด้วยการสนับสนุนการระดมและจัดหาเงินทุน วัสดุสิ่งของ หรือทรัพยากรอื่นขององค์กร ในการสร้างสรรค์การมีส่วนร่วม หรือการเพ็นหาอาสาสมัครเพื่อการดังกล่าว ในการตอบสนองแก่ชุมชนสังคมในรูปแบบของการคืนกำไรสู่สังคม

๓.๑.๑.๒ การตลาดที่เกี่ยวข้องโยงกับประเด็นทางสังคม (Cause-Related marketing) เป็นการอุดหนุนหรือการบริจาครายได้ส่วนหนึ่งจากการขายผลิตภัณฑ์เพื่อช่วยเหลือหรือร่วมแก้ไขประเด็นปัญหาทางสังคมเฉพาะหนึ่ง ๆ ซึ่งมักมีช่วงเวลาจำกัดแน่นอน หรือดำเนินการแบบเฉพาะผลิตภัณฑ์หรือให้แก่การกุศลที่ระบุไว้เท่านั้น ด้วยวิธีการเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์เพื่อนำเงินรายได้ไปสนับสนุนกิจกรรมการกุศลนั้น ๆ ในขณะเดียวกันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือการกุศลผ่านทาง การซื้อผลิตภัณฑ์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอื่นใดเพิ่มเติม

๓.๑.๑.๓ การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคม (Corporate Social Marketing) เป็นการสนับสนุนการพัฒนาหรือการทำให้เกิดผลจากการรณรงค์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้าน

สาธารณสุข ด้านความปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านสุขภาวะ ความแตกต่างสำคัญระหว่างการตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาด้านสังคมกับการส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม คือ การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาด้านสังคมจะเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (behavior Change) เป็นหลักในขณะที่การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคมจะเน้นการสร้างตระหนักรู้ (Awareness) ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรด้านทุนและอาสาสมัครเพื่อให้รับรู้ถึงประเด็นปัญหาดังกล่าว

๓.๑.๒ ประเด็นเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการกระทำกิจกรรมขององค์กรโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรเป็นหลัก (Corporate-Driven) ได้แก่

๓.๑.๒.๑ การบริจาคเพื่อการกุศล (Corporate Philanthropy) โดยมุ่งการช่วยเหลือไปที่ประเด็นปัญหาทางสังคมโดยตรง ในรูปของการบริจาคเงินหรือวัสดุสิ่งของ ควรจะเกิดจากการวางแผนหรือออกแบบกิจกรรมจากภายในองค์กรเอง ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเข้ากับเป้าหมายหรือพันธกิจขององค์กรมากกว่าการตามกระแสความต้องการจากภายนอกหรือมีผู้เสนอให้ทำ

๓.๑.๒.๒ การอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) เป็นการสนับสนุนหรือจูงใจให้พนักงาน คู่ค้า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมสละเวลาและแรงงานในการทำงานให้แก่ชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ และเพื่อตอบสนองต่อประเด็นปัญหาทางสังคมที่องค์กรให้ความสนใจหรือห่วงใย หรือให้พนักงานเป็นผู้คัดเลือกกิจกรรมแล้วนำเสนอต่อองค์กรเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนโดยพนักงานสามารถได้รับการชดเชยในรูปของวันหยุดหรือวันลาเพิ่มเติม

๓.๑.๒.๓ การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Business Practices) เป็นการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอย่างพินิจพิเคราะห์ทั้งในเชิงป้องกันด้วยการหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม หรือในเชิงร่วมกันแก้ไขด้วยการช่วยเหลือเยียวยาปัญหาทางสังคมนั้น ๆ ด้วยกระบวนการทางธุรกิจ เพื่อการยกระดับสุขภาวะของชุมชนและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

๓.๑.๒.๔ การพัฒนาและส่งมอบผลิตภัณฑ์และบริการตามกำลังซื้อของคนในระดับฐานราก (Developing and Delivering Affordable Products and Services) เป็นการใช้กระบวนการทางธุรกิจในการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการสู่ตลาดที่เรียกว่า “The Bottom of the Pyramid (BoP)” ในราคาที่ไม่แพง เหมาะกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในระดับฐานราก ให้สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พร้อมกันกับเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจในการเข้าถึงตลาดปริมาณมหาศาล

๓.๒ M.E. Porter เมื่อเป็น Keynote Speaker ของ Harvard Business School มีแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินการในกิจกรรม CSR ในการตอบสนองแก่สังคมของภาคธุรกิจและโอกาสการสร้างคุณค่าร่วม โดยมีแนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม (Creating Shared Values: CSV) แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๓.๒.๑ ระดับการตอบสนองต่อประเด็นสังคมของธุรกิจ และโอกาสการสร้างคุณค่าร่วมของภาคธุรกิจกับภาคสังคมที่มี ๓ ระดับคือ

๓.๒.๑.๑ การทำบุญ (Philanthropy) หรือการทำความดี (do good Deed) เช่น การคืนกำไรบางส่วนของบริษัทให้แก่สังคม อาจเป็นการสร้างห้องสมุดทุนการศึกษา ฯลฯ ที่เป็นการถนอมไม่เต็ม

๓.๒.๑.๒ การทำกิจกรรมด้าน CSR และการไม่ทำลายสภาพแวดล้อม (do no Harm) เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบมาตรฐานของอุตสาหกรรม การเป็นองค์กรที่ห่วงใยสังคม (Good Corporate Citizenship) การปฏิบัติตามมาตรฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๒.๑.๓ CSV เป็นโมเดลทางธุรกิจอนาคตที่จะนำเอาทุนนิยมมาประยุกต์ในกระบวนการแก้ปัญหาสังคมที่สามารถสร้างคุณค่าหรือกำไรแก่ภาคธุรกิจ และสร้างคุณค่าแก่สังคมที่สามารถวัดได้ (Scalable) และมีความยั่งยืน แต่ CSV ไม่ใช่การบริหารความสมดุลของ “Triple Bottom Line” ระหว่างกำไร สิ่งแวดล้อม (Planet) และสังคม (People)

๓.๒.๒ บันไดสามขั้นในการสร้างคุณค่าร่วม (CSV) เพื่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ได้แก่

๓.๒.๒.๑ การผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองความจำเป็นของสังคม (Social Needs) หรือส่วนตลาดที่มีลูกค้าจำนวนมาก ซึ่งธุรกิจทั่วไปอาจละเลยหรือมองข้ามไป

๓.๒.๒.๒ การเปลี่ยนโครงสร้างห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่เป็นการเพิ่มกำลังความสามารถของคนในองค์กร คนในชุมชน ในด้านการจัดหาวัตถุดิบปัจจัยการผลิตกระบวนการผลิต การขายและการตลาด ที่จะส่งผลบวกแก่ผลิตภาพของธุรกิจ และสามารถตอบโจทย์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

๓.๒.๒.๓ การเปลี่ยนกรอบความคิดหรือมุมมองของผู้บริหารภาคธุรกิจใหม่ให้มองสังคมเป็นปัจจัยภายใน ไม่ใช่มองเป็นปัจจัยภายนอกเหมือนเดิม เสมือนอยู่ในระบบนิเวศเดียวกันที่มีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน (Eco System) ทั้งร่วมกันค้นหาคำตอบและกำหนดกลยุทธ์ร่วมเพื่อป้องกันแก้ไขประเด็นท้าทายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในการทำให้ทั้งภาคธุรกิจและภาคสังคมได้รับประโยชน์ร่วมและยั่งยืน ทำให้ธุรกิจดำเนินไปอย่างมีความรู้สึกตามความมุ่งหมาย (Sense of Purpose) มากยิ่งขึ้น ทำให้เป็นบ่อเกิดของนวัตกรรมส่งผลให้ธุรกิจและสังคมเจริญเติบโตไปพร้อมกัน

จากแนวทางการพัฒนาสังคมทั้ง ๓ แนวทางสรุปได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในสังคม หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “การพัฒนาคน” ได้แก่แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเน้นการเพิ่มคุณค่าของมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้บรรลุความจำเป็นพื้นฐาน แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเน้นเรื่องของความสมดุลในระบบความสัมพันธ์ย่อยทั้งในเรื่องคน

และองค์กร และแนวทางการความร่วมมือรับผิดชอบต่อสังคมที่มีพื้นฐานแนวคิดหลักจากการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนการสร้างคุณค่าให้กับคนและองค์กรได้อย่างเหมาะสม

๒.๕ ระบบการพัฒนาสังคม

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ได้สังเคราะห์ระบบการพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น ๕ ระบบ^{๑๓} ดังนี้

๑. ระบบครอบครัว

วิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างครอบครัว ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นพ่อแม่และบุตรเป็นเบื้องต้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาครอบครัวจะกลายเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกมากขึ้นซึ่งนอกจากพ่อแม่และบุตรแล้ว จะมีญาติพี่น้องคนอื่นๆ อาศัยอยู่ด้วยในครอบครัวเดียวกันกลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) แต่ถ้ามีสมาชิกที่เป็นเฉพาะพ่อ แม่ และลูกอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขนาดเล็กซึ่งเรียกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ในสังคมไทยพบว่ามีครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว ส่วนในสังคมชนบทครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายและบทบาทของครอบครัวทั้งสองแบบนี้โดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

โดยครอบครัวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากที่สุดในการมีชีวิตอยู่รอดของสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่รวมทั้งบทบาทด้านอื่นๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งสามารถกล่าวได้ดังต่อไปนี้

๑.๑ การฝึกอบรมให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม ครอบครัวทำหน้าที่ฝึกอบรมสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ให้รู้จักกฎเกณฑ์ที่ดีในสังคม (Socialization) และสามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมมาใช้บังคับ ครอบครัวจึงมีหน้าที่ในการอบรมสมาชิกให้รู้จักบทบาทและปฏิบัติตามบทบาทนั้นๆ อย่างเหมาะสม เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูกและที่สำคัญบทบาทของผู้ที่เป็นสามีและภรรยาจะพึงปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสมรวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมอีกด้วย

๑.๒ การอบรมสั่งสอนให้สมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่เป็นคนดีโดยการห้ามปรามไม่ให้ทำความชั่วและฝึกจากศีลธรรมอันดีงาม พัฒนาให้มีความรู้ทำแต่ความดีมีทักษะสามารถช่วยเหลือตัวเองและประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและคู่ครองของตนเองในอนาคต ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกด้วย

๑.๓ การพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว (Family Solidarity) ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข กระบวนการในการพัฒนาความ

^{๑๓} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๖-๑๐๕.

เป็นปีกแผ่นของครอบครัว ประกอบด้วย การเตรียมตัวของคู่สมรสให้มีความพร้อมก่อนมีครอบครัว การเรียนรู้ในบทบาทของสามีภรรยา การมีภาระงานที่มั่นคงและสุจริตเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวอย่างพอเพียง การอบรมพัฒนาคู่ครองให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน การรู้จักอดออมทรัพย์ที่หา มาได้และรู้จักใช้สอยอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด การมีความโอ้อวมอาวรณ์ต่อกัน มีความ กตัญญูรู้จักคุณของบุพการีและการมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การทำให้ครอบครัวมี ความเป็นปีกแผ่นมั่นคงซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนและมีผลทำให้คุณภาพ ชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีความสูงส่งตามมาตรฐานชีวิตที่ดีและที่พึงปรารถนา

๒. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา หมายถึง แบบแผนบรรทัดฐานเพื่อการศึกษาอบรมโดยเป็นระบบที่ เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความคิดต่างๆ การศึกษาเป็น กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ถือเป็นกระบวนการพื้นฐาน ที่พบเห็นในทุกสังคมทั้งในชนบทและในเมืองและทุกระดับ ข้อแตกต่างจะอยู่ที่ระบบการเรียน การสอน ลักษณะผู้เรียน ผู้สอน ตำราที่สอน สื่อที่ใช้ในการสอน และวิธีการในการสอน ในสังคมไทย ปัจจุบันรูปแบบการศึกษาจะมี ๓ อย่าง คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ระบบ การศึกษามีบทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ดังนี้

๒.๑ มุ่งพัฒนาให้เกิดความรู้ (พุทธิศึกษา) ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลปรารถนาจะรู้เพื่อเป็นการ พัฒนาโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตให้กว้างไกลและสามารถรับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่าง กว้างขวางอันเป็นการช่วยให้ชีวิตมีความหมายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักสังคม ที่ตนอยู่อาศัยและสังคมล้อมรอบว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวัฒนธรรมเป็นอย่างไรดำรงอยู่ได้ อย่างไร มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นอย่างไร มีปัญหาเป็นอย่างไร เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจ ในสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมแล้วจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม รอบชุมชนได้อย่างมีความสุขพอสมควรแก่สถานภาพ

๒.๒ มุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักใช้ความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง (พลศึกษา และโภชนาการศึกษา) รู้จักหลีกเลี่ยงและงดเว้นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของตนเอง และของบุคคลอื่น การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักวิธีการทำตนให้แข็งแรง เช่น การออกกำลังกายและ รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องลักษณะอนามัยและครบหมวดหมู่ของโภชนาการที่จำเป็นต่อการ ดำรงอยู่และการพัฒนาการเจริญเติบโตของชีวิต

๒.๓ มุ่งพัฒนาให้บุคคลใช้ความรู้ในการประกอบสัมมาอาชีพะ สามารถพึ่งตนเอง และ เลี้ยงดูรับผิดชอบให้มีความสุขได้ (หัตถศึกษา) โดยไม่สร้างปัญหาและสร้างภาระให้แก่สังคม จุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อนี้จะเห็นได้ในการจัดการศึกษาในและนอกระบบการศึกษา เช่น

อาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้น เป็นต้น แม้กระทั่งการศึกษาในระดับสูง เช่นอุดมศึกษา ก็เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาให้บุคคลมีวิชาชีพติดตัวสามารถใช้ความรู้ไปทำงานในหน่วยงานต่างๆได้อย่างมีความสุข

๒.๔ มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและมีจริยธรรม (จริยศึกษา) ปฏิบัติตนเป็น พลเมืองที่ดีของสังคม ไม่ฝ่าฝืนขนบธรรมเนียม กฎระเบียบ และบรรทัดฐานทั้งหลายของสังคมซึ่ง จะมีผลทำให้สังคมสงบสุขปราศจากการเบียดเบียน นอกจากนี้การศึกษายังช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึก รับผิดชอบรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักแยกพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูก และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย การอบรม และปลูกฝังให้บุคคลมีจริยธรรมควบคู่ไปด้วย จึงจะทำให้ชีวิตบุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริง

ระบบการศึกษาเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ ในสังคมอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้มีทักษะสูงขึ้นและมีอุดมการณ์ในชีวิตที่สูงส่งดีงาม ซึ่ง จะทำให้บุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานในระบบอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

๓. ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบที่มีบทบาทสูงมากในสังคมปัจจุบัน และสังคมปัจจุบันดูจะให้ความสำคัญแก่ระบบเศรษฐกิจมากกว่าระบบสังคมอื่นๆ คนในสังคมปัจจุบันมีความเชื่อว่าหากระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนดีแล้วระบบอื่นในสังคมจะปรับตัวอย่างมั่นคงตามไปด้วย แต่ความเชื่อดังกล่าวอาจไม่เป็นจริงก็ได้ในบางสังคมแม้ว่าระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองสูงแต่ก็เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน บังหลวง ปัญหาการทุจริต ปัญหาสาธารณสุข และปัญหามลภาวะ ดังเช่นในสังคมเมืองขนาดใหญ่ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โดยความหมายของระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิต การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายสิ่งทีผลิตไปยังตลาดหรือผู้ที่ต้องการให้ได้รับการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัดที่สุด ระบบเศรษฐกิจยังเป็นระบบที่สัมพันธ์กับการจัดระเบียบทรัพยากรธรรมชาติการจัดระเบียบวัฒนธรรมและแรงงานของมนุษย์เพื่อดำรงและส่งเสริมสวัสดิการทางวัตถุของมนุษย์ระบบเศรษฐกิจจึงได้รับการตีค่าในระดับสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เน้นวัตถุนิยม สังคมใดที่ให้ความสำคัญแก่วัตถุเหนือกว่ามิติด้านอื่น สังคมนั้นจะหมกมุ่นอยู่กับการแสวงหาวัตถุ จะไม่ให้ความสำคัญแก่มิติด้านอื่นของชีวิต ในที่สุดสังคมนั้นจะตกเป็นทาสของวัตถุสังคมที่ตกเป็นทาสของวัตถุจะวุ่นวายไปกับการแข่งขันในการแสวงหาวัตถุอย่างไม่รู้จักเพียงพอพระพุทธรศาสนาเรียก สังคมแบบนี้ว่า สังคมแห่งความโลภ คือ สังคมที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจระแสกลีเลสคือความโลภอันเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ไม่รู้จักพอระบบเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันพิจารณาตามแบบแผนการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคระบบเศรษฐกิจอาจจำแนกได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ

๓.๑ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีสมาชิกในสังคมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัด และความรู้ความสามารถโดยจะต้องเป็นอาชีพสุจริต สมาชิกในสังคมต้องมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการตามรสนิยม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันในการผลิตและการจำหน่ายไม่มีการผูกขาดการผลิตและการจำหน่ายรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงน้อยมาก โดยรัฐเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการกำหนดราคาอย่างเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

๓.๒ ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและกำหนดการผลิตการจำหน่าย แจกจ่าย และการบริโภค สมาชิกจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองผลผลิตของตนที่หามาได้ทั้งหมด รัฐจะเข้ามาจัดการผลผลิตต่างๆ บุคคลในสังคมจะต้องทำงานแต่จะได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็นเท่านั้น

๓.๓ ระบบเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการ เป็นระบบเศรษฐกิจผสมที่ดึงเอาส่วนที่ดีของ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมมาผสมกันแล้วกลายเป็นระบบเศรษฐกิจ แบบสวัสดิการสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบนี้จะให้ความสำคัญแก่สวัสดิการด้านการศึกษา สาธารณสุข และดูแลผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน และสตรีรวมทั้งสวัสดิการแก่คนว่างงาน ดังที่ปฏิบัติกัน ในประเทศแถบสแกนดิเนเวียในยุโรปตะวันตก และประเทศไทยปัจจุบันก็รับเอารัฐสวัสดิการมาใช้เป็นนโยบาย ต่างประเทศ

๓.๔ ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ริเริ่มตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชของไทย โดยเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินการตาม ทฤษฎีใหม่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้คนทำงาน เพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตปราศจากการเป็นหนี้สินมีการอุ้มชูกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสไว้โดย มีการอัญเชิญกระแสพระราชดำรัสมาตีพิมพ์ในธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทของไทยว่า “เศรษฐกิจ พอเพียง เป็นเศรษฐกิจ แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง” ประเทศไทยปัจจุบันรับเอาระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจของชุมชนซึ่งจะมีส่วน ช่วยให้ผู้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

อนึ่ง การที่คนไทยยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่าย และรวดเร็วส่วนหนึ่งก็มาจาก คำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นเรื่องของการพึ่งตนเอง การรู้จักประหยัด การเอื้อเพื่ออุ้มชูกันและ ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่อิงอยู่กับคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องการรู้จัก ประมาณ พอเพียง (มัตตัญญูตา) การประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพ) การไม่ทำลายระบบ นิเวศวิทยา ความ

รักความกรุณาและการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเด่นชัดมาก ในการพัฒนาบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นบูรณาการ

๔. ระบบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครอง เป็นระบบที่มีความสำคัญยิ่งของโครงสร้างสังคมไทย โดยเป็นระบบที่ประสานความเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ของสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริมความก้าวหน้าทุกด้านในสังคม ทั้งนี้โดยอาศัยกลไกของรัฐ คือ รัฐบาล และรัฐบาลใช้อำนาจตามกฎหมายในเรื่องต่างๆ ระบบการเมืองการปกครอง หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคม ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และทางศีลธรรมของสังคม

รูปแบบการเมืองการปกครองในโลก ประกอบด้วย ระบบประชาธิปไตย ระบบเผด็จการ และระบบคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทยระบบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองในอุดมคติของสังคมไทย ประเทศไทยได้ยอมรับระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ตั้งแต่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ระหว่างนี้ก็มีระบบเผด็จการเกิดขึ้นมาบ้างและยังขาดตอนไปเป็นเวลาหลายปีโดยทั่วไประบบการเมืองการปกครองของไทยมีบทบาทในการพัฒนาสำคัญ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ส่งเสริมความปรองดองสามัคคีระหว่างกลุ่มบุคคลในชาติ

๔.๒ พัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และการคมนาคม

๔.๓ พัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ศีลธรรม และความปลอดภัยในสังคม

๔.๔ พัฒนาอุปกรณ์ป้องกันภัยและอันตรายต่างๆ จากสังคมภายนอกและจากธรรมชาติ

๔.๕ พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ และลูกจ้างของรัฐและ รัฐวิสาหกิจ

๔.๖ พัฒนาความยุติธรรม ความเสมอภาค ความก้าวหน้า ความเป็นปึกแผ่น ความร่วมมือกันของผู้คนในสังคม

๔.๗ ส่งเสริมสวัสดิการในสังคมอย่างทั่วถึง

๔.๘ พัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรับผิดชอบและรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ ในการสร้างสรรค์

๔.๙ ส่งเสริมการแข่งขันอย่างเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจควบคุมมิให้มีการเอาเปรียบกันในการชิงธุรกิจและควบคุมมิให้มีการผูกขาดทางธุรกิจ

๔.๑๐ ส่งเสริมการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนต่างๆ ได้มีสิทธิในการดูแลตนเองอย่างรับผิดชอบและพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของตน

๔.๑๑ ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ศาสนิกชนเป็นคนดีแห่งศาสนา และเป็นคนดีของสังคมอีกด้วย

๔.๑๒ ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงามกับประเทศอื่นๆร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ในการรักษาสันติภาพของโลกและพัฒนาสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมของโลกให้คงอยู่ยั่งยืน

นอกจากที่กล่าวมานี้ ระบบการเมืองการปกครองในการพัฒนานั้นครอบคลุมถึงเรื่องการป้องกันและการแก้ไขปัญหาต่างๆ อีกด้วย

๕. ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม

ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม ก็คือ แบบแผนความเชื่อและการปฏิบัติที่ปรากฏในหลักคำสอนในศาสนา สังคมไทยเป็นสังคมเสรีซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาได้ตามความเชื่อของตน โดยที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา (ประมาณ ๙๔% ของคนไทยนับถือพระพุทธศาสนา) ดังนั้น ระบบความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาจะได้รับการศึกษาและกล่าวถึงมากที่สุด ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทของ องค์ประกอบพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ ศาสนาธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธีศาสนสถาน และศาสนวัตถุรวมทั้งสิ้น ๖ ประเด็นดังต่อไปนี้

๕.๑ ส่งเสริมพัฒนาการศึกษา นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาสถาบันพระพุทธศาสนา คือ วัดและพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ วัดเป็นที่เรียน สำหรับกุลบุตร โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนของรัฐบาลแบบปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบการศึกษาของชุมชน และถึงแม้ในปัจจุบันนี้ทางรัฐบาลจะจัด การศึกษาให้แก่ประชาชนก็ตาม แต่วัดยังมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา เช่น คณะสงฆ์ได้เปิด สถานศึกษา คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตลอดจนการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๕.๒ ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสังคม สังคมไทยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงและดำรงเอกราชอยู่ได้โดยตลอดส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้คนไทยมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความรักความเมตตาต่อเพื่อนร่วมชาติ

๕.๓ ส่งเสริมและพัฒนาสวัสดิการสังคม พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนช่วยในการปลอบโยนจิตใจของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนทางจิตใจอันเนื่องมาจากความทุกข์เพราะความผิดหวังในชีวิตหรือเพราะเหตุอื่นใดก็แล้วแต่ พระพุทธศาสนาจะสอนให้เข้าใจว่าความทุกข์เป็นเรื่องที่จะต้องเกิดมาพร้อมกับชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องมีปัญหาทุกข์เท่าทันถึงกันเหตุของความทุกข์และจะต้องพยายามหาวิธีการที่จะแก้ความทุกข์นั้น

๕.๔ ส่งเสริมและควบคุมสังคมให้มีความเป็นปกติสุขคำสอนของพระพุทธศาสนาช่วยให้สังคมมีความเป็นปกติสุขและปราศจากปัญหาวุ่นวายทางสังคมได้เป็นอย่างดีเช่น ศิล ๕ เป็นต้นการ

รักษาศีลช่วยให้เรามีความรักและความเมตตาต่อบุคคลอื่นไม่เห็นแก่ตัว ข้อนี้จะมีผลทำให้
 อาชญากรรมลดน้อยลงซึ่งเป็นการควบคุมสังคมไปในตัว

๕.๕ ส่งเสริมและอบรมบุคคลให้มีความรู้ระเบียบกฎเกณฑ์และประเพณีในสังคมสถาบัน
 พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญมากในการฝึกอบรมบุคคลให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์และประเพณี
 ต่างๆ ในสังคมทำให้บุคคลรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น สอนให้รู้จักผิด
 ชอบต่อชีวิต สอนให้ปฏิบัติตนโดยถูกต้องต่อหน้าที่โดยไม่ให้เกิดความสับสนต่อบทบาทและหน้าที่
 นอกจากนี้พิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ในสังคมมักจะได้รับการรักษาไว้เป็นอย่างดีในวัด เช่น พิธีกรรม
 เวียนเทียน พิธีกรรมทอดกฐิน พิธีกรรมการบวช ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

๕.๖ ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม พระพุทธศาสนามีบทบาทสูงมากใน
 การพัฒนาวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากอิทธิพลของ
 พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมของไทยอันเป็นผลมาจากการยอมรับและปฏิบัติตามคำสอนของ
 พระพุทธศาสนามีหลายอย่าง ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางรูปธรรมและนามธรรม เช่น สถาปัตยกรรม และ
 ประติมากรรมซึ่งปรากฏในการสร้างวัด โบสถ์วิหาร เจดีย์พระพุทธรูป ซึ่งมีลักษณะสวยงามเป็นจุดเด่น
 ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในประเทศนำเงินตราจาก
 ต่างประเทศมาสู่ประเทศไทยปีละหลายแสนล้าน อิทธิพลที่มีต่อวรรณกรรมไทยซึ่ง ปรากฏว่ามีวรรณคดี
 ที่สำคัญหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องจากพระพุทธประวัตินิทานชาดก และตำนานความเชื่อทาง
 พระพุทธศาสนา และอิทธิพลที่สำคัญมากทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ก็คือ อิทธิพลของคำสอน
 พระพุทธศาสนาที่ช่วยกล่อมเกล้าให้คนไทยเชื่อในผลของการทำความดีมีจิตใจเมตตา และโอบอ้อม
 อารีต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก มีความเคารพเชื่อถือผู้อาวุโส มีความกตัญญูรู้คุณของบุพการีมีความสงบ
 เสถียรอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจไม่ผูกพยาบาทและรู้จักให้อภัย

สรุประบบการพัฒนาสังคมคือ ระเบียบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเป็น การ
 ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในครอบครัวและชุมชน ขจัดปัญหาความ ขัดแย้งใน
 ชุมชน สร้างสังคมให้เข้มแข็ง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความยุติธรรมซึ่งครอบคลุม ระบบย่อย
 ต่างๆ ในสังคม ได้แก่ระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง การปกครอง
 ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีการพัฒนาสังคม มีรากฐานมาจากศาสตร์ที่สำคัญคือ ปรัชญา สังคมวิทยา
 มานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาในส่วนนี้มีการแบ่งฐานความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการ

พัฒนาสังคมออกเป็น ๒ ประเด็นใหญ่ คือ กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักและกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก^{๑๔} โดยมีการสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

๑. กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก ประกอบด้วยกลุ่มทฤษฎีที่วางอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา และทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ซึ่งฐานคิดที่นักคิดในกลุ่มพัฒนาสังคมกระแสหลักใช้ ได้แก่ การมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจสังคมโดยใช้เหตุผล หน่วยการวิเคราะห์ที่อยู่ใต้บริบทของความเป็นรัฐชาติ โดยมีรัฐเป็นสถาบันหลักในกระบวนการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมดำเนินไปตามแนวระนาบของยุคสมัย โดยนำเสนอตัวอย่างของทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักที่สำคัญ ๓ ทฤษฎี ดังนี้

๑.๑ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory)

วิวัฒนาการ (Evolution) ด้วยนัยโดยตรง หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง หรือหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่ฐานะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางชีววิทยาจากสิ่งที่ย่ำๆ ไปสู่สิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องเปลี่ยน ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และต้องใช้เวลานาน^{๑๕}

บุคคลที่นับว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาด้านวิวัฒนาการนี้ คือ Charles Darwin นักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษ เขาเป็นคนแรกที่ปูพื้นฐานทฤษฎีว่าด้วยวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยมีผลงานตีพิมพ์ชิ้นสำคัญ ในปี ค.ศ. ๑๘๕๙ คือ The Origin of Species หรือ “ต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิต” จากผลงานชิ้นนี้เองที่ได้สร้างความสนใจแก่บรรดานักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการจากแขนงต่างๆ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นอย่างมาก

The Origin of Species นับเป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่ของ Darwin ซึ่งใช้เวลาาร่วม ๕ ปี ในการเดินทางไปพร้อมกับเรือบีเกิล (H.M.S. Beagle) ที่มุ่งหน้าสู่เกาะแก่งและภูมิภาคอเมริกาใต้ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๓๑ เขาได้ทำการเก็บตัวอย่างและศึกษาสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ จากสถานที่ต่างๆ ที่ไปเยือน ภายหลังจากการเดินทางที่ยาวนาน เขากลับมาที่อังกฤษและได้ร่วมกับ Alfred Wallace ศึกษาและค้นพบกลไกพื้นฐานของวิวัฒนาการ (Basic Mechanism of Evolution) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของ

^{๑๔} พัชรินทร์ สิริสุนทร, แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘๙-๓๘๕.

^{๑๕} Scupin, R. and Decorse, C. R., Anthropology : A global perspective, (New Jersey : Pearson Education, 2004), p 15.

สิ่งมีชีวิต นั่นคือ หลักการเลือกสรรของธรรมชาติ (Natural Selection) และความอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสมที่สุด^{๑๖}

Darwin และ Wallace พบว่า กลไกพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ๒ ประการดังกล่าวเชื่อมโยงกับวิวัฒนาการ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ จะเกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสิ่งมีชีวิต เมื่อสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สิ่งมีชีวิตก็จะปรับตัวตามสภาพแวดล้อมนั้นเพื่อการอยู่รอดของตน ดังนั้น สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะวิวัฒนาการจากการมีอินทรีย์หรือรูปร่างแบบง่าย ๆ (Simple Organic) ไปสู่อินทรีย์ที่มีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนขึ้น (Complex Organic) และเพื่อให้อัตราการอยู่รอดมีสูงมากยิ่งขึ้น สิ่งมีชีวิตจะทำการถ่ายทอดอุปนิสัย (Traits) ของตนสู่รุ่นต่อไปผ่านกระบวนการสืบทอดเผ่าพันธุ์^{๑๗}

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีของ Darwin ช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจว่าทำไมตัวตนของเราจึงมีหน้าตาเช่นนี้ รวมไปถึงทำให้รู้ว่าทำไมวัฒนธรรมจึงมีความเจริญงอกงามและเสื่อมถอยได้ดังที่เห็นในปัจจุบัน ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดสืบไป โดยอาศัยกระบวนการในการปรับตัว ผ่านการถ่ายทอดอุปนิสัยและวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น หรือที่เรียกว่า กระบวนการสืบทอดเผ่าพันธุ์ (Process of Inheritance)

ทั้งนี้ทฤษฎีวิวัฒนาการ เชื่อว่าพัฒนาการของ มนุษย์เกิดจากกระบวนการคัดสรร (Random Process) ซึ่งเป็นการคัดเลือกตามธรรมชาติสิ่งมีชีวิตที่มีการปรับตัวดีหรือเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเท่านั้นจึงจะสามารถดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้

๑.๒ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา (Dependency Theory)

Wallerstein นักทฤษฎีในกลุ่มการพึ่งพาคนสำคัญ กล่าวว่า การพึ่งพาเป็นระบบการแบ่งงานกัน ทำของส่วนหรืออาณาบริเวณต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละส่วน โดยอาศัย กระบวนการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรมระหว่าง ๓ ส่วนของสังคมได้แก่ส่วนของศูนย์กลาง (Core) ส่วนแนวกันชน (Semi-Periphery) และส่วนชายขอบ (Periphery) โดยเชื่อว่า ส่วนของศูนย์กลางซึ่งในที่นี้หมายถึงประเทศหรือสังคมอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการตัดวงผลประโยชน์จากประเทศหรือสังคมชายขอบ เป็นส่วนที่นำสังคมชายขอบไปสู่ภาวะการถดถอยพัฒนาความอ่อนแอ และการพึ่งพาสังคมอื่นในที่สุด ในขณะที่ส่วนชายขอบอ่อนล้าลง ส่วนที่อยู่

^{๑๖} McGee, R. Jon and Warms, R. L., *Anthropology theory : An introductory history*, (New York : McGraw Hill, 2004), p 27.

^{๑๗} Friedl, J., *The human portrait : introduction to cultural anthropology*, ZNew Jersey : Prentice-Hall., 1981), p 116.

ในศูนย์กลางก็สร้างแนวกันชนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของชายขอบ แต่เข้ามามีส่วนในการสร้างเสริมผลประโยชน์เพื่อเกื้อหนุนแก่ส่วนศูนย์กลาง^{๑๘}

นักทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา มีแนวคิดที่สำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

๑.๒.๑ กระบวนการทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่พัฒนาแล้ว ล้วนเกิดขึ้นจากการที่สังคมหนึ่งๆ มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กล่าวคือ ไม่มีสังคมที่พัฒนาแล้วสังคมใดที่พัฒนาได้อย่างโดดเดี่ยว โดยรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมอาจอยู่ในลักษณะของการทำสงคราม การเอาตัวเอาเปรียบและการแย่งชิงทรัพยากร เพื่อนำมาเลี้ยงดูคนในชาติของตนเอง

๑.๒.๒ การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติ และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมคือ สิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา โดยอาศัยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Process) เป็นเครื่องมือที่สำคัญ

๑.๒.๓ ประชาคมโลกจะถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่พัฒนาทางอุตสาหกรรมในระดับสูงหรือกลุ่มประเทศในตะวันตกที่เจริญแล้ว (Centre) กับประเทศด้อยพัฒนาที่ยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีต่ำ (Periphery) และทั้ง ๒ ส่วนเชื่อมโยงกันด้วยระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

๑.๒.๔ การเชื่อมโยงของสังคมทั้ง ๒ ระบบคือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถพัฒนาได้ และมีเพียงประเทศพัฒนาแล้วที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของการกระบวนการพัฒนา ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาถูกผลักดันให้ไปอยู่ตามแนวชายขอบ ไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้

โดยสรุป จุดเด่นของแนวคิดในสำนักทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงหน่วยของการวิเคราะห์ใหม่จากแนวคิดเดิมของทฤษฎีความทันสมัยที่สนใจเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของสังคมของประเทศด้อยพัฒนา มาเป็นการให้ความสนใจในระบบโลกทั้งระบบในฐานะหน่วยของการวิเคราะห์ของกลุ่มนักคิดทฤษฎีการพึ่งพา ตลอดจนการให้ความสำคัญกับรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจโลก

๑.๓ ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory)

กระบวนการโลกาภิวัตน์มีฐานคิดที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ (Modernization Theory) กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญอย่างมากต่ออิทธิพลของปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและวัฒนธรรมของประเทศตะวันตก ที่กระทำต่อประเทศด้อยพัฒนาทางอุตสาหกรรมในลักษณะทางเดียว (One-way) ผ่านการ

^{๑๘} Wallerstein, I, The Modern World System : Capitalist Agriculture and the Origins of European World Economy in the Sixteenth Century, (New York : Academic Press, 1979), p 5.

เชื่อมโยงของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นเครือข่ายโยงใยทั่วโลก เพื่อการตัดทวงผลประโยชน์ กลับคืนสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ผ่านการเอาเปรียบประเทศเกษตรกรรมที่ด้อยพัฒนาในโลกที่สาม

ตามแนวคิดของนักทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ทฤษฎากรรมชาติและวัตถุดิบทั้งหลายในสังคมซึ่งอยู่ในระบบอุตสาหกรรมใหม่ สามารถถูกดึงและดูดซับจากประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ได้ทั้งสิ้นไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลก และกระบวนการนี้นำไปสู่การพึ่งพาของประเทศที่ยากจนต่างๆ ต่อประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ โดยอาศัยเครือข่ายนายทุน นักธุรกิจและนักการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมด้อยพัฒนา เป็นกลไกในการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายในท้องถิ่นเข้ากับเครือข่ายในระบบโลก

นักทฤษฎีโลกาภิวัตน์เชื่อว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ชาติและระดับประชาคมโลกใน ๓ ด้าน ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยน การกระจาย และการบริโภคสินค้าและบริการ

๑.๓.๒ ด้านการเมือง ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อสร้างศูนย์อำนาจทั้งด้านความมั่นคงในภาครัฐ พลเรือนและกองทัพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันเพื่อควบคุมประชาชนและอาณาบริเวณ

๑.๓.๓ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยนและการแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของข้อเท็จจริง ความหมาย ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อและรสนิยม

อนึ่ง ความเชื่อของกระบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือสถาบันทางสังคมกับอาณาบริเวณหรือสังคมหนึ่งๆ โดยความเชื่อมโยงนี้อยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนที่สำคัญๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนทางวัตถุ เช่น การค้า การเช่า แรงงาน บริการและเงินทุน เป็นต้นซึ่งมักอยู่ในความสัมพันธ์ ๒ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยความสัมพันธ์ตรงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน ทุนและวัตถุดิบ และระดับนานาชาติผ่านการค้าแบบไร้พรมแดนโดยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกอาณาบริเวณ ทั้งนี้การแลกเปลี่ยนทางการเมืองเป็นไปในรูปของการให้ความสนับสนุน ความมั่นคง การใช้กำลังอำนาจ และการช่วยเหลือผ่านองค์กรข้ามชาติต่างๆ

โดยสรุป กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบใน ๓ ระดับหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การแลกเปลี่ยนด้านวัตถุในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน (Material Exchanges Localize) การแลกเปลี่ยนด้านการเมืองการปกครองในระดับนานาชาติ (Political exchanges Internationalize) และการแลกเปลี่ยนสัญลักษณ์ในระดับโลก

(Symbolic Exchanges Globalize) แต่อย่างไรก็ตาม อัตราการเกิดขึ้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ จะเกิดขึ้นมากที่สุดในบริบทของวัฒนธรรม

๒. กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก เกิดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของนักวิชาการ ตลอดจนนักพัฒนาสังคมในองค์กรเอกชนซึ่งต้องการแสวงหาทางออก และเสนอทางเลือกใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลัก เนื่องจาก พบว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงประการเดียว ก่อให้เกิดปัญหามากมาย และไม่สามารถนำสังคม โดยเฉพาอย่างยิ่งประเทศที่ยากจนไปสู่การพัฒนาที่เท่าเทียม ยั่งยืนและมั่นคงได้

๒.๑ ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเครือข่ายทางสังคมในที่นี้หมายถึง ชุดของความเกี่ยวพันกันและความผูกพัน ระหว่างกันของบุคคล ที่ประกอบขึ้นเป็นสถาบันทางสังคมตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด ได้แก่ ครอบครัว ไปจนถึงหน่วยที่ใหญ่ที่สุด ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการเมืองการปกครอง โดยมีการติดต่อสื่อสารและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เป็นกลไกในการขับเคลื่อน ไปสู่เป้าหมาย

ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคม ไม่ได้เป็นเพียงเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร แต่เป็นเรื่องของการ แลกเปลี่ยนผลตอบแทนจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยสิ่งที่แลกเปลี่ยนมี ตั้งแต่ข้อมูลข่าวสาร การบริการ คำแนะนำ ในลักษณะ ๒ ทิศทาง คือ สมาชิกทุกคนในเครือข่ายจะเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยความไม่เท่าเทียมอาจเกิดขึ้นได้ หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจสูงกว่า และอำนาจนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ซึ่งมีที่มาจากความแตกต่างของสถานภาพเหนือทรัพยากร บุคคล โดยเครือข่ายทางสังคมได้ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางสังคมขึ้น ทั้งในลักษณะของความกดดัน และอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ในเครือข่าย ดังนั้นในการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม นักพัฒนาสังคมควรให้ความสำคัญกับลักษณะของเครือข่ายสังคมที่เปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมของ บุคคล ซึ่งประกอบด้วยอาชีพ เชื้อชาติ ตลอดจนลักษณะอื่นๆ ที่บุคคลสร้างขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กัน เช่น งานอดิเรก การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ นอกจากนี้ยังควรให้ความสำคัญกับความหนาแน่นของ ความสัมพันธ์ด้วย โดยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ มากก็จะมีเครือข่ายความสัมพันธ์ กว้างขวางและมีความมั่นคงของเครือข่ายทางสังคมสูง ในขณะที่คนที่มีคนรู้จักน้อยหรือไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ก็จะมีความมั่นคงของเครือข่ายทางสังคมต่ำด้วย

Boissevain J. กล่าวว่า เครือข่ายทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลโดยมีการ ติดต่อสื่อสารและ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยอาจสรุปได้ว่าการศึกษารื่องเครือข่าย สังคมนั้นวางอยู่ บนพื้นฐานคิดเรื่องการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชนที่ บุคคลเป็นสมาชิกอยู่อาจเป็นเครือข่ายตรงหรืออ้อม และมีความซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละระดับ

โดยปัจจัย รูปแบบและลักษณะของเครือข่ายจะมีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคล ความเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคม และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ของสังคม^{๑๙}

นอกจากนี้นักคิดในสำนักเครือข่ายทางสังคมได้เสนอขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่น่าสนใจไว้หลายประการ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๒.๑.๑ ขั้นที่ ๑ ขั้นแสวงหา ประกอบด้วย การเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ และการ สืบเสาะแสวงหาสมาชิก

๒.๑.๒ ขั้นที่ ๒ ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์ ประกอบด้วย การสร้างความตระหนักใน ประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย การส่งเสริมบทบาทและเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก เครือข่าย การสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับ การพัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของในหมู่สมาชิกเครือข่าย และการใช้ยุทธศาสตร์การสร้างแรงจูงใจ

๒.๑.๓ ขั้นที่ ๓ ขั้นดำเนินงานกิจกรรม ประกอบด้วย การศึกษาปัญหา กำหนด เป้าหมาย วัตถุประสงค์และแผนงานที่ชัดเจน สร้างแกนนำเพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง เครือข่ายการหาสมาชิกและจัดทำทำเนียบสมาชิก การระดมความคิดเห็น เพื่อกำหนดรูปแบบของ เครือข่าย การแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก พัฒนาจุดด้อยและเสริมจุดเด่น การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และขยายผล เชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำเนินงาน เครือข่าย การจัดตั้งหน่วยหรือสำนักงานเครือข่ายเพื่อให้คำแนะนำกับสมาชิก และจัดทำรายงานผล การปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๑.๔ ขั้นที่ ๔ ขั้นการพัฒนาระบบเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างความสามัคคี และความรู้สึกส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน การพัฒนาความรู้สึกเสียสละทั้ง ทางกาย สติปัญญาและทรัพยากร การวางระบบการจัดการและการวางแผนที่ดี การติดตามและการ ประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะโดยสม่ำเสมอ การสร้างกระบวนการ PDCA (Planning, Development, Control, Assessment) การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้นำ คุณภาพของสมาชิกเครือข่าย การมีกิจกรรมต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และการรักษาเครือข่ายเดิม เพิ่ม เครือข่ายใหม่

โดยสรุป เครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพและเอื้อให้เกิดสังคมเข้มแข็ง มักวางอยู่บน หลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ความเป็นธรรม (Equity) ความโปร่งใส (Transparency) และ ผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit) ของภาคีทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาค ประชาชน ดังนั้นนักพัฒนาสังคมจึงควรให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของ

^{๑๙} Boissevain, J., *Friend of Friend : Networks, Manipulators and Coalitions*, (Oxford : Basil Blackweel, 1974), p 39.

สมาชิกทุกคนในเครือข่ายการพัฒนา การเข้าถึงทรัพยากรและการรับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากร นอกจากนี้ขั้นตอนของการบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรควรเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้โดยองค์กรสาธารณะ เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation Approach) เกิดขึ้นจากข้อดีของการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นการรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง และการคุกคามของระบบทุนเสรีนิยมที่ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนและช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย และระหว่างประเทศที่ยากจนและประเทศที่ร่ำรวย แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือเพื่อเคลื่อนย้ายปัจจัยการพัฒนาทั้งทรัพยากรหรือปัจจัยในการผลิต และประชาชนเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนา โดยเน้นกลวิธีการแก้ไขปัญหาคือความยากจน ตามกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของสังคม

นอกจากนี้การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม วางอยู่บนความเชื่อพื้นฐานสำคัญสองประการ ประการแรกคือการปกครองระบอบประชาธิปไตย ว่าเป็นระบอบที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ดังนั้นสังคมจึงมีความจำเป็นต้องนำกระบวนการตลอดจนแนวคิดประชาธิปไตยจากสังคมตะวันตก มาใช้ในสังคมของประเทศด้อยพัฒนาอุตสาหกรรมในโลกที่สาม ประการที่สองได้แก่ความทันสมัยด้าน ทัศนคติสถาบัน วัฒนธรรมบริโภคนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ดังนั้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาตั้งแต่การตัดสินใจ การออกแบบโครงการ การวางแผนและการดำเนินงาน ตามแผน การตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือโดยข้อมูลด้านสังคมประชากร ที่องค์กร หรือหน่วยงานภายนอกอื่นๆ เก็บรวบรวมมาได้การให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีท้องถิ่น และการประเมินผลโครงการ^{๒๐} สำหรับการมีส่วนร่วมพัฒนาทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จำแนกได้ ๖ ระดับ คือ

๒.๒.๑ ระดับร่วมรับรู้ หมายถึง การที่ผู้แสดงทางสังคม (Social Actor) ได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าของโครงการหรือผู้กำหนดนโยบายและมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์หรือมีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

๒.๒.๒ ระดับร่วมคิด หมายถึง การร่วมค้นหาปัญหา วิเคราะห์ความจำเป็น พร้อมแสดงความคิดเห็นต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

^{๒๐} Cernea, M.M., *Putting People First*, (London : Oxford University Press, 1991), p 465-466.

๒.๒.๓ ระดับร่วมพิจารณา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ตั้งแต่การคัดเลือกสถานที่ตั้งโครงการ มาตรการที่นำมาใช้เพื่อลดผลกระทบด้านต่างๆ มาตรการการติดตามตรวจสอบ เป็นต้น

๒.๒.๔ ระดับร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมลงทุน ร่วมคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานร่วมปฏิบัติงาน

๒.๒.๕ ระดับร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลว่านโยบายโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร

๒.๒.๖ ระดับร่วมรับผล หมายถึง การร่วมรับผลประโยชน์และผลกระทบทั้งด้านบวกและลบ ทั้งต่อตนเองต่อชุมชนและต่อสังคม

จากแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักและกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือกมีแนวคิดที่ค่อนข้างแตกต่างกัน คือ กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักมีแนวคิดที่มุ่งอธิบายและทำความเข้าใจสังคมโดยใช้เหตุผล ซึ่งการวิเคราะห์อยู่ภายใต้บริบทของความเป็นรัฐชาติ และมีรัฐเป็นสถาบันหลักในกระบวนการพัฒนาสำหรับกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือกมีแนวคิดที่เกิดจากความต้องการและความสนใจของนักวิชาการและนักพัฒนาสังคมในองค์กรเอกชนที่ต้องการแสวงหาทางออกและเสนอทางเลือกใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลัก

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นการกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในสังคมที่อยู่ร่วมกันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหมายถึงลักษณะที่เป็นทั้งด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ โดยการพัฒนาสังคมมีความสำคัญหลากหลายประการได้แก่ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อย หรือเบาบางลงไป ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา แบ่งออกเป็น ๓ มิติ คือ ๑) มิติทางสังคมศาสตร์เกี่ยวข้องกับความสุข ครอบคลุมและความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ๒) มิติทางศาสนา อธิบายว่าการพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดีและ ๓) มิติทางเศรษฐศาสตร์แบ่งออกเป็นระดับจุลภาคและระดับมหภาค แนวทางการพัฒนาสังคมที่สำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ๓ แนวทาง ได้แก่ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและ แนวทางความร่วมมือรับผิดชอบต่อสังคม โดยทั้ง ๓ แนวทางผู้ศึกษาต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการพัฒนาสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกันอย่างถ่องแท้ ซึ่งประกอบไปด้วยระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครองและระบบความเชื่อมั่นและการปฏิบัติทางศีลธรรม สำหรับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม มีการแบ่งออกเป็น ๒ สำนักที่สำคัญ ได้แก่ ๑) กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก ประกอบด้วย ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพาและทฤษฎีโลกวิวัฒน์

และ ๒) กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก ประกอบด้วย ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมและแนวคิด การมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

๒.๓.๑ ความหมายของการพึ่งตนเอง

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ กล่าวว่า การพึ่งตนเอง (Self -Reliance) หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองซึ่งมีความหมายตรงข้ามกับการพึ่งผู้อื่น การพึ่งผู้อื่นคือความสัมพันธ์ที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเอาเปรียบและเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งฝ่ายที่ถูกครอบงำจะสูญเสียความเป็นตัวเองและเป็นลักษณะ ต้องยืมจมูกคนอื่นหายใจ หรือ ยืนบนขาตนเองไม่ได้^{๒๑}

Galtung การพึ่งตนเอง หมายถึง ความมีอิสระที่จะกำหนดเป้าหมายของตน และตระหนักว่าเป้าหมายนี้จะบรรลุได้ด้วยความพยายามและพลังกำลังของตนเอง รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นๆ ด้วย^{๒๒}

วัชร อธิธาวัชกุล กล่าวว่า ความหมายของการพึ่งตนเองไว้เป็นนัย ดังนี้

๑. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่างๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง

๒. เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชน หรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

๓. เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาเป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน

๔. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๒๓}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึงความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีทั้งระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน คำว่าปัจเจกชนพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ห่างจากพ่อ

^{๒๑} ยูวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ, แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า ๘๗.

^{๒๒} Galtung, J, *Self-Reliance : A Strategies for Development*, (London: BoGLE L'ouverture Publication, 1980), p 18.

^{๒๓} วัชร อธิธาวัชกุล, โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น: ในเชิงปริมาณแบบพึ่งพา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๗.

แม้ มีความมั่นคงในชีวิตสามารถเลี้ยงตัวเองได้ สามารถตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆ ได้ด้วยตนเองหรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่น มาประกอบการตัดสินใจของตนเองได้^{๒๔}

โกวิท พวงงาม กล่าวว่า การพึ่งพาตนเอง คือ การที่คนสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไปในทุกด้าน โดยมีความสมดุลความพอดีในชีวิต และต้องสอดคล้องกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นการพึ่งพาตนเองเป็นการเสริมสร้างแรงงานให้ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นการจัดการกับชีวิตให้เหมาะสมกับสิ่งต่างๆ เช่น คน สังคม ธรรมชาติ โดยไม่มุ่งเน้นในด้านการแข่งขัน แต่มุ่งความเป็นอิสระ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งตนเองเป็นการมองปัญหาต่างๆ และคอยตัดสินใจแก้ไขด้วยตนเองนอกจากนี้การพึ่งพาตนเองไม่ได้หมายถึง คนๆเดียวหรือกลุ่มเดียวจะพึ่งตนเองได้โดยสมบูรณ์แต่ต้องพึ่งกลุ่มอื่นด้วย^{๒๕}

จากความหมายดังกล่าว สรุปว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างอิสระ ทางด้านความคิด ด้านการทำกิจกรรมทั้งระดับปัจเจกชนและระดับชุมชน โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันโดยไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ไม่ได้หมายถึงการปิดกั้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จะมีการติดต่อในรูปแบบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนของตน

๒.๓.๒ องค์ประกอบการพึ่งตนเอง

ประเวศ วะสี ได้เสนอองค์ประกอบการพึ่งตนเองที่สำคัญ ๕ ประการ หรือเบญจขันธ์ของชุมชนในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่พึงประสงค์ไว้ที่แตกต่างไป ดังนี้

๑. จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิตและทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

๒. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิตให้เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้ออก ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบและธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล

๓. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้นเพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมากและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

^{๒๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑.

^{๒๕} โกวิท พวงงาม, **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

๔. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เองกินเองความสมดุล ธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๕. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มีอาหารการกินที่เหลือเพื่อ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสร้างสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรม ของชุมชนขึ้น คือมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจเป็นศูนย์กลาง ทางการศึกษา ทางการสาธารณสุข ทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์ และเป็น เครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ^{๒๖}

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล กล่าวว่างค์ประกอบการพึ่งตนเองของชุมชนที่แตกต่างออกไป เพราะได้นำพื้นฐานของการกำหนดให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทำให้มีองค์ประกอบที่สำคัญ สำหรับชุมชนพึ่งตนเอง ดังต่อไปนี้

๑. ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนในอดีตมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองสูงเพราะมี ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าไม้ มีแหล่งน้ำ มีปัจจัยในการผลิตเลี้ยงตัวเองได้อย่างมั่นคงหลาย พื้นที่เป็นอยู่ชานอู่น้ำ เป็นดินแดนท้องทุ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังเหมือนทุ่งรวงทอง เช่นสุโขทัยในอดีต สะท้อนถึง ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เป็นต้น

๒. ทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ ชุมชนจำเป็นต้องมีทุนทางสังคม หมายถึงระบบ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับการดำรงอยู่ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์แบบ เครือญาติ มีความร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทร และสมาชิกทุกคนมีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ร่วม ของชุมชน มีความผูกพันในการสรสรสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง

๓. ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้เพื่อนำมา เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของชุมชนตลอดจน การมีภูมิปัญญาในการคิด วางแผน กำหนดเป้าหมายของตนเอง องค์ความรู้เพื่อการจัดการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของชุมชนโดยชุมชนเอง การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นนวัตกรรมของชุมชน รวมถึงองค์ความรู้ในการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมั่นคงในสภาพแวดล้อม เปลี่ยนแปลงไปนอกจากนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ๆในการจัดการ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนและจัดการความร่วมมือกับภายนอกชุมชน

๔. ระบบการจัดการ ต้องประกอบด้วยปรัชญา คุณค่าและวัฒนธรรมชุมชน มีองค์กร ชุมชนและการจัดการซึ่งจะช่วยในการประสานความร่วมมือ หากเรามองชุมชนเป็นองค์กร ชุมชน

^{๒๖} ประเวศ วะสี, พึ่งตนเองในชุมชน, (ขอนแก่น: สถาบันศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๑), หน้า ๔๖.

เปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตซึ่งประกอบด้วยระบบคุณค่า มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีปรัชญา คุณค่าที่สมาชิกยึดถือบรรทัดฐานและใช้ปฏิบัติร่วมกันและถ้าเราพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ชุมชนเป็นที่รวมของวิถีชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปฏิบัติ (Action) ที่หลากหลายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสถาบัน การมีระบบการจัดการจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

๕. การสนับสนุนจากภายนอก มีหลายชุมชนที่ขาดศักยภาพหรือถูกกระทำให้สูญเสียศักยภาพจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งอาจเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เทคนิควิชาการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับสูง

๖. เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ในสถานการณ์ที่โลกขับเคลื่อนไปในกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมในยุคทุนนิยม การเปิดเสรีทางการค้า และการสื่อสารโทรคมนาคมนับเป็นกระแสที่ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้ชุมชนจะอยู่รอดได้และมีแบบแผนที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขปัจจัยสำคัญดังนี้

๖.๑ การปรับวิถีคิดของสมาชิกในชุมชน และปรับวิถีชีวิตใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ชีวิตอยู่ในทางสายกลาง เรียบง่าย มีความเพียร อยู่อย่างเกื้อกูลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้เท่าทันตนเองสามารถก้าวข้ามวัตถุนิยมและบริโภคนิยมจะทำให้สามารถปรับตัวดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

๖.๒ ปรับความคิด ปรับจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องอาศัยปณิธาน ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของผู้นำ

๖.๓ จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งหมายถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยตนเองเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกให้ตั้งอยู่บนฐานสำนึกใหม่ร่วมกัน ให้อยู่กันอย่างเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เสียสละแบ่งปัน^{๒๗}

๒.๓.๓ ทฤษฎีการพึ่งตนเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทว่า การที่ชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องมีการพึ่งตนเอง ๕ ด้าน คือ การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจและการพึ่งตนเองได้ทางสังคม โดยใช้สัญลักษณ์ภาษาอังกฤษว่า TERMS

๑. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological self-reliance : T) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ และเทคโนโลยีทางสังคม การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๗} ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน: กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ”, วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, (๓ ธันวาคม ๒๕๔๕), หน้า ๗๓.

และการบำรุงรักษาให้คงสภาพอยู่เสมอ เพื่อการใช้งานเทคโนโลยี ในความหมายนี้รวมทั้งของสมัยใหม่ และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (folk wisdom)

๒. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic self-reliance : E) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้น ระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการ ต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก มีความสามารถในการออมและการลงทุนสามารถ รวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย

๓. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources self-reliance: R) ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ หมายถึง สิ่งใดที่มีอยู่ในชุมชนหรือสามารถหามาได้ การพึ่งตนเองได้ทาง ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การมีทรัพยากรธรรมชาติ ความสามารถในการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาตินั้น และความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสียหาย ไปจนหมด ควรมีอย่างอุดมสมบูรณ์หรือสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศน์ และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

๔. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Mental self-reliance : M) หมายถึง สภาพจิตใจที่กล้า แข็งในการที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการ ปกครองตนเองในการป้องกันกิเลส คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองมีจิตใจใฝ่ รู้ใฝ่พัฒนา มีความรู้ และความสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ อดทนอดบอยและมีความขยันหมั่นเพียร

๕. การพึ่งตนเองได้ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-cultural self-reliance: S) หมายถึงภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มของตนปฏิบัติหน้าที่บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หรืออาจขอความร่วมมือมา จากภายนอกก็ได้ ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทาง สังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลกภายนอก^{๒๘}

การพึ่งตนเองทั้ง ๕ ด้านนี้ จะต้องมีการสร้างขีดความสามารถของชุมชน ๓ ประการ คือ

๑. การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งตนเอง (Balance : B) เป็นความสอดคล้องความ กลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม

^{๒๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑.

๒. การสร้างความสามารถในการจัดการ (Ability : A) เป็นการวิเคราะห์การวางแผนและการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพืงตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน

๓. การสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-Working : N) เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนและองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสมดุลของการพืงตนเองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพืงตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และมีความเข้มแข็งแกร่งพอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่มาจากภายนอกชุมชนได้

จากทฤษฎีดังกล่าวและการรวบรวมจากตำราต่างๆ สามารถอธิบายรายละเอียดของการพืงตนเองในด้านต่างๆดังนี้

๑. การพืงตนเองทางเทคโนโลยี (Technological self-reliance)

การพืงตนเองทางเทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถของคนที่จะตัดสินใจด้วยตนเองหรือด้วยกลุ่มคนในชุมชนในทางเลือก การใช้ การจัดการ และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีโดยพยายามพืงพืงแนวความคิด ทรัพยากรและการกระทำจากภายในชุมชนมากที่สุด^{๒๙}

การพัฒนาเพื่อการพืงตนเองนั้น ส่วนหนึ่งได้แก่การที่พยายามเลือกสรรเทคโนโลยีและวิทยาการที่เหมาะสมกับการใช้งานในชุมชนขนาดเล็กในชนบท ซึ่งควรจะเป็นเรื่องที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนั้นๆ ชุมชนจำต้องหาวิธีการของตนเอง กำหนดวิธีการดำรงอยู่ของตนเองพืงพืงตนเองให้มาก พืงพืงภายนอกให้น้อยที่สุด เช่น การอาศัยเครื่องจักรที่ทันสมัยจากต่างประเทศ แม้จะมีประสิทธิภาพสูง แต่เกษตรกรก็ต้องลงทุนซื้อเข้ามาในราคาสูงมากเป็นเทคโนโลยีที่ซับซ้อนจนไม่สามารถเรียนรู้ สะสมประสบการณ์เป็นของตนเองได้ การดูแลรักษาซ่อมแซมก็ไม่สามารถทำเองได้ สิ้นเปลืองพลังงานและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก^{๓๐} ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องมีความสามารถในการเลือกใช้เทคโนโลยี ที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งคน สังคม และวัตถุ กระบวนการผลิตจะเป็นแบบดั้งเดิมอุปกรณ์และเครื่องมือจะพัฒนาจากความสามารถของเกษตรกรเอง และจากทรัพยากรที่เขามีอยู่พัฒนาการทางความคิด และทัศนคติของเกษตรกร ที่มีความพยายามจะแสวงหาวิถีชีวิตที่ไม่ผูกพันกับระบบนอกชุมชนมากนัก จึงมีลักษณะที่เน้นการพืงตนเองสูง^{๓๑} เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบทในปัจจุบันเน้นเทคโนโลยีที่ใช้สร้างหรือจัดหาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในชนบท ได้แก่ การจัดหาปุ๋ยเพื่อการอุปโภคใช้สอย และ

^{๒๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๔.

^{๓๐} สุเมธ ตันติเวชกุล, **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔.

^{๓๑} ชาลชัย ลิ้มปิยากร, **พัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗), หน้า ๕๖.

เพื่อการเกษตร เพื่อการจัดหาที่พักอาศัยหรืออาคาร เพื่อกิจกรรมรวมของชุมชนเทคโนโลยีเพื่อการ
 สุขอนามัยที่ดี การจัดหาพลังงานเพื่อการดำรงชีพ และเทคโนโลยีเพื่อเสริมการผลิต โดยเฉพาะเทคนิค
 สำหรับพืชดั้งเดิมเครื่องมือขนาดเล็กที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การเก็บรักษาที่ใช้ค่าใช้จ่ายต่ำ และมี
 ประสิทธิภาพและเพื่อการขนส่งผลิตผลต่างๆ^{๓๒} ส่วนในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อพึ่งตนเองจะต้องอยู่
 ในระดับที่ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้ และจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค
 นอกจากนี้รวมถึงเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การเป็นผู้นำที่ดี การรู้จักวางโครงการ การบริหาร
 โครงการ การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น^{๓๓}

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการใช้
 เทคโนโลยีเพื่อพึ่งตนเอง ประกอบด้วย

๑. ราคาเทคโนโลยีไม่แพง เมื่อเทียบกับฐานะผู้ใช้
๒. มีความสะดวกในการใช้และการเก็บรักษา
๓. ผู้ใช้สามารถทำความเข้าใจประโยชน์ และวิธีการใช้เทคโนโลยีโดยไม่ยากนัก
๔. เมื่อใช้เทคโนโลยีแล้ว ได้รับผลตอบแทนในรูปของการเพิ่มผลผลิต คุณภาพและกำไร

จากผลิตพอสมควร

๕. ผู้ผลิตจะใช้เทคโนโลยีก็ต่อเมื่อเทคโนโลยีนั้นมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับขนาดการ
 ผลิตของเขา^{๓๔}

สรุปได้ว่าการพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี จะทำให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การ
 ติดต่อกับชาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพด้านบริการ ซ่อมแซมเครื่องจักร เครื่องมือเทคโนโลยีก็
 ช่วยได้ และยังสามารถช่วยในการสื่อสารติดต่อกับภายนอกชุมชน การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีจึง
 ย่อมจะส่งผลให้ชุมชนชนบทพึ่งตนเองได้ทางหนึ่ง

๒. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (economic self-reliance)

ระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองในชุมชนมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ การพึ่งตนเองในระบบ
 การผลิตและการพึ่งตนเองในระบบการจำแนกแจกจ่าย หรือระบบตลาด การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
 จำแนกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่การผลิตการ จำแนกแจกจ่ายเพื่อกินเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือในชุมชน

^{๓๒} ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย, การพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๓๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๖.

^{๓๔} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, กลยุทธ์การพึ่งตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๘), หน้า ๑๑.

ไปจนถึงการผลิตเพื่อการค้าของชุมชนของประเทศและภูมิภาคการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจพิจารณา หรือวัดได้จากตัวใดตัวหนึ่งหรือหลายตัวดังต่อไปนี้^{๓๕}

๒.๑ ความเพียงพอของสินค้าและบริการ ความเพียงพอหรือความขาดแคลนของสินค้าและบริการที่ได้จากระบบการผลิต เพื่อนสนองการบริโภคของตนเองและของชุมชน ถ้าปริมาณการผลิตมีเพียงพอแก่การบริโภคแสดงให้เห็นการพึ่งตนเองได้

๒.๒ อำนาจการต่อรองและแข่งขัน เศรษฐกิจของชุมชนเกี่ยวข้องกับภายนอกทั้งในด้านผลผลิตและปัจจัยการผลิต การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนในระดับนี้ ต้องพิจารณาถึงอำนาจการต่อรองในการซื้อ การขาย การกำหนดราคาสินค้าและปัจจัยการผลิตของชุมชนหรือขององค์กรชาวบ้านและอำนาจในการแข่งขัน

๒.๓ อาชีพ ความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ ระดับการมีงานทำและรายได้การมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง และมีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพของชุมชน จะเป็นเครื่องวัดระดับการพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นอาชีพที่สามารถทำให้ชาวชุมชนมีงานทำได้อย่างสม่ำเสมอ รายได้สูงจากการประกอบอาชีพและมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพต่ำจะแสดงถึงระดับการพึ่งตนเองได้

๒.๔ การออม สภาพหนี้สิน พหุติกรรม และแบบแผนในการบริโภคการออมและสภาพหนี้สินในสังคมชนบทเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน การมีเงินออมแสดงถึงระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การออมคือส่วนที่รายได้มากกว่ารายจ่าย การออมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการหารายได้ และระดับของการมัธยัสถ์ในการบริโภค

๒.๕ ระดับการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองนั้นจะต้องมีรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการ ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติวัฒนธรรมของชุมชนก็มีความสำคัญ โดยองค์การนี้จะต้องมีคณะผู้นำและสมาชิกซึ่งมีความสามารถ มีความรับผิดชอบ มีสามัคคีธรรม และมีคุณธรรม อันจะช่วยให้สามารถดำเนินกิจกรรมที่สมาชิกมอบหมายได้อย่างต่อเนื่อง เป็นหลักในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองมาสู่ชุมชนและสังคมได้

ดังนั้นพอสรุปได้ว่าการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ แสดงถึงประชาชนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้เพียงพอสามารถซื้ออาหาร หรือปัจจัย ๔ อย่างอื่นได้ และอาจช่วยด้านการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีที่กล่าวมาแล้วได้ด้วย การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้สามารถพึ่งเองได้

^{๓๕}

มาฆะ ขิตตะสังคะ, การพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓.

๓. การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources self-reliance)

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อกูลต่อความสำเร็จของการพัฒนาชนบทด้วย ประโยชน์ที่มีต่อมนุษย์มากนานัปประการทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ดังจะพบว่ามนุษย์มักตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามแหล่งที่ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์^{๓๖} จากการพัฒนาที่ผ่านมาได้มีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่ทำให้ทรัพยากรสิ้นสภาพ และเสื่อมโทรมลงจนกลายเป็นข้อจำกัดในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของชุมชนชนบทในระยะยาว ดังนั้นจึงมีแนวคิดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลักการขยายตัวของรายได้ในอัตราที่เหมาะสม เป็นไปโดยไม่มีการทำให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืนยาวนานนั้นต้องอาศัยหลักการอนุรักษ์ ซึ่งการอนุรักษ์นั้น หมายถึง การใช้ประโยชน์ตามความต้องการที่พอเหมาะพอดี และประหยัดไว้เพื่ออนาคต จึงต้องมีการสนใจต่อการดำเนินการทั้งทางด้านปฏิบัติ และการบริหารหรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องหลีกเลี่ยงการสูญเสียและการทำลายให้มากที่สุด โดยมีหลักการดังต่อไปนี้ ประการแรกต้องตรวจหาทรัพยากรที่ต้องการมาใช้ประโยชน์ จากนั้นต้องมีการป้องกันมิให้ทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรมเสียหาย หรือถูกทำลายส่งในการนำมาใช้ต้องใช้ให้ถูกประเภท และเกิดประโยชน์สูงสุด หรือถ้าทรัพยากรนั้นมีอยู่อย่างจำกัด อาจใช้ทรัพยากรที่มีคุณภาพรองลงมาโดยการเรียนรู้วิธีใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ หรือศึกษาวิธีการที่จะปรับปรุงทรัพยากรหรือการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเป็นจำนวนมาก หรือที่เกิดขึ้นใหม่ได้มาใช้ประโยชน์แทนทรัพยากรที่หาได้ยาก นอกจากนั้นยังต้องพยายามนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกซึ่งการกระทำเช่นนี้จะเกิดผลดีสองประการกล่าวคือ ประหยัดทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติดูได้จากตัวแปรหลักด้านต่างๆดังนี้

๓.๑ ลักษณะทางกายภาพ อันได้แก่ ลักษณะทางภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศลักษณะแผ่นดิน หากเอื้ออำนวยจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการมีอยู่ของทรัพยากร และการดำรงชีวิตด้วยดีของคนในชุมชนชนบท

๓.๒ สภาพความมีอยู่ของทรัพยากร หากอุดมสมบูรณ์ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการนำมาใช้ประโยชน์หรือการประกอบอาชีพ

๓.๓ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร หากเป็นไปอย่างชาญฉลาด ระมัดระวัง มีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองของชุมชน

^{๓๖}

ศิริลักษณ์ ภูวดลไพโรจน์, การพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๘๘.

๓.๔ การอนุรักษ์และควมมีคุณภาพทางระบบนิเวศน์ หากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยชนบทอยู่ในสภาพที่ดี และเอื้อประโยชน์ทั้งปัจจุบันและอนาคตระยะยาว จะเป็นพื้นฐานที่เข้มแข็งของชุมชนที่จะพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

๓.๕ การฟื้นฟูทรัพยากรและการนำกลับมาใช้ใหม่ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนชนบทปัจจุบันอาจอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม หากมีการฟื้นฟูทรัพยากรแล้วนำกลับมาใช้ใหม่จะเป็นพื้นฐานสำคัญ ต่อการพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน จะต้องมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืนยาวนาน ตามหลักการขยายตัวของรายได้ที่เหมาะสม โดยไม่ทำทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและคงมีใช้ตลอดไป

๔. การพึ่งตนเองทางจิตใจ (Mental self-reliance)

แนวความคิดในการพัฒนาคน ต้องใช้หลักธรรมเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะร่วมกันทำงานพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาชีวิตและชุมชน โดยใช้หลักอริยสัจสี่ อธิบายได้แก่

ทุกข์ คือ การที่ชาวบ้านมีหนี้สิน ความยากจน เกิดอบายมุข ฟุ่มเฟือย โดนกดขี่ ชูดริต

สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เพราะไม่ได้เก็บทรัพย์ การเสียเปรียบนายทุน การโดนเอาเปรียบในชีวิตประจำวัน

นิโรธ คือ ทางดับทุกข์ โดยจะมีการบริหารจัดการชีวิตและชุมชน ให้มีความสุขขึ้นมีจิตใจสูงขึ้นโดยใช้หลักกรรมฐานเป็นตัวพื้นฐาน ที่ทำให้จิตใจยอมรับต่อปัญหาและสามารถสู้ปัญหาได้

มรรค คือ วิธีการโดยมีกิจกรรมสหบาลข้าว ร้านค้า ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์

การที่จะพึ่งตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นว่า ตนย่อมช่วยตนเองได้ก่อนบุคคลกลุ่มชน องค์กรหรือประเทศชาติที่มีการพัฒนาตนเองได้อย่างสูงนั้นจะต้องเริ่มต้นโดยคนมีจิตสำนึกเป็นตัวเร้า เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลคิดแสวงหาหลักการและแนวทางเพื่อนำมาเป็นแกนสำคัญในการสร้างตนเองและสังคม จากกรอบทฤษฎีนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่ได้รับความสำเร็จในชีวิตจะต้องมีศีลสมาธิ และปัญญา การกระทำกิจการใดๆ ต้องเป็นไปตามหลักการ พึ่งตนเองหลักการปฏิบัติต่อตนเองและชุมชนนั้น บุคคลจะทำกิจการใดๆต้องอาศัยศีล ๕ เป็นพื้นฐาน โดยประกอบการพัฒนาชีวิตและการผลิตโดยอาศัยมรรค ๘ ทางสายกลางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เข้าใจปัญหาที่เผชิญในปัจจุบัน บุคคลจะต้องมีการวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ จะต้องอาศัยมรรคมีองค์ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อการพัฒนาสังคมของตนเองนักวิชาการภาคตะวันออกเฉียง ใ จ ปีเตอร์ คูลา ทรอย

ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาศีลธรรม หรือจิตใจก่อนแล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาสังคม^{๓๗}

ดังนั้น การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจของคนในชุมชน จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ เนื่องจากคนที่พึ่งตนเองได้นั้นเป็นคนที่เข้มแข็ง ปลงใจและปักใจ มั่นใจว่าจะช่วยตนเองได้ พึ่งตนเองและยังเป็นคนที่รู้จักพอ ไม่โลภมากเกินไป ไม่มีความอยากจนจนเกินไป หากมีบุคคลประเภทนี้ยิ่งมากขึ้นเพียงใด ย่อมจะยิ่งช่วยทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากขึ้นเพียงนั้นและการที่พึ่งตนเองได้ทางจิตใจยังจะเป็นการเพิ่มรากฐานของการพึ่งตนเองด้านอื่นด้วย

๕. การพึ่งตนเองทางสังคมและวัฒนธรรม (social-cultural-reliance) ในการพัฒนาชุมชนนั้นเพื่อการพึ่งตนเอง สังคมและวัฒนธรรมถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ เนื่องจากในการพัฒนาต้องคำนึงถึงทั้งในระดับปัจเจกชน และในระดับชุมชนด้วยซึ่งการพึ่งตนเองได้ทางสังคม หมายถึง ภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่นมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆของตนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยกลุ่มของตัวเองหรืออาจขอความร่วมมือช่วยเหลือจากภายนอกก็ได้ ตัวแปรที่สำคัญทางด้านสังคมที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๕.๑ ประชากร เมื่อพิจารณาการพึ่งตนเองของชุมชน ประชากร หมายถึง ขนาดของประชากรขนาดหนึ่ง ที่มีสัดส่วนของประชากรในวัยแรงงานมากกว่าประชากรในวัยเด็ก และวัยชรา หรืออาจกล่าวได้ว่าสัดส่วนของการพึ่งพาผู้อื่นของประชาชนต้องไม่สูง และอาจรวมไปถึงสัดส่วนของประชากรต่อทรัพยากร

๕.๒ การศึกษา การศึกษานับว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการเพิ่มระดับความสามารถของบุคคล และการศึกษายังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาด้านต่างๆด้วยและสามารถแก้ไขได้หลายอย่าง ดังนั้นจึงต้องมีความจำเป็นต้องพัฒนาด้านการศึกษา ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งในรูปทางการ และไม่เป็นทางการ การศึกษาทั่วไป และวิชาชีพให้การศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในชุมชนมากขึ้น การศึกษาเพื่อใช้งานมากขึ้น^{๓๘} ความรู้และภูมิปัญญาของส่วนหนึ่งหมายถึงปริมาณและคุณภาพ ของการศึกษาที่สมาชิกของชุมชนได้รับทั้งทางการและไม่เป็นทางการ อันได้แก่การศึกษานอกระบบแต่ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งหมายถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ความเข้าใจอันสะสมถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นชุมชนทรัพยากรความรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข หากชุมชนใดมีภูมิ

^{๓๗} สัมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุยตระกูล และชื่อน ศศรีสวัสดิ์, ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๕.

^{๓๘} ล้ำพอง บุญช่วย, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ชัยศิริการพิมพ์., ๒๕๒๗), หน้า ๗๖.

ความรู้และภูมิปัญญาในระดับสูงก็ย่อมสามารถถ่วงกรงที่จะรับ หรือปฏิเสธหรือปรับประยุกต์สิ่งที่มาจากภายนอก

๕.๓ ภาวะผู้นำ ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น เน้นในเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะจุดหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนนั้นคือทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ การช่วยเหลือหรือการพัฒนาใดๆ จะต้องเป็นการช่วยเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองได้ ดังนั้นผู้ที่มาจากชาวบ้านจึงเป็นเป้าหมายที่จะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับผิดชอบ และรับช่วงงานได้ต่อไปและแม้แต่เป็นการปฏิบัติงานแทนหรือเป็นเงาของเจ้าหน้าที่ได้ ภาวะผู้นำนี้เราหมายถึงการมีผู้นำที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม มีชีวิตจิตใจที่อุทิศให้กับงาน การมีส่วนร่วมถ้อยทีถ้อยปฏิบัติหรือกันในหมู่ชาวบ้านและความสามารถในการแก้ไขปัญหา หรือข้อขัดแย้งอันเกิดขึ้นได้เป็นปกติในชุมชน

ปัจจัยที่สำคัญที่มีส่วนช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการในการสนับสนุนในกิจกรรมของประชาชนนั้น ก็คือผู้นำในท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนาเพราะว่าสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ฝากภาระและอำนาจตัดสินใจส่วนใหญ่ไว้กับผู้นำ และผู้นำยังเป็นผู้ช่วยเผยแพร่จิตใจประชาชนเข้าร่วมงานด้วยอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนอาจเป็นผู้นำแบบเป็นทางการอันได้แก่ ผู้นำที่มีตำแหน่งเกี่ยวข้องกับราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูเป็นต้น หรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำตามประเพณี ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการรักษาโรคเป็นต้น หากชุมชนยังมีขนาดเล็กและยังได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมือง ไม่มากนักชนบทจะยังไม่มี ความซับซ้อนนัก และภาวะผู้นำก็ย่อมจะมีพื้นฐานแบบผู้นำทางประเพณีและทางสังคมเป็นสำคัญ แต่หากชุมชนมีภาวะการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจการค้า และความเป็นเมืองมากขึ้น ภาวะผู้นำในชนบทแห่งนั้นก็ย่อมจะซับซ้อนขึ้นจะเกิดการมีผู้นำในสาขาหรือในชีวิตชุมชนด้านต่างๆ หลากหลายขึ้น

๕.๔ การสื่อสาร หมายถึง กรรมวิธีที่บุคคลสองคน หรือมากกว่าทำการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ แนวความคิดซึ่งกันและกัน และจะถูกถ่ายทอดไปยังผู้รับในรูปของ คำพูด เสียง ภาพ เครื่องหมาย ท่าทาง หรืออย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการและสื่อสัมพันธ์ต่างๆ เช่น จดหมาย หนังสือ เอกสาร โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การติดต่อสื่อสารจะมีทั้งภายในและภายนอกชุมชน เนื้อหาการสื่อสารจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตจะหันเหไปตามกระแส

๕.๕ องค์กรทางสังคม หรือองค์กรชาวบ้านถือเป็นตัวแปรที่สำคัญ เป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญของการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง องค์กรทางสังคมหรือองค์กรชาวบ้านที่มีการศึกษาวิเคราะห์อาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) องค์กรตามประเพณีหรือตามธรรมชาติ
- ๒) องค์กรที่ทางราชการสนับสนุนให้เกิดขึ้น

๓) องค์กรที่ทางเอกชนสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น

องค์กรที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนับว่าองค์กรการคาบประเพณี หรือตามธรรมชาติมีผลต่อความสำเร็จมากที่สุดทั้งนี้ก็ด้วยข้อตระหนักที่ว่าความพยายามในการแก้ปัญหา ร่วมกันเป็นกาพึ่งตนเองของชุมชน

๕.๖ การช่วยเหลือจากภายนอก เนื่องจากสมัยปัจจุบันไม่มีชุมชนใดที่โดดเดี่ยวตัดขาดจากสังคมภายนอก ทุกชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภายนอกทั้งนั้นลักษณะความสัมพันธ์กับภายนอกที่ผ่านมาจะไม่เอื้อต่อเงื่อนไขการพึ่งตนเองของชุมชน กลุ่มหรือองค์กรภายนอก ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐกิจ หน่วยราชการหรือองค์กรเอกชนก็มักจะมีความมุ่งหมายและผลประโยชน์ของคนเป็นหลัก บางครั้งไม่เข้าใจถ่องแท้ถึงความจำเป็นพื้นฐานที่แท้จริงของชาวบ้านเจตนาดีที่นำโครงการพัฒนาให้ แก่ชาวบ้าน จึงกลายเป็นผลเสียและเป็นภาระแก่ชุมชนโดยไม่เจตนาความสัมพันธ์กับภายนอกจึงมี ลักษณะไม่เอื้อต่อเงื่อนไขและโอกาสการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชุมชนนัก ดังนั้นแม้ว่าความ ช่วยเหลือเกื้อกูลจากภายนอกจะเป็นสิ่งจำเป็น แต่ก็จำต้องวางอยู่บนพื้นฐานความต้องการและความ จำเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง และหากเป็นเช่นนั้นความช่วยเหลือจากภายนอกจากเป็นเงื่อนไขแก่ โอกาสการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชุมชนได้มาก

๕.๗ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หมายถึง ความสามัคคีในหมู่สมาชิกของชุมชน มี ลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัย อันเนื่องจากความภูมิใจในความเป็นคนบ้านเดียวกันและในวัฒนธรรม พื้นบ้านของคนและจากการมีภาวะผู้นำของชุมชนเกื้อกูล หากชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นมากหากเกิด ปัญหาความขัดแย้งก็สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะความเป็นปึกแผ่น ทางสังคมเป็นตัวแปรกระบวนการของการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองในขั้นที่สูงขึ้นไปอีก

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การพึ่งตนเองได้ทางด้านสังคมมีปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ขนาดประชากรที่ เหมาะสม การศึกษา ภาวะผู้นำ การสื่อสารที่ดี มีองค์กรที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาได้รับความ ช่วยเหลือจากภายนอกตามความจำเป็น และมีความเป็นปึกแผ่น นำไปสู่การพัฒนาพึ่งตนเอง

จากความหมาย องค์ประกอบและลักษณะการพึ่งตนเอง พบว่า การพึ่งตนเองของชุมชน นั้นไม่ว่าจะพึ่งตนเองในด้านใด ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้ในอนาคต การ พึ่งตนเองในระยะแรกอาจต้องพึ่งพาจากภายนอกเป็นบางส่วน แต่หลักใหญ่ต้องยืนอยู่บน การพึ่งพา เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง สำหรับการศึกษาทูทางสังคมต่อการพึ่งตนเองของชุมชนนี้ให้ความสำคัญใน เรื่องการพึ่งตนเอง โดยศึกษาลักษณะของการพึ่งตนเองของชุมชนคลองลัดมะยมในกรอบทฤษฎี TERMS ได้แก่ การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคมและ วัฒนธรรม และด้านจิตใจ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

๒.๔.๑ ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน

การให้นิยามความหมายของ “ความเข้มแข็งของชุมชน” มีบริบทที่แตกต่างกันกล่าวคือ หากมองจากประสบการณ์การพัฒนาของนักพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการสายพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น ล้วนมีเงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบความซับซ้อนของปัจจัยต่าง ๆ อยู่อย่างหลากหลาย อาทิ สภาพชุมชน การบริหารจัดการของสมาชิกของชุมชน เครือข่าย ผู้นำ การเรียนรู้ของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน จิตสำนึกร่วมกันของสมาชิกชุมชน ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเอง โครงสร้างอำนาจรัฐ รวมถึงระบบกลไกของเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนนั้นอีกด้วย ดังนั้น ด้วยบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนหนึ่งเข้มแข็งภายในบริบทหนึ่งอาจไม่สามารถนำกระบวนการพัฒนาดังกล่าวไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ได้แม้จะมีสภาพบริบทที่ใกล้เคียงกันก็ตาม ถึงกระนั้นหากกระบวนการพัฒนาดังกล่าวมีระบบ ขั้นตอน กระบวนการที่ชัดเจน เข้มข้น และหวังผลได้ นักพัฒนาชุมชนสามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็งภายใต้กระบวนการดังกล่าวได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของนักพัฒนานั้นเอง^{๓๙}

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน เศรษฐกิจมั่นคง สิ่งแวดล้อมยั่งยืน อันเป็นผลลัพธ์จากสภาวะพื้นฐานนับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อการรวมพลังชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและวิถีทางการดำรงชีวิตของท้องถิ่น^{๔๐} ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทร มีกิจกรรมสื่อสารและมีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจนและมีคุณภาพ นอกจากนี้ ยังได้เสนอกลวิธีในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การจัดเวทีประชาคมอันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในทุกรูปแบบ^{๔๑} ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้ความสำคัญต่อประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ อันส่งผลให้ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพากันเองได้

^{๓๙} พีรพัฒน์ พันศิริ, เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน, (นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑.

^{๔๐} ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว และวิชญา ปาณปุณณัง, “ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้ : ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน”, วารสารประชาคมวิจัย, (๒๕๕๑) : ๑๑-๑๒.

^{๔๑} ชำนาญ วัฒนศิริ. “ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม”, วารสารพัฒนาชุมชน. ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๕๒) : ๑๘.

อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรีในสังคมโลก โดยคำว่าพึ่งเองได้รวมถึงความเป็นตัวของตัวเองความเป็นอิสระ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพอเพียงทางเศรษฐกิจในระดับสูง มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอภาคและมีลักษณะของความร่วมมือ โดยหัวใจของความเข้มแข็งอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยเริ่มจากรวมคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลจากการกระทำ^{๕๒}

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองและชนบทรวมกันเป็นองค์กรชุมชนมีการเรียนรู้ การจัดการ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน แล้วจึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งการให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนหรือองค์กรชุมชนนั้นทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม และการมี วัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐานที่เกิดจากการบูรณาการภูมิปัญญาเข้ากับความรู้สมัยใหม่ประกอบกับ การมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและการสะสมทุนหรือมีสวัสดิการชุมชนที่เอื้อประโยชน์แก่ชาวบ้าน รวมทั้งมีความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง^{๕๓} ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ลักษณะของสังคมใด ๆ ที่อื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นปึกแผ่นและยั่งยืน คือเป็นชุมชนที่มีความ เป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น มีขีดความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามารถควบคุมจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และเป็นชุมชนที่พัฒนาขีดความสามารถของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิ ปัญญาวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ตลอดไป^{๕๔} ซึ่งคนในชุมชนสามารถคิด ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ แก้ไขปัญหาติดตามประเมินผล ได้ด้วยตนเอง และเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ อันส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ มีความสามารถ พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ตลอดถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะ รวมทั้งการมี วิสัยทัศน์ของชุมชน และการมีความรักและหวงแหนชุมชนของตนเอง^{๕๕}

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมือง หรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของ ชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและ

^{๕๒} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

^{๕๓} วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล, “ชุมชนเข้มแข็ง : รากฐานการพัฒนาประเทศไทยที่ยั่งยืน” วารสารเศรษฐกิจ และสังคม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๖ (๒๕๔๔) : ๑๙.

^{๕๔} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, อนาคตในอุดมคติ, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^{๕๕} ปรีดี โชติช่วง, รายงานผลการศึกษา เรื่อง การประเมินคุณภาพและแนวทางการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, (กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

๒.๔.๒ ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่น โดยสมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งในด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน ร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความรู้สึกผูกพัน รักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงานทรัพยากร แม้จะมีการพึ่งพาภายนอกแต่ชุมชนก็มีอำนาจในการจัดสรรเลือกสรร ตัดสินใจ ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล เป็นชุมชนสามารถควบคุมและจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาจจะอาศัยอำนาจความรู้และกลไกภายในของชุมชนเป็นหลักไม่ว่าเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม หรือวัฒนธรรม และเป็นชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองให้ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การบริหาร การจัดการ การปกครอง และความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๔๖}

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนมีคุณสมบัติ ๘ มิติ ดังนี้

๑. สามารถพึ่งตนเองได้โดยสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถปรับตัวแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง
๒. เป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และปรับตัวจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง
๓. ชุมชนสามารถดำเนินหรือจัดการตนเองได้ โดยไม่ต้องรอหรืออาศัยออกนอกชุมชน สามารถคิดสามารถวางแผน หรือกำหนดการดำเนินการหรือจัดการชีวิตของชุมชนโดยคนในชุมชน และเพื่อชุมชนได้
๔. เป็นชุมชนที่อยู่ในระดับพออยู่พอกินอย่างพอเพียงที่สามารถผลิตเองได้ มีเทคโนโลยีเป็นของตนเอง และสามารถใช้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม
๕. มีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชน คือ เป็นทุนของชุมชนในกระบวนการการผลิตเพื่อความอยู่รอดและดำรงอยู่ของชุมชน โดยมีสถาบันทางสังคมเป็นผู้ผลิตซ้ำหรือดำเนินการตามหน้าที่คือ วัดและโรงเรียน และครอบครัวในชุมชนนั่นเอง

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

๖. มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและชุมชนอื่นโดยชุมชนต้องมีอำนาจในการต่อรองและต่อต้านหรือคัดค้านอิทธิพล อำนาจนอกชุมชน ทั้งนี้เพื่อสามารถรักษาผลประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันของชุมชนไว้

๗. ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อย่างมีจิตสำนึกร่วมกันไม่แปลกแยก เป็นการมีส่วนร่วมที่ยืนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นรากแก้วที่ยังรากลึกหรือเป็นสายโลหิตหล่อเลี้ยงชุมชนและเป็นสายใยที่ยึดโยงให้ชุมชนดำรงอยู่ได้

๘. มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและคน (ที่มีคุณภาพ) สามารถจัดการกับทรัพยากรได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีอำนาจ มีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ได้ และต้องมีกระบวนการจัดการอย่างมีทักษะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ได้รับการถ่ายทอดสะสมกันมาเป็นเวลายาวนานในเชิงของภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๔๗}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้แบ่ง ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน มี ๔ ประการ คือ

๑. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ สมาชิกของชุมชนนั่นเองเรียนรู้ หากเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่หรือสมาชิกทั้งหมดของชุมชนช่วยกันเรียนรู้ (ทั้งเรียนและรู้) หมายความว่าชุมชนพัฒนาจะต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านการอาชีพ ด้านการเมืองการปกครองให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและลึก

๒. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) คือ เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองได้ การจัดการ (Management) ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ๔ ประการ คือ

๒.๑ การวางแผน (Planning) คือ ชุมชนจะต้องมีโครงการ (Project) หรือแผน (Plan) ของชุมชน ในโครงการหรือแผนจะต้องระบุว่าชุมชนจะอย่างไร (What) ใครจะทำ (Who) ทำที่ไหน (When) และทำอย่างไร (How)

๒.๒ การจัดกระบวนการ (Organizing) คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามการวางแผนโดยการเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนจะต้องมีการวางแผนว่าใครจะทำอะไรตอนไหน มีการฝึกทักษะที่จำเป็นและนัดหมายการลงมือทำไว้เรียบร้อย

๒.๓ ลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) คือ การเอาแผนหรือโครงการมาวางแล้วปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน

^{๔๗} สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, (นครนายก : โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๓.

๒.๔ การประเมินผล (Evaluating) เมื่อการดำเนินงานเริ่มขึ้นแล้วสิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การตามงาน (Monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่างานเริ่มและดำเนินตามเป้าหมาย มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ แก้ปัญหาอุปสรรค สนับสนุนส่วนที่ดำเนินไปด้วยแล้วให้ดีขึ้น และตอนท้ายเมื่องานเสร็จแล้วจะต้องมีการประเมินผลงานอีกครั้งหนึ่งว่าได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไป รวมทั้งบทเรียนได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไป รวมทั้งบทเรียนที่ได้จากการทำงานโครงการนี้ มีข้อเสนอแนะและแนวการใช้ประโยชน์จากผลสำเร็จอันนี้ร่วมกัน

๓. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) การมีจิตวิญญาณของชุมชนอาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันภักดีกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนห่วงหาพันชุมชน มีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด พระ สุสานตระกูลบรรพบุรุษ หรือชีวิตในวัยเยาว์ หรือผลประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตในชุมชน สิ่งเหล่านี้หลายๆ อย่างรวมกันทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนมีชีวิตอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตหรือเสื่อมสลายตามสภาพร่างกายและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) ในขณะที่คนพัฒนาที่มีความสันติหรือสงบสุข คือ จิตสงบ เยือกเย็น ชุมชนมีสันติภาพ หมายถึง ภาพรวมของคนมีความสันติสุข ในขณะที่สันติสุขเป็นศูนย์รวมของคนมีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งสันติภาพเป็นศูนย์รวมความพยายามเรียนรู้ ความสามารถในการจัดการและการมีชีวิตจิตใจหรือจิตวิญญาณ^{๔๘}

สรุปได้ว่า ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนคือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชนสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ซึ่งสมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนมีการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด และมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคการพัฒนา

๒.๔.๓ องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาแบบองค์รวมที่สามารถเชื่อมโยงในทุกมิติในชุมชน ประกอบไปด้วย ความน่าอยู่ที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม มีความน่า

^{๔๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๒.

อยู่ สังคมเข้มแข็ง คุณภาพชีวิต และวิถีชีวิตที่ดีมีความสุข มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสมนำมาใช้ประโยชน์ของกับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและพัฒนาเชื่อมโยงกันระหว่างเมือง และการมีระบบบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๔๙}

โดยระบบที่เป็นองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน คือ

๑. ระบบคุณค่า เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรมหรือกิจกรรมระบบอื่นๆ โดยมีคุณค่าและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน

๒. ระบบการเรียนรู้ จะเป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ โดยมีภูมิปัญญาเป็นแกนกลางเชื่อมร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

๓. ระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน เป็นการเกษตรที่คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ

๔. ระบบทุนชุมชน มีการสะสมทุนของชุมชนทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์ และกฎระเบียบ โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

๕. ระบบธุรกิจชุมชน มีการจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของตนเองมีระบบการจัดการด้านระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชนและระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๖. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจมีรากฐานจากระบบการพึ่งตนเองเดิมที่ครอบครัวเป็นผู้แปรรูปการผลิต เครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้านต่างๆ

๗. ระบบสิ่งแวดล้อม เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตการจัดการทางกายภาพของชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเจริญชีวิต

^{๔๙} นิตยา กมลวัฒน์นิศา และนิสวันต์ พิษณุดำรง, “ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๙ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๖) : ๑๖.

๘. ระบบสวัสดิการชุมชน มีกองทุนที่เกิดจากผลกำไรของกองทุนชุมชนต่างๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ และอื่นๆ ที่เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการใช้ชีวิต ร่วมกันของชุมชน

๙. ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน เป็นการดูแลสุขภาพและตั้งอยู่บนฐานความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย

๑๐. ระบบจัดการชุมชนโดยชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วม รวมทั้ง ๙ ระบบข้างต้นเพื่อพัฒนาให้เป็นสถาบันทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้^{๕๐}

องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. การมีอุดมการณ์ร่วม คือ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกันและยอมรับในอุดมการณ์และทิศทางการพัฒนา ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญในการยึดเหนี่ยวการรวมกลุ่มหรือองค์กรไว้

๒. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีการจัดทำข้อตกลงในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกัน

๓. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นความพยายามขององค์กรชุมชนในการสร้างผลประโยชน์และกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมตัวขององค์กรชุมชนโดยมีการกระจายอย่างเป็นธรรม

๔. ทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญขององค์กรชุมชนโดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่างๆ ทั้งในด้านความคิด ศิลธรรม การประกอบอาชีพ การพูด การประสานงานและผู้นำที่มีบารมี ผู้นำด้านต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กรชุมชน

๕. สมาชิกทั้งที่เป็นสมาชิกในองค์กรชุมชนและชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วม แต่มีผลกระทบต่อองค์กรทั้งด้านความร่วมมือ ข้อพิพาทกษวิจรรย์และผลประโยชน์ร่วมของชุมชน

๖. การบริหารจัดการถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยในด้านการบริหารจัดการมีรายละเอียดที่สำคัญคือ การตัดสินใจร่วม การจัดโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่การกำหนดกฎ กติการ่วมกัน สถานที่ และทรัพยากรที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ การสื่อสารและการประสานงาน กระบวนการควบคุมตรวจสอบและประเมินผล

๗. กิจกรรม การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีประโยชน์ต่อองค์กร สมาชิก และชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนา

^{๕๐} วิจิต นันทสุวรรณ, แผนแม่บทชุมชน ใน รัววิกฤติเศรษฐกิจโลกปี ๒๐๐๐ เศรษฐกิจยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๗๗-๘๐.

๘. ทรัพยากรที่เป็นทุนและงบประมาณ เช่น ทรัพยากรในด้านความรู้ ประสบการณ์เทคโนโลยี ทรัพยากรในด้านการระดมทุนและงบประมาณ และการประสานทุน จากทั้ง ภายในและนอกชุมชน จากองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เรียนรู้ รู้จักการจัดการกับตนเอง มีจิตวิญญาณ และมีสันติภาพในชุมชน^{๕๑}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการบริหารกลุ่มที่ดี มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

๒.๔.๔ ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นดัชนีสะท้อนภาพของปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชน นัยถึงความสามารถในการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ร่อยคอยช่วยเหลือจากภายนอก คนในชุมชนมีความมั่นคง ปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความรักและห่วงหาผูกพันชุมชน รวมทั้งตระหนักถึงศักยภาพจุดอ่อนของชุมชน สามารถกำหนดเป้าหมายของชุมชนและยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุเป้าหมายได้ พบว่า ดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วยดัชนีย่อยที่สำคัญมี ๕ ประการ

๑. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยไม่หวังการพึ่งพิงจากภายนอก การติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรทางสังคมนอกชุมชนเป็นไปอย่างเสมอภาคและมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของชุมชน ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่

(๑) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชนที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก

(๒) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชนที่เกิดจากความสามารถของชุมชนในการสร้างความร่วมมือกับภายนอกชุมชน

^{๕๑} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, *อบต.ในอุดมคติ*, หน้า ๓-๔.

(๓) ประสบการณ์ของความสำเร็จของชุมชนในการต่อรองหรือปฏิเสธข้อเสนอของกิจกรรมหรือโครงการที่ไม่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน และ

(๔) สัดส่วนของการบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด

๒. ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านสังคม การประกอบอาชีพทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่

(๑) คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน รู้จักมักคุ้นกันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่รู้ว่าเป็นคนแปลกหน้าต่อกัน

(๒) สิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชนไม่ถูกทำลาย ชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรของชุมชนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลที่ไม่เป็นธรรม

(๓) มีระบบความช่วยเหลือที่เป็นหลักประกันให้คนในชุมชน

(๔) มีอาหารบริโภคเพื่อการดำรงอยู่

(๕) สัดส่วนของครัวเรือนที่มีอยู่ย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกชุมชน

(๖) จำนวนคนและสัตว์เลี้ยงในชุมชนที่เสียชีวิตหรือเจ็บป่วย เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นพิษหรือสารพิษ และ

(๗) จำนวนอาชญากรรมประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา

๓. การมีจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การที่ชุมชนมีสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีการเสียสละทรัพย์สินและเวลาเพื่อร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่

(๑) ประเภทและจำนวนของกิจกรรมหรือโครงการที่คนในชุมชนร่วมมือกันสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างเข้มข้น

(๒) สัดส่วนของคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

(๓) ประสบการณ์ของความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน

(๔) ประสบการณ์ของการรวมกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนและคนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดค้านกิจกรรมเพื่อการกระทำที่จะเป็นผลเสียต่อชุมชนในการประชุม การชุมนุม เวทีสาธารณะ หรือเวทีประชาคม

๔. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความตระหนักในศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชน มีความเข้าใจในปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และสามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชุมชนได้ในอนาคต โดยสามารถวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่

(๑) ชุมชนมีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไปและปัญหาของชุมชน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายในอนาคตและวางยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

(๒) ชุมชนสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

(๓) ผู้นำชุมชนสามารถระบุศักยภาพที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนของคนในชุมชนในด้านต่างๆ

(๔) สามารถระบุเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของชุมชนได้

๕. ความรักและหวงแหนชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความรัก ความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รวมทั้งมีความภาคภูมิใจและตระหนักในศักดิ์ศรีของชุมชนมีการสืบสาน ภูมิปัญญาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง คนในชุมชนพร้อมที่จะเสียสละปกป้องการกระทำใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของชุมชน ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่

(๑) ชุมชนมีการสืบทอดตำนานหรือเรื่องราวของความเป็นมาของชุมชน คนในชุมชนบอกถึงที่มาแห่งตนหรือรากเหง้าของตนได้

(๒) มีภาพลักษณ์ตัวตนของความเป็นชุมชนสะท้อนถึงสำนึกร่วมของความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน

(๓) คนในชุมชนมีความรักและผูกพันกับชุมชนว่าบ้านเกิดเมืองนอนเป็นแผ่นดินแม่

(๔) ชุมชนตระหนักในศักดิ์ศรีและความภูมิใจในชุมชน รู้สึกว่าชุมชนของตนเองไม่ด้อยกว่าชุมชนอื่นๆ ซึ่งรวมถึงชุมชนเมือง

(๕) ชุมชนมีความพอใจและภูมิใจในวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง ไม่รู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่น และความรู้สึกของคนในชุมชนว่าชุมชนของตนเองเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่นๆ^{๕๒}

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นตัวบ่งชี้ที่สามารถอธิบายความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

๑. จำนวนประชากรที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในชุมชนต่อประชากรทั้งหมด
๒. จำนวนครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือชุมชน
๓. จำนวนแผนงานโครงการ หรือกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมสาธารณะ และเกิดการมีส่วนร่วมและริเริ่มโดยชุมชน

^{๕๒} สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, หน้า ๑๑-๓๒.

๔. การจัดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การร่วมกิจกรรมสาธารณะ การกระจายข่าวสาร การร่วมตรวจสอบ และการติดตามประเมินผล

๕. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติและจำนวนผู้นำที่มีความรู้ความสามารถต่อประชากร

๖. อัตราเพิ่มของจำนวนเงินออมของชุมชน

๗. จำนวนองค์กรธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของและอัตราการเพิ่มของรายได้จากธุรกิจ

๘. การกระจายสวัสดิการที่เป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคนในชุมชนและอัตราการเพิ่มของสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน

๙. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอกและความสามารถในการประสานงานพัฒนากับภายนอกชุมชน

๑๐. อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลง รวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนดูแล

๑๑. การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชน

๑๒. ความสามารถของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้ง^{๕๓}

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชุมชน มีตัวชี้วัดของชุมชน ดังนี้

๑. ชุมชนที่มีผู้นำที่มีความสามารถเป็นผู้นำธรรมชาติไม่ใช่ผู้นำเชิงอำนาจ จัดสรรเฉพาะผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวก มีผู้นำที่หลากหลายและแบ่งบทบาทกันทำงาน

๒. ชุมชนมีสมาชิกที่มีส่วนกันทำกิจกรรมไม่ใช่รอรับแต่ผลประโยชน์ แต่ได้ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติร่วมสรุปทบทเรียน จากนั้นจึงร่วมรับผลประโยชน์เป็นขั้นตอนสุดท้าย และหมุนกลับไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนสลับสับเปลี่ยนเป็นวงจรการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

๓. ชุมชนมีการออมทรัพย์หรือกองทุนของตนเองในการสร้างรากฐานพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและเชื่อมโยงกับทรัพยากรจากภายนอกการระดมทุนนี้สามารถช่วยเหลือสวัสดิการชุมชนได้ ตั้งแต่เกิด อยู่ เจ็บ แก่ และตายได้อย่างมีศักดิ์ศรี รวมทั้งสามารถทำธุรกิจชุมชนที่มีชาวบ้านเป็นเจ้าของร่วมกันได้

^{๕๓} ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ประชาคม ประชาสังคัม, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๖-๑๒๕.

๔. ชุมชนมีกิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันอย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กิจกรรมที่มีรากฐานของการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชน

๕. ชุมชนมีการบริหารแบบธรรมาภิบาล คือ มีคุณธรรม มีนิติธรรม มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลการใช้จ่ายงบประมาณ บัญชีรายรับ รายจ่าย การจัดทำแผนโครงการต่างๆ มีความรับผิดชอบร่วมกัน มีส่วนร่วมของผู้นำ และสมาชิกชุมชนมีความคุ้มค่าในการใช้จ่ายเงินทุนกับกิจกรรมที่ดำเนินการและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้หรือสร้างสรรค์พลังชุมชนให้เข้มแข็ง

๖. ชุมชนมีความเป็นประชาคมที่มีความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนและผู้นำธรรมชาติมีการร่วมกลุ่มกับเกิดเวทีระดมสมองด้วยความรักสมานฉันท์ใช้ปัญญาร่วมกัน อย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ สรุปลงการทำงานเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอและสื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึง^{๕๔}

สรุปได้ว่า โดยตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ประชาชนมีอยู่ มีกินอย่างพอเพียง สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ประชาชนในชุมชนต้องมีความสามัคคีกัน ไม่มีความขัดแย้ง อิจฉาริษยากัน ประชาชนต้องมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรของประชาชน สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดโดยการพูดคุยและการประชุม สมาชิกในชุมชนต้องมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม ไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้อื่น ชุมชนมีการยกย่องคนที่ทำงานดี และชุมชนมีการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการคนชรา และเด็ก

๒.๔.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเนื่องจากการยกระดับความสามารถในการคิด วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจทางเลือกในการแก้ปัญหาและสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคนในการมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง^{๕๕} ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นเรื่องเดียวกับการเสริมสร้างชีวิตสาธารณะ คือ เป็นการแสวงหาวิธีการต่างๆ ที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การค้นหากิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ความสัมพันธ์ของผู้คนกลายมาเป็นความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ มีการพบปะและแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน ประการสำคัญ คือ กิจกรรมต่างๆ นั้นจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิด

^{๕๔} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, *อบต.ในอุดมคติ*, หน้า ๕.

^{๕๕} สีลาภรณ์ นาคทรพร, *แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคมระดับกลุ่ม/ชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๙.

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ โดยมีหลัก ๔ ประการ คือ

๑) การกำหนดประเด็นปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ค้นหาปัญหาที่มุ่งประโยชน์ของส่วนรวมถือเป็นขั้นแรกที่น่าชาวบ้านไปสู่การร่วมรับรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

๒) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ คือ ต่างคนเป็นพลเมืองเหมือนกันกระบวนการตัดสินใจสามารถเชื่อมโยงกับการปฏิบัติสร้างสำนึกที่ดีของคน มีเวทีการเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

๓) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะจะเป็นกิจกรรมที่รวมพลังของชาวบ้าน มีความหลากหลาย การมีเป้าหมายที่ร่วมกันได้ และเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากที่เป็นผลมาจากการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ก่อให้เกิดการรวมพลังที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน และ

๔) การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจถึงประโยชน์และคุณค่าที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง^{๕๖}

นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ ได้กล่าวถึง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ดังนี้

๑) การส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชน กลุ่ม/องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤตการณ์เพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดทำแผนปฏิบัติการและการดำเนินงานตามแผน การจัดเวที การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชนวางแผน แก้ไขปัญหา ติดตาม การปฏิบัติตามแผนและประเมินตามผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และส่งเสริมเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน

๒) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล โดยการพัฒนาทัศนคติขององค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลให้ยอมรับและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลในการบริหาร

^{๕๖} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

จัดการในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤตและส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบลในการสนับสนุนกรรมการหมู่บ้านจัดเวทีการแลกเปลี่ยน และ

๓) การสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการจัดตั้งกลุ่มแกนนำระดับตำบลให้สนับสนุนการบริหารจัดการพัฒนาและวิชาการให้แก่หมู่บ้าน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างกรรมการหมู่บ้านองค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสนับสนุนศูนย์ข้อมูลของกรรมการพัฒนาชุมชนในการให้ข้อมูลแก่หมู่บ้านในการจัดทำแผน^{๕๗}

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีแนวทางการพัฒนาในการบริหารจัดการกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วม คิดร่วม ทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็งเน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจกระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เขมภัทท์ เย็นเปี่ยม และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน ผลการวิจัยพบว่า ๑) บริบทของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง คือ การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านสินเชื่อและด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง แต่วิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ประสบความสำเร็จมีรูปแบบการจัดการที่ดี ขณะที่วิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ขาดรูปแบบการจัดการที่ดีและลักษณะการดำเนินงานพบปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องการตลาด ๒) การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งในนิคมฯ ที่ประสบความสำเร็จและยังไม่ประสบความสำเร็จ ได้รับการพัฒนาด้วยวิธีการฝึกอบรม ทั้งการฝึกอบรมในงาน และการฝึกอบรมนอกงาน การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ ๓) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ประสบความสำเร็จ คือสภาพทางพื้นที่อุดมสมบูรณ์ การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประธานวิสาหกิจชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม ระบบการจัดการที่ดี และพฤติกรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน นำสินเชื่อไปใช้ตรงตามวัตถุประสงค์ ส่วนวิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ คือ สภาพพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง การส่งเสริมสนับสนุนจาก

^{๕๗} คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติฉบับชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๖-๕๗.

หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องขาดความต่อเนื่อง การเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ยังมีน้อย ขาดระบบการจัดการที่ดี การสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนและการจัดเวทีการเรียนรู้ยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด และพฤติกรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนการนำสินเชื่อไปใช้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ๔) แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน คือ การฝึกอบรม การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้การจัดการความรู้ การจัดเวทีการเรียนรู้ การศึกษาจากคนต้นแบบหรือวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ และการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ๕) ปัจจัย/เงื่อนไข ที่ทำให้แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน นำไปประยุกต์ได้จริง ได้แก่ การวิเคราะห์กิจกรรมวิสาหกิจให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ การส่งเสริมและสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน/ผู้นำกลุ่ม และพฤติกรรมของสมาชิกที่เมื่อกู้ยืมเงินไปแล้วจะต้องไม่นำเอาเงินที่กู้ยืมไปใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกองทุน^{๕๘}

ธนาวุฒิ พิมพิกิ และจันทนา ฤทธิสมบุรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนทั้งโดยรวมและจำแนกตามลักษณะของกิจการอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แนวปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้สูง ได้แก่ การทำธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนรองลงมาได้แก่ การจัดการธุรกิจที่เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ ไม่ก่อหนี้เกินกำลัง และจัดการกิจการแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่มีความมั่นคงของธุรกิจในระยะยาว และหลักการไม่โลภมากจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก ๒) ระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน จำแนกตามลักษณะของกิจการ ๔ ลักษณะ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ เมื่อทำการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของลักษณะกิจการต่าง ๆ เป็นรายคู่พบว่ากลุ่มที่ไม่แตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรรมกับกลุ่มอุตสาหกรรม กลุ่มพาณิชย์กรรมกับกลุ่มบริการ ๓) ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการประยุกต์แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน คือ การใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เน้นการจ้างงาน ความประหยัด ซื่อสัตย์ และความสามัคคีปรองดองช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๕๙}

^{๕๘} เขมภัทท์ เย็นเปี่ยม และคณะ, “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงเขตปฏิรูปที่ดิน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๙} ธนาวุฒิ พิมพิกิ และจันทนา ฤทธิสมบุรณ์, “การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (จันทบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

นภัสรพี เทพคุ้มกัน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ๓ ท่วง คือ มีเหตุผลพอประมาณ และภูมิคุ้มกัน ผู้ประกอบการสามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม แต่เกิดช่องว่างทางทฤษฎีของการนำไปใช้คือ ๒ เงื่อนไข ความรู้และคุณธรรม ในการศึกษาได้ข้อค้นพบทางทฤษฎีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ใน SMEs คือ “ASE for SMEs” โมเดล กล่าวคือ ความรู้ที่จำเป็นในการบริหารธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ผู้ประกอบการรอบคอบและไม่ประมาท แต่ต้องรอบรู้ในการบริหาร วิเคราะห์ข้อมูล สื่อสารกับพนักงาน และชุมชนสม่ำเสมอ ในการวางกลยุทธ์การบริหารในภาพใหญ่ควรเพิ่มเติมเรื่องการวางแผนตลาด และกลยุทธ์การตลาดดิจิทัล เพื่อเพิ่มช่องทางสู่ผู้บริโภคในต้นทุนที่ต่ำแต่ได้ผลสูง ควรสร้างนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ และสิ่งสำคัญคือมีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใสในการบริหารจะทำให้พึ่งพาตนเองและได้แรงสนับสนุนจากชุมชนให้ธุรกิจอยู่รอดได้^{๖๐}

สุวกิจ ศรีปัดถา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนทั้งโดยรวมและจำแนกตามลักษณะของกิจการอยู่ในระดับมาก แนวปฏิบัติที่เป็นไปได้สูง และควรปฏิบัติอย่างมาก คือต้องประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริตไม่เอาใจเอาเปรียบผู้เกี่ยวข้อง เช่น ลูกค้า แรงงาน และผู้ส่งสินค้าหรือวัตถุดิบ ๒) หลักการ เงื่อนไข และแนวปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์กับวิสาหกิจชุมชนได้ทุกประเภทและทุกลักษณะกิจการไม่แตกต่างกัน ๓) ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการประยุกต์แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน คือ ต้องให้ผู้ประกอบการเรียนรู้เข้าใจหลักการอย่างจริงจังและควรประกอบการโดยยึดหลักปฏิบัติคือต้องมีความรู้ ต้องมีคุณธรรมทำกิจการโดยมีเหตุผลพอประมาณและสามารถคุ้มกันตนเองได้ชุมชนเองได้ให้ยืนบนขาตนเองได้^{๖๑}

พิรมาลย์ บุญธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพด้านคน พบว่า มีการสืบทอดกระบวนการทอผ้ามาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มีการนำเสนอตนเองบนฐานของวิถีชีวิต มีการสร้างเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน มีการพัฒนาความสามารถของช่างทออย่างครอบคลุม ถูกต้องและเหมาะสม ช่างทอมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาสิ่งทอแห่งตน ประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกิดจากช่างมีวินัย อดทน ช่างสังเกต ละเอียด มีจิตใฝ่เรียนรู้ การส่งเสริม

^{๖๐} นภัสรพี เทพคุ้มกัน, “การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๑} สุวกิจ ศรีปัดถา, “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน”, รายงานการวิจัย, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

เยาวชนเป็นกลุ่มสำคัญที่เป็นผู้สืบสานภูมิปัญญาในปัจจุบันและในอนาคตได้ ศักยภาพด้านทุนพบว่ามีการนำทุนชุมชนเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและคุ้มค่าทุน ในด้านการผลิต มีศูนย์การเรียนรู้การผลิตสิ่งทอในสถาบันการศึกษาในชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนปลอดหนี้ สามารถนำทุนภูมิปัญญาสิ่งทอของเผ่าพันธุ์แห่งตนมาพัฒนาเป็นอาชีพและรายได้ มีการอนุรักษ์และเสริมสร้างทุนที่กำลังจะหมดไปจากชุมชน ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีการบริหารจัดการบนความพอเพียง เน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เป็นองค์รวม หลักการทำงานกลุ่มต้องเสียสละ ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน เข้าใจและเข้าถึงกระบวนการทำงานอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มีการบริหารจัดการที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการโดยมีการมอบหมายงานให้ถูกต้องและเหมาะสมกับความสามารถของช่างทอ การเปิดรับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้บริโภคเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนา ผลการสังเคราะห์พบความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ คือการสืบทอดภูมิปัญญาสิ่งทอมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสตรี การบริหารจัดการแบบองค์รวมที่โปร่งใสตรวจสอบได้ การนำทุนชุมชนมาเป็นทุนในการพัฒนาเครือข่ายการพัฒนา การนำเสนอตนเองบนฐานภูมิปัญญาและวิถีชีวิต การสร้างเสริมความเชื่อมั่นและสร้างความศรัทธาในภูมิปัญญาสิ่งทอ^{๖๒}

กันต์ อินทวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการศึกษาประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจ สามารถนำไปใช้กับทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา จะไม่ขึ้นกับปัจจัยพื้นฐานของธุรกิจ ได้แก่ ประเภทของธุรกิจวิสาหกิจชุมชน เงินลงทุนทางธุรกิจและระยะเวลาในการประกอบธุรกิจ ซึ่งส่วนใหญ่มีเป้าหมายในการประกอบธุรกิจเพื่อให้พอกินพอใช้ ถึงร้อยละ ๕๕.๑๗ สอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญ ๗ ประการของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย โดยส่วนใหญ่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ ถึงร้อยละ ๙๖.๕๕ การรับรู้ข่าวสารเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ พบว่า มีความเข้าใจในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจแบบเศรษฐกิจพอเพียง จุดแข็ง ความคิดเห็นต่อการจัดการธุรกิจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ของผู้ประกอบการกลุ่มตัวอย่าง ๙ ประการ ส่วนใหญ่เกือบ ๑๐๐ % ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมกับธุรกิจโดย

^{๖๒} พิรมาลย์ บุญธรรม, “ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

ถูกต้องตามหลักวิชาการราคาถูกและจุดอ่อน ยังมีลักษณะด้านการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงที่ไม่เห็นด้วยแต่เป็นส่วนน้อยโดยมีความคิดเห็นว่า การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมกับธุรกิจโดยถูกต้องตามหลักวิชาการและราคาถูกคิดแต่ปัญหายังมีลักษณะของความคิดเห็นว่าในหลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียง ยังไม่ครอบคลุมกับการจัดการธุรกิจ ซึ่งสิ่งนี้อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น^{๖๓}

เสริมศรี สุทธิสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ๑) การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดการแบบพึ่งพาตนเองในระดับมาก การจัดการทุนชุมชนในระดับมาก และการจัดการเรียนรู้ของชุมชนในระดับมาก ๒) การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับมาก โดยมีการดำเนินงานตามแนวทางของชุมชนพอประมาณในระดับมาก การดำเนินงานตามแนวทางของชุมชนมีเหตุผลในระดับมาก และการดำเนินงานตามแนวทางของชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในระดับมาก ๓) การจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชน และการจัดการเรียนรู้ของชุมชนมีความสัมพันธ์กับชุมชนพอประมาณ พบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณของวิสาหกิจกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง การจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชนและการจัดการเรียนรู้ของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชุมชนมีเหตุผลพบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง การจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชนและการจัดการเรียนรู้ของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดี พบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ๔) ตัวแบบชุมชนผู้ผลิตผ้าไหมที่มีการจัดการวิสาหกิจชุมชนในระดับสูงพร้อมกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืน พบว่า ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการเรียนรู้ของชุมชนกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณ พบว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณ ได้รับอิทธิพลทางตรงจากการจัดการวิสาหกิจ

^{๖๓} กานต์ อินทวงศ์, “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ชุมชน และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง และการจัดการเรียนรู้ของชุมชน^{๖๔}

วิทยา จันทร์แดง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ๑) นโยบาย การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่ม ศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนใน ชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การ ประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่ที่ ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชน เข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ การวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคี สนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทาง ในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้าง ชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้าน การฟื้นฟู ชุมชน แนวทางด้าน การปรับตัวของชุมชน และแนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน^{๖๕}

อภิชัย พันธเสน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ผลการวิจัยพบว่า จากการประมวลพระราชดำริสามารถ ประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง เข้ากับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมในเบื้องต้นได้ในกรณีต่อไปนี้ ๑. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือ ใช้เทคโนโลยี ที่มีราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ ๒. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ ๓. ไม่โลกเกินไปและไม่เน้นกำไร ระยะสั้นเป็นหลัก ๔. เน้นความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ผู้บริโภค และไม่เอาไรต์เอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ๕. เน้นการ กระจาย ความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยน ผลผลิตได้ด้วย ๖. เน้นการ บริหารความเสี่ยงต่ำ (down side risk management) โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้เงินเกินขีดความสามารถในการจัดการ ๗. เน้นการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค

^{๖๔} เสริมศรี สุทธิสงค์, “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๕} วิทยา จันทร์แดง, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศเป็นหลัก ตามลำดับ ปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้อุตสาหกรรมสามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคงในระยะยาว^{๖๖}

นนทพัทธ์ พูลสวัสดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการประยุกต์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานีอยู่ในระดับมาก ซึ่งแยกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีและด้านการมีคุณธรรม อยู่ในระดับมากส่วนด้านการมีความรู้มีการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อศึกษาถึงผล การดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานีพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีผลการดำเนินธุรกิจในระดับมากซึ่งแยกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านทุนสิ่งแวดล้อมและด้านทุนกายภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านทุนมนุษย์และด้านทุนสังคมมีผลการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับปานกลางเมื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะองค์กร กับผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีประเภท ของกิจการต่างกันมีผลการดำเนินธุรกิจไม่แตกต่างกัน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีระยะเวลาดำเนินการ ต่างกันมีผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจแตกต่างกัน และพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่างกันมีผลการดำเนินธุรกิจแตกต่างกัน และการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจมีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินธุรกิจ^{๖๗}

ปิยะวัน เพชรหมี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกมีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้การรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความหมายและความสัมพันธ์ ด้านองค์ประกอบ ด้านการนำไปปฏิบัติและด้านประโยชน์ พบว่าส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรับรู้ด้านความหมายและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและด้านประโยชน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด พฤติกรรมด้านการเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ใช้หลัก

^{๖๖} อภิชัย พันธเสน และคณะ, “การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๗} นนนทพัทธ์ พูลสวัสดิ์, “การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วประสบผลสัมฤทธิ์ระดับมาก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประสบผลสัมฤทธิ์ปานกลาง และพฤติกรรมด้านสังคม ประสบผลสัมฤทธิ์ระดับมาก^{๖๘}

ชาญชัย สุขสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ ยังไม่ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่แบ่งหน้าที่กันดำเนินการอย่างชัดเจน ไม่รู้จักการทำแผนธุรกิจ ไม่รู้จักการทำแผนการตลาด ขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งกระบวนการผลิตวัตถุดิบ การบรรจุภัณฑ์ก็ยังไม่พัฒนาให้มีขีดความสามารถที่จะแข่งขันได้ ทางด้านช่องทางการจัดจำหน่ายพบว่าจะไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะส่งร้านค้าประจำเท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายรูปแบบใหม่ๆ ที่ทำให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่าย และสะดวก ทางด้านการส่งเสริมการจัดจำหน่ายก็ไม่มีกิจกรรมที่จะดึงดูดใจให้ผู้บริโภคได้รู้จักให้มากยิ่งขึ้น ทางด้านเศรษฐกิจและวิถีการดำเนินชีวิตพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความพออยู่พอกิน มีการหาช่องทางการจัดจำหน่าย จากงานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ชุมชนจะต้องร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาด เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งองค์กร การแบ่งงานกันทำตามความถนัด ชุมชนต้องร่วมกันคิดระดมสมองในการวางแผนการตลาด โดยเป็นการดำเนินการตลาดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการตลาดเพื่อสังคมด้วยการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาดตั้งแต่ การวิจัยการตลาด การค้นหาพฤติกรรมผู้บริโภคยุคปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่า และคุณประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้บริโภค การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การมีตราสินค้าของกลุ่ม การตั้งราคาที่เหมาะสม การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมทั่วถึงด้วยกำลังทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ การส่งเสริมการตลาดที่เน้นการประชาสัมพันธ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์และประหยัด สำหรับการผลิตต้องเน้นธรรมชาติให้มากที่สุด ลดการใช้สารเคมีหรือใช้สารเคมีเลยการผลิตต้องมีมาตรฐาน มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค การร่วมกันคิดหาทางลดต้นทุนให้ต่ำที่สุดในทุกขั้นตอนทั้งการผลิต และกิจกรรมการตลาด รวมถึงการที่สมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนต้องมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับแนววิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วย โดยต้องลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง เกษตรต้องไม่ก่อหนี้สิน และหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ก็จะทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน รูปแบบการ

^{๖๘} ปิยะวัน เพชรหมี, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

จัดการการตลาดเพื่อการพึ่งตนเองนี้จะได้นำไปเผยแพร่แก่กลุ่มธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป^{๖๙}

ณัฐนันท์ หลีกคำ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกล็ดเต่า (กลุ่มเพลงฝ้าย) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่ม มีการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ๕ ด้าน ดังนี้ มีการวางแผน โดย การประชุม ๑-๒ ครั้ง/เดือน มีการจัดองค์กร คือ มีโครงสร้างแบบแนวดิ่ง มีการจัดคนเข้าทำงาน ตามหน้าที่ที่เหมาะสม มีการอำนวยความสะดวก มีโครงการแบบกัลยาณมิตรด้วยวาจา มีการควบคุม มีการจัดทำบัญชีเบิก-จ่ายวัตถุดิบ บัญชีรับ-จ่ายเงิน สด สมุดบัญชี เงินฝากธนาคาร บัญชีควบคุมจ่ายและผลิตภัณฑ์ที่ทอเสร็จ และสมาชิกมีวัฒนธรรมความพอประมาณ ระดับมากที่สุด คือ สุขใจ ภูมิใจในการทอผ้าภายในกลุ่มของตนเอง และไม่เบียดเบียนตนเองโดยรวมระดับมาก มีวัฒนธรรมอย่างมีเหตุผล ระดับมากที่สุด คือ มีการใช้เงื่อนไขพื้นฐานของกลุ่มในการบริหารจัดการกลุ่มด้านการทอผ้าและด้านการจำหน่ายผ้าลาย เกล็ดเต่า โดยรวมระดับมาก มีวัฒนธรรมเพื่อสร้างระบบภูมิคุ้มกันระดับมากที่สุด คือ มีความรักความสามัคคี โดยรวมระดับมาก มีวัฒนธรรมการศึกษาหาความรู้คู่คุณธรรม ระดับมากที่สุด คือ ความเอื้ออาทรต่อกันภายในกลุ่มและในชุมชน โดยรวมระดับมาก กลุ่มมีความสมดุล และยั่งยืน ระดับมากที่สุด คือ รักษาประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นโดยรวมระดับมาก^{๗๐}

ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขายมากที่สุด ส่วนกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขาย มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมากที่สุด ทางด้านปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ด้านการพัฒนา พื้นฐานทางกายภาพมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด นอกจากนี้ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรรกำไร ส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้การศึกษามากที่สุด ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน

^{๖๙} ชาญชัย สุขสกุล, “รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๗๐} ณัฐนันท์ หลีกคำ และคณะ, “การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกล็ดเต่า (กลุ่มเพลงฝ้าย)”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

การพัฒนาสมาชิกกลุ่ม และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือ กิจกรรมต่างๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในด้านการศึกษาของเด็กมากที่สุด^{๗๑}

สมใจ ศรีเนตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่าการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุในช่วง ๔๑-๕๐ ปี มีความพร้อมในการพัฒนามากที่สุด ส่วนความรู้ความเข้าใจในหลักการวิสาหกิจชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๔ ที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมในการดำเนินงานได้ง่ายขึ้น ส่วนการพัฒนาความเข้มแข็ง ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืนนั้น พบว่า ต้องส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและเพิ่มรายได้กับชุมชน ช่วยส่งเสริมการลดรายจ่ายของครอบครัว และใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ มีการการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เช่น ไม่มีการกู้หรือสร้างหนี้สิน ยึดหลักความเป็นธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ตลอดจนสร้างความสมดุลของธรรมชาติให้ได้ และเมื่อมีการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้คู่กับหลักความเพียรก็จะสามารถสร้างตน สร้างครอบครัวได้เป็นอย่างดี และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความรู้เข้าใจด้านการพัฒนาและการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของการพึ่งพาตนเองได้^{๗๒}

Park ได้ศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง และการพัฒนาชนบทของชาวเกาหลี พบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองนั้น มีหลัก ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ควรหาจุดสมดุลของการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา และการเกษตร ประการที่สอง การทำอุตสาหกรรมควรพัฒนาเทคโนโลยี และการเพิ่มผลผลิต ควรเน้นไปที่การบริหารงานบุคคล และผลการดำเนินงานทำให้การพัฒนาของเกาหลีประสบความสำเร็จพอสมควร แม้จะได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจภายนอกประเทศก็ตาม^{๗๓}

Gordon ได้ศึกษาผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อม ซึ่งได้กลายเป็นเครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลก บทบาทของผู้ประกอบการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและลึกซึ้ง เป็นการชี้ให้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้ส่วนประกอบจำเป็นสร้างการจ้างงาน การเติบโตทางเศรษฐกิจและ

^{๗๑} ขวัญกมล ดอนขวา, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๗๒} สมใจ ศรีเนตร, “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, รายงานการวิจัย, (ประจวบคีรีขันธ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๗๓} P.H. Park, The Development Strategy of Self-Reliance and Rural Development in the Democratic People's Republic of Korea, (California : University of California, 1997), p. 62.

แข่งขันระหว่างประเทศในเศรษฐกิจโลก ผลการวิจัยสรุปว่า วิสาหกิจขนาดย่อมมีบทบาทของการเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการแข่งขันระหว่างประเทศ และการปฏิบัติทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งในยุโรปแล้ว ในงานวิจัยเกี่ยวกับวิสาหกิจขนาดย่อมและบทบาทวิสาหกิจขนาดย่อมในยุโรป ผู้ประกอบการและมีความสัมพันธ์ แต่ก็ไม่เหมือนแนวคิด ผู้ประกอบการจะเป็นคนขับเคลื่อนหลักของการสร้างกระบวนการ ในขณะที่ผู้ประกอบการของประเทศภูมิภาคหรืออุตสาหกรรมมักจะใช้อธิบายปรากฏการณ์ ผลกระทบที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจในยุโรป โครงสร้างและบทบาทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่แตกต่างกันไปในบางประเทศและวิธีการที่จะเปรียบเทียบยุคต่อเพื่อความเป็นเลิศที่สำคัญกับพื้นที่อื่นในโลก วิธีการบทบาททางเศรษฐกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป วิธีการที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมใช้ในการพัฒนา การวัดของโครงสร้างและบทบาทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในยุโรป เศรษฐกิจยุโรปจะฟื้นตัวจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ โดยอาศัยข้อมูลที่สามารถใช้ได้กับบทบาทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในวงจรธุรกิจ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ^{๗๔}

Abbring and Campbell ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันและปัจจัยองค์การของการจัดการความรู้ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผลการศึกษาพบว่า มีการจัดการความรู้ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมโดยการได้รับความรู้จะอยู่ในรูปแบบการติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญ และผู้เชี่ยวชาญภายนอก การใช้รูปแบบการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์โดยการพูดคุยกัน นอกจากนี้การจัดการความรู้อย่างขึ้นอยู่กับทรัพยากรขององค์กรและกระบวนการต่าง ๆ องค์การการเรียนรู้และกลยุทธ์การแข่งขันด้วยวิธีการทางการเป็นปัจจัยบวกของการจัดการความรู้ ในขณะที่ทิศทางครอบครัวเป็นปัจจัยลบหนึ่งในความท้าทาย ในการศึกษาปัจจุบันคือการแยกความแตกต่างอย่างชัดเจนบนพื้นฐานการทดลองที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้แนวคิดของการจัดการความรู้และองค์การการเรียนรู้ และให้มีการจัดการความรู้และสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบเน้นการจัดการสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม^{๗๕}

^{๗๔}R.J. Gordon, **Small and Medium – Sized Enterprises**, (Research Institute of Industrial Economic, 2002), p.123.

^{๗๕}J.H. Abbring and J.R. Campbell, **A Structural Empirical Model of Firm Growth, Learning and Survival**, (Chicago : National Bureau of Economic research, 2003), p.92.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรม ในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้” ซึ่งผู้วิจัยจะ ได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

๓.๓ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ ใช้วิธีการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ (Action Research Methodology) โดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและ ระดมความคิด และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูล ปรับปรุงแผนการดำเนินงานในการปฏิบัติงานและการดำเนินการวิจัย โดยจะต้องคำนึงถึงความ ต้องการของส่วนรวมและดำรงไว้ซึ่งองค์ความรู้และวิถีชีวิตบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยศึกษาจาก กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชน และภาครัฐและภาคเอกชน

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะ กลุ่มประชาชนในอำเภอสังขบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๓.๓ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อทราบถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ

๒.๑ ผู้นำชุมชน จำนวน ๕ ท่าน

๒.๒ ประชาชน จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๓ ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน ๑๐ ท่าน

รวมทั้งหมด จำนวน ๒๕ ท่าน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชน ประชาชน ภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งคณะผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๒๕ ท่าน

๔) ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการพัฒนากลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างผลผลิตที่ปลอดภัย และสร้างเมล็ดพันธุ์เพื่อขยายพันธุ์พืช ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว นำกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) แบบสอบถาม (Questionnaire) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การเข้าร่วมโครงการพัฒนา ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

เน้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ และเกษตรกร

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ ใน ๔ อำเภอ และเกษตรกรผู้มีส่วนได้เสีย

๓) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

๑) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ (Inter-view Guideline) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

๒) แบบประเมินการวิเคราะห์เปรียบเทียบด้านเศรษฐกิจ

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา (เดือน)							หมายเหตุ
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	
๑	การลงพื้นที่ เพื่อหาข้อบริบทชุมชน ผลิตภัณฑ์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีฯ	→							
๒	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๑ /หรือทำกิจกรรมตามโครงการเพื่อให้คณะผู้วิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยและขอความร่วมมือในการเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย และระดมความคิดจากทุกภาคส่วน		→						
๓	สรุปผลการลงพื้นที่และการจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๑ สรุปเป็นรายงานเพื่อนำให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินผล			→					
๔	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๒ /หรือทำกิจกรรม/ หรือลงพื้นที่ตามโครงการ ให้ความรู้ต่าง ๆ เป็นการดำเนินการวิจัยระยะที่ ๒				→				
๕	การลงพื้นที่ปฏิบัติตามการดำเนินงานในแต่ละโครงการโดยในโครงการย่อยแต่ละโครงการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานให้ลุล่วง					→			

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา (เดือน)						หมายเหตุ
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	
๖	สรุปผลการดำเนินการ ประชุม รายงานความก้าวหน้า แก้หัวหน้าชุดโครงการ				→			
๗	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๓ /หรือทำกิจกรรมตาม โครงการเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในทุกๆ ด้าน ของทุกๆ โครงการวิจัยเพื่อเตรียมสรุปผลการวิจัยระยะที่ ๒					→		
๘	สรุปผลการดำเนินการของแต่ละโครงการ รายงานผล ความก้าวหน้าด้านผลตอบรับที่ได้ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข โดยแต่ละโครงการจะต้องมีแบบ ประเมินผลการทำงานในแต่ละกิจกรรมด้วย					→		
๙	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๔/หรือทำกิจกรรมตาม โครงการให้ความรู้แก่กลุ่มตัวอย่างจัดเวทีแยกตาม โครงการเพื่อทำกิจกรรมตามขั้นตอนแต่ละโครงการ						→	
๑๐	สรุปผลการดำเนินการของโครงการ รายงานผล ความก้าวหน้าด้านผลตอบรับที่ได้ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขการทำงานในแต่ละกิจกรรม จัด ประชุม สรุปผลการดำเนินงานที่ได้ดังนี้ ๑. ผลงานที่ได้ ปัญหา อุปสรรคแนวทางแก้ไข ๒. สรุปผลแบบ ประเมินเพื่อนามาเขียนรายงานพร้อมหาแนวทาง ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ						→	
๑๑	รวบรวมผลการวิจัย ซึ่งสามารถฉายภาพรวมของ โครงการวิจัย การสร้างความมั่นคงทางด้านสังคม วัฒนธรรม สู่ภาคประชาสังคม โดยอาศัยการมีส่วน ร่วมของชุมชน และประสานงานกับจังหวัด กลุ่ม จังหวัด เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการสร้างแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นโดยเน้นการมีส่วนร่วม ของชุมชน						→	

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์สภาพชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์ที่ใช้แนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช^๑ ดังนี้

๓.๖.๑ การวิเคราะห์แบบอุปนัย การวิเคราะห์แบบอุปนัย เป็นวิธีสร้างข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชนที่เป็นเหตุการณ์ปกติและการวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นผลมาจากความเชื่อดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ทำให้เกิดการปฏิบัติในการใช้ภูมิปัญญาเพื่อการบริหารจัดการตนเอง โดยกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ เช่น การปลูกพืชผลทางการเกษตร เลือกเวลาหรือกำหนดระยะเวลาอย่างไร

๓.๖.๒ การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ตามแนวคิดของเอกนวิทย์ ณ ถลาง และคณะ^๒ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนหรือแกนนำหรือผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถ่ายทอดขบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมของชุมชนที่จะส่งผลต่อการจัดการตนเอง โดยมีกรอบการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. การกระทำ คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

๒. กิจกรรม คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง และมีความผูกพันกับบุคคลบางคน หรือบางกลุ่ม

๓. การสื่อความหมาย คือการที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน

๔. ปฏิสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คนในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอาจเป็นรูปของการเข้ากันได้หรือความขัดแย้งก็ได้ เป็นสภาพสังคมหรือสถานการณ์หรือสภาพกิจกรรมที่ทำการศึกษาเกิดอยู่

๕. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม คือการที่บุคคลมีความผูกพันและเข้าร่วมกิจกรรมหรือการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

^๑สุภางค์ จันทวานิช, *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๑-๑๔๔.

^๒เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ, *ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๖), หน้า ๘๘.

๓.๖.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามใช้แนวคิดของซูเกียรตี ลีสุวรรณ์^๓ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลในขณะปฏิบัติงานสนาม เป็นการวิเคราะห์อย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นงานที่ต้องทำเป็นประจำเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลในช่วงต่อไป

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บจากการศึกษาภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์อย่างเป็นแบบแผนมากขึ้น และต้องทำเป็นระยะๆ เพื่อจะได้ประเมินผลงานวิจัยก้าวหน้าไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากขึ้นเรื่อยๆ โดย

๑. จัดหมวดหมู่จากข้อมูลที่รวบรวมมาได้

๒. การวิเคราะห์คุณลักษณะของแต่ละหน่วยย่อยที่มีการจัดหมวดหมู่ไว้

๓. การจัดลำดับประเภทของข้อมูล

๔. การค้นหาแบบแผนหรือโครงสร้างหรือรูปแบบของข้อสรุปผลการศึกษา

๕. การโยงความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขปัจจัยหรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับ

ปรากฏการณ์โดยแสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือกลไกที่ทำให้เงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างแท้จริง

๓.๖.๔ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) เขียนบันทึกให้ละเอียดที่สุด เพื่อให้เห็นภาพของข้อมูล/บรรยากาศ/กิจกรรม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมมา

๒) อ่านบันทึกนั้นหลายๆ ครั้ง จนเข้าใจสาระสำคัญที่ชัดเจน ผู้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดี ต้องสัมผัสกับข้อมูลอย่างใกล้ชิด

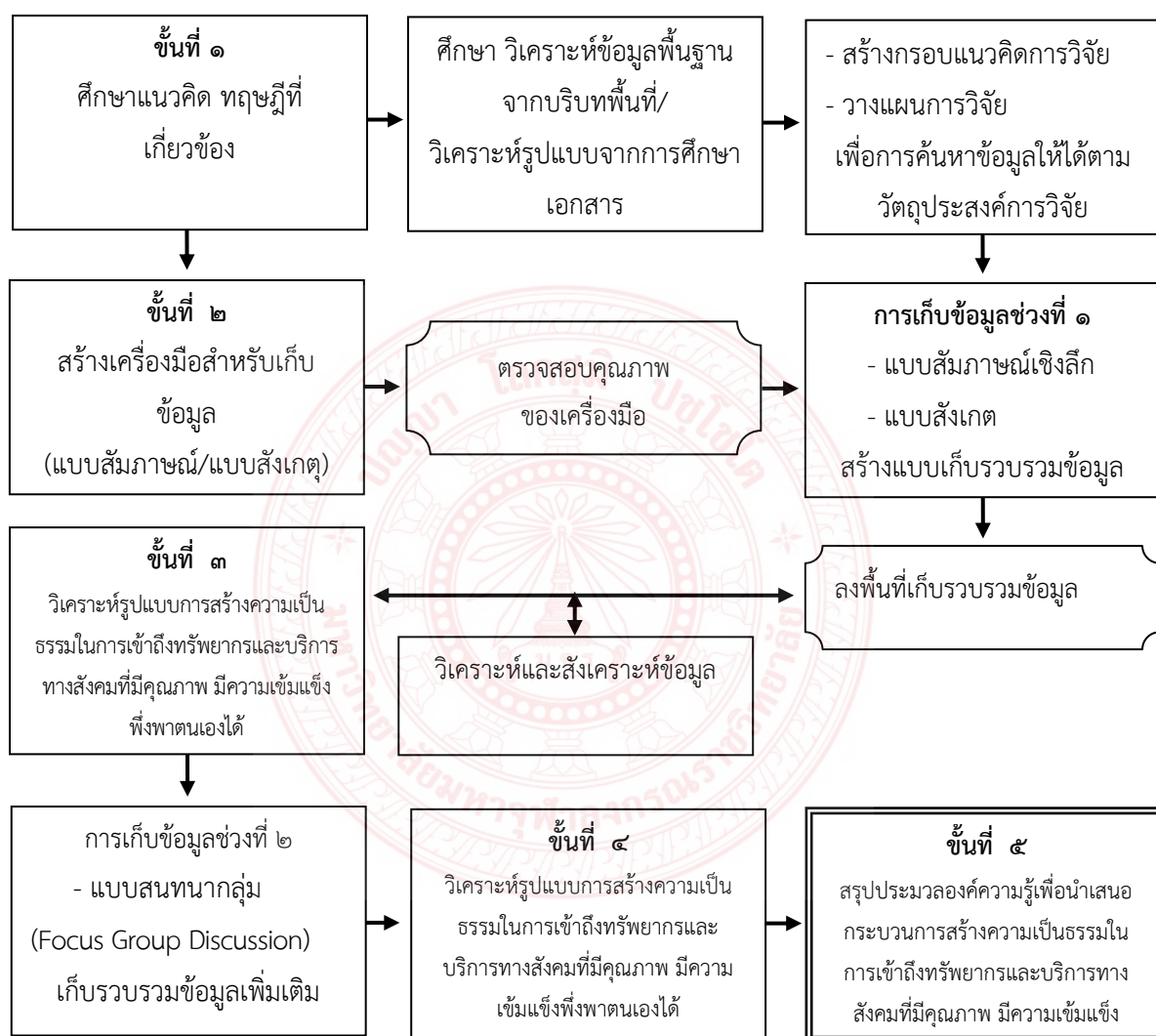
๓) ลงรหัสข้อมูล เป็นการบันทึกช่วยจำว่าช่วงที่เก็บข้อมูลนั้น มีสาระสำคัญอะไรบ้าง เป็นการช่วยแยกแยะและจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นระบบ และสรุปสาระสำคัญในแต่ละหน้าว่ามีประเด็นสำคัญอะไรบ้างและแต่ละกรณี

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนั้น เกิดจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ที่จะทำการศึกษาวิจัย และมีการลงภาคสนามเบื้องต้นเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัย มีการศึกษาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และเข้าไปศึกษากิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดความร่วมมือ เพื่อเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ตรงและเป็นจริงได้ในการศึกษาวิจัย จากการได้ลงพื้นที่เบื้องต้นทำให้

^๓ซูเกียรตี ลีสุวรรณ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

ทราบถึงปัจจัยเชิงสังคม กลุ่ม/เครือข่าย กระบวนการทำงาน และกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดความร่วมมือของประชาชนในชุมชน จึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ต่อไปผังแผนภาพที่ ๓.๑ นี้

แผนภาพที่ ๓.๑ แผนผังแสดงภาพรวมกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรม ในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีเนื้อหา สนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลสังเคราะห์เป็นบทสรุปการวิจัยและ ผลการวิจัยดังนี้

๔.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

๔.๒ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเทศต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพราะต้องการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ (Standard of Living) และความเป็นอยู่ของประชาชน (Well being) ให้ดีขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมีจุดหมายเพื่อเพิ่มระดับรายได้และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการสังคมให้สูงกว่าการเพิ่มขึ้นของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้การที่จะพัฒนาชุมชนไปได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจ โดยสม่าเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและยกระดับการดำรงชีพของประเทศให้สูงขึ้น เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ

๑. มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในระดับสูง

๒. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๓. มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้ จะพิจารณาถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจยังพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่นๆ ด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการวิเคราะห์ในระยะยาวที่มุ่งให้อุปทานรวม (Aggregate Supply) สูงขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อให้ผลผลิตของระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรหรือการจ้างงานภายในประเทศเพิ่มขึ้น

โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศ แบ่งได้ ๓ ส่วนคือ การผลิตและการบริการ, ตลาดสินค้าและบริการ และปัจจัยการผลิตและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต แยกพิจารณาในแต่ละส่วนได้ดังนี้

โครงสร้างการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการจำแนกตามโครงสร้างการผลิต โดยใช้บัญชีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศ แบ่งได้ ๑๑ สาขาการผลิต คือ สาขาเกษตรกรรม สาขาเหมืองแร่ สาขาอุตสาหกรรมการผลิต สาขาก่อสร้าง สาขาการไฟฟ้าและประปา สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาค้าปลีกและค้าส่ง สาขาการธนาคารและประกันภัย สาขาที่อยู่อาศัย สาขาการบริหารราชการ สาขาบริการ

โครงสร้างตลาดสินค้าและบริการ แบ่งได้ ๒ ตลาดคือ ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ผลผลิตที่ผลิตขึ้นได้ส่วนหนึ่งใช้บริโภคภายในประเทศและที่เหลือส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม มีผลผลิตหลายชนิดที่ผลิตขึ้นมาแล้วอาศัยตลาดต่างประเทศเป็นหลัก เช่น ตลาดยุโรปเป็นตลาดหลักของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ตลาดเอเชียเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย

โครงสร้างของปัจจัยการผลิตและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต ประชากรไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ดังนั้น ที่ดินจึงเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ส่วนในสาขาอุตสาหกรรมและบริการ ปัจจัยทุนและเทคโนโลยีมีบทบาทมากขึ้น โครงสร้างรายได้นั้นแรงงานภายในประเทศมาจากค่าตอบแทนของแรงงานและการประกอบที่มีโชตินิบุคคล

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการขยายกำลังการผลิตสินค้าและบริการ โดยเพิ่มปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร ปัจจัยการผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตซึ่งมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (real GNP) และรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (real GNP per capita) สูงขึ้น ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอ และเป็นเวลานาน ทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลสูงขึ้นและมีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน ดำรงชีวิตได้อย่างสบาย มีคุณค่าและอิสรภาพในด้านต่างๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบการเมือง ทัศนคติ การบริหาร การศึกษาและค่านิยมทางสังคมให้เหมาะสม จะเห็นได้ว่า ความจำเป็น

เติบโตทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น หรืออัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GNP Growth Rate) เป็นเครื่องวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมี ๕ ประการคือ การมีรายได้และมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ดีขึ้น การมีงานทำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีคุณภาพและยั่งยืน แต่ทรัพยากรมีจำกัดต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราสูงไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศเพราะจะไม่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติของประเทศที่มีอยู่และเกิดการว่างงานขึ้น นอกจากนี้ผลผลิตเฉลี่ยต่อคนลดลงเพราะทรัพยากรและผลผลิตขยายตัวไม่ทัน การวัดการเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไม่มีตัวชี้วัดใดที่สมบูรณ์ ต้องใช้ตัวชี้วัดหลายชนิดร่วมกัน เช่น ตัวชี้วัดรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลจะแสดงถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความสามารถในการผลิตของบุคคล แต่ไม่ได้แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านอื่นๆ ดังนั้น ในการพิจารณาต้องใช้ชีวิตอื่นประกอบ เช่น ภาวะการณลงทุน ดุลการค้าระหว่างประเทศ อัตราการเพิ่มของประชากร อัตราการไม่รู้หนังสือ การเกิดอาชญากรรม ฯลฯ

ทุกประเทศในโลกต้องการยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้น ประเทศที่พัฒนาแล้วต้องการรักษามาตรฐานการครองชีพที่ดีและความมั่งคั่งของประเทศไว้ ประเทศกำลังพัฒนาต้องการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนและเพิ่มความมั่งคั่งของประเทศให้เทียบเท่าประเทศที่พัฒนาแล้ว สามารถสรุปถึงจุดมุ่งหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ดังนี้

เพื่อให้รายได้ประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น โดยใช้มาตรการและนโยบายต่างๆ ส่งเสริมการออม การลงทุน การผลิต ซึ่งแสดงถึง สภาพความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศที่ดีขึ้น

เพื่อให้การจ้างงานอยู่ในระดับสูง การว่างงานจะเกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลต้องหาวิธีการส่งเสริมการลงทุนในประเทศเพื่อให้เกิดการจ้างงานประชาชนในประเทศมีงานทำ กระตุ้นการบริโภคและการลงทุนภายในประเทศ

สร้างและรักษาเสถียรภาพระดับราคาสินค้าในประเทศ หมายถึง การควบคุมภาวะเงินเฟ้อภายในประเทศให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัว ปริมาณเงินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น โอกาสที่จะเกิดเงินเฟ้อภายในประเทศสูง รัฐบาลจึงต้องหาวิธีควบคุมภาวะเงินเฟ้อโดยใช้นโยบายการเงินและการคลัง

กระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเจริญเติบโตเต็มที่แต่ผลของการพัฒนาไม่กระจายสู่คนหมู่มากถือว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมบูรณ์ ต้องมีการ

กระจายรายได้ กระจายความมั่งคั่งสู่ประชาชนภายในประเทศให้เท่าเทียมกันเพื่อให้ช่องว่างของรายได้แคบลง

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มพบว่า

๔.๑.๑ องค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชน

องค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ในปัจจุบันมี ประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าหลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประมาณ ๙๐% อพยพมาจากหมู่บ้านต่างๆ เช่น จากเมืองเย เมืองสองปึก เมืองมูเต้ง เมืองเมาะ ลำเลิง เมืองสะเทิม ฯ ในอำเภอเย ในเมืองเมาะละหม่าง ซึ่งตั้งถิ่นฐาน อยู่ในรัฐมอญ สหภาพเมียนมาร์

๔.๑.๑.๑ สภาพชีวิตความเป็นอยู่

เมื่อหลวงพ่อดุตตะได้ขออนุญาตจากอำเภอให้ชาวมอญ มาตั้งหลักแหล่งที่บ้านวังกะปัจจุบันนี้ ตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๕ หลวงพ่อได้ขอให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎที่ท่านตั้งไว้ ๔ ข้อ คือ ๑. ห้ามดื่มสุรา ๒. ห้ามเล่นการพนัน ๓. ห้ามลักทรัพย์ ๔. ห้ามผิดลูกผิดเมียใคร หากใครทำผิดแล้ว หลวงพ่อทราบเข้าเมื่อใดก็จะให้ออกจาก หมู่บ้านในวันนั้น และที่สำคัญชาวมอญในหมู่บ้านทุกคนต้องสำนึกในพระคุณของแผ่นดินไทย^๑

ชาวมอญเป็นกลุ่มที่รักความสงบ รักพวกพ้อง ชยันขันแข็ง ในการทำมาหากิน ชนชาติมอญที่อพยพเข้ามาที่บ้านวังกะก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้สร้างบ้านอย่างเป็นหลักเป็นฐาน เนื่องจากคิดปึกหลักทำมาหากินในประเทศไทยอย่างถาวร แต่พวกที่อพยพเข้ามาในช่วงหลัง ๆ จะสร้างบ้านบริเวณติดชายน้ำและขยายหมู่บ้านใหม่ออกไป ลักษณะบ้านของชาวมอญที่มาใหม่สร้างด้วยไม้ไผ่และใบหญ้าแฝก แห้ง ยกพื้นสูง เนื่องจากอยู่ติดน้ำ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญมักจะอาศัยใกล้กับแหล่งน้ำ ในหมู่บ้านวังกะมีแม่น้ำของกาเรีย เป็นแม่น้ำสายสำคัญและมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวมอญจึงใช้น้ำจากแหล่งนี้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้นว่า ใช้อาบ ใช้ซักล้าง และใช้ในการเกษตร

๔.๑.๑.๒ การปกครอง

ด้านการปกครองท้องถิ่นของหมู่บ้าน เป็นภาระหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งอยู่ฝั่งอำเภอ และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เป็นผู้คอย ดูแลช่วยเหลือ หัวหนาคุ่มแต่ละคุ่มในหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน แต่ไม่มีอำนาจที่จะตัดสินใจหรือควบคุมตัดสินใจลงโทษผู้กระทำความผิด ทุกอย่างเป็นไปตามระบบการปกครองท้องถิ่นของราชการไทยทั้งสิ้น การดูแลให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎทั้ง ๔ ข้อ ที่หลวงพ่อดุตตะตั้งไว้ก็ไม่สามารถทำได้อย่างเคร่งครัดเหมือนเมื่อครั้งเป็นชุมชนขนาดเล็ก

^๑สัมภาษณ์, นายปกรณ์ น้อยเกตุ, นายกเทศมนตรีตำบลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๔.๑.๑.๓ ระบบสาธารณูปโภค

ไฟฟ้า หมู่บ้านวังกะมิไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้าสู่หมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยหลวงพ่อดุตตะได้ซื้อสายไฟและเสาไฟฟ้ามาเอง แล้วแจ้งให้ทางไฟฟ้ามาเดินไฟฟ้าให้หมู่บ้าน ดังนั้น บ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมีไฟฟ้าใช้ แทบทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์ และยังมีการติดตั้งเคเบิลทีวีในหมู่บ้านด้วย แต่บ้านของชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ที่เรียกว่าบริเวณหมู่บ้านมอญใหม่บางส่วนจะยังไม่มีไฟฟ้าใช้

น้ำ ที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคมาจากประปาหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งเริ่มมีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ น้ำที่นำมาทำประปานี้ จะสูบน้ำจากแม่น้ำของกาเรียวแล้วเก็บไว้ที่บ่อพักน้ำ ทำหมู่บ้านก่อนจะแจกจ่ายไปสู่ครัวเรือนต่าง ๆ แต่ก็ยังมีบางครัวเรือนที่อยู่ติดริมแม่น้ำของกาเรียว และครัวเรือนในชุมชนมอญใหม่ก็จะใช้น้ำจากแม่น้ำของกาเรียว หรือขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลใช้เอง

การสื่อสาร ในหมู่บ้านจะมีโทรศัพท์สาธารณะอยู่ในหมู่บ้านส่วนหนึ่ง โทรศัพท์ส่วนบุคคลยังมีการขอติดตั้งอยู่ไม่มาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ มักจะมีโทรศัพท์มือถือกันแล้ว

การคมนาคม ในหมู่บ้านมีถนนลาดยางแล้ว โดยทางทหารและเทศบาล ดำเนินการตามคำร้องขอของหลวงพ่อดุตตะ มีบริการรถจักรยานยนต์ รับจ้างในการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้านและการข้ามมาฝั่งอำเภอ แต่ชาวมอญบางส่วนยังคงใช้วิธีการเดินเท้าในการเดินทางข้ามมาฝั่งอำเภอ โดยเดินข้ามมาทางสะพานอุตตมานุสรณ์ ซึ่งเป็นสะพานไม้ที่สร้างขึ้นด้วย แรงศรัทธาของชาวมอญที่มีต่อหลวงพ่อดุตตะ

๔.๑.๑.๔ การศึกษา

๑) โรงเรียนวัดวังแก้วการาม เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สร้างเขื่อนเขาแหลมในเขตอำเภอทองผาภูมิ เป็นเหตุให้น้ำท่วมโรงเรียน ทางกรไฟฟ้าจึงจัดสรรที่ดินบริเวณสามประสบ และก่อสร้างอาคารทดแทนให้ เปิดสอน ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวมอญ และชาวพม่า ในทุกวันศุกร์นักเรียนจะใส่ชุดประจำชาติของตนเองมาโรงเรียน เช่น เด็กชาวไทยก็จะใส่ชุดหม้อห้อม ส่วนเด็กชาวมอญก็จะใส่เสื้อแขนกระบอกสี ขาวหรือเสื้อนักเรียน ผู้ชายใส่สร้อยสีแดง ส่วนผู้หญิงจะใส่ผ้าถุงสีแดง

๒) การศึกษานอกโรงเรียน เด็กชาวมอญส่วนหนึ่งได้รับการศึกษาจากการศึกษานอกโรงเรียน โดยทางอำเภอเป็นผู้จัดขึ้น ส่วนมากมักจะทำการเรียนการสอนกันในช่วงเวลาเย็น สัปดาห์ละครั้ง สถานที่ที่ที่เรียน คือ ศาลาสำหรับอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

๔.๑.๒ การสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคงชุมชนวังกะ

ในการศึกษาแนวทางและการสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคงชุมชนวังกะ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาสาระสำคัญของแผนพัฒนาเทศบาลตำบลวังกะเนื่องจากแผนดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ซึ่งกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน โดยในแต่ละระยะของแผนพัฒนาฯ จะมีแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกันตามเวลาและสถานการณ์ซึ่งส่งผลต่อวิถีทางการพัฒนาชุมชนที่ต่างกันในแต่ละช่วงเวลา พบว่า

การพัฒนาโดยเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก “การพัฒนาของชุมชนต่าง ๆ จำนวนมาก เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน (Unsustainable Development) เพราะเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมสูง ขาดการพัฒนามนุษย์ ครอบครัวและสังคม เป็นเหตุให้สังคมชนบทล่มสลาย และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น การอพยพเข้าเมือง อาชญากรรม โสเภณี การละเมิดสิทธิเด็ก และอุบัติเหตุต่าง ๆ” ผลจากการพัฒนาชุมชนวังกะที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญในชุมชน^๒ ได้แก่

๑. ความสุขของคนในชุมชนลดลง เนื่องจากการให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยละเลยมิติการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความสุขของมนุษย์
๒. การให้ความสำคัญกับการขยายตัวของภาคบริการ ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างวิถีชีวิตชนบทมากขึ้น ชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก ภาครัฐไม่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๓. สถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาสมาชิกของสังคมอ่อนแอลง โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว
๔. ระบบทุนนิยมเสรีส่งเสริมให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมในสังคมไทย นำไปสู่การเกิดปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมที่สูงขึ้น
๕. การพัฒนาเศรษฐกิจภาคบริการทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก

กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนวังกะโดยเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล และไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์จากการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่คำถามที่ว่า มีแนวทางใดบ้างที่จะช่วยพัฒนาชุมชนวังกะให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

^๒ สัมภาษณ์, ว่าที่ร้อยตรียุทธจักร แก้วจันทร์, รองนายกเทศมนตรี เทศบาลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๔.๑.๒.๑ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชนสู่ความสมดุลและยั่งยืน

ผลเสียที่เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลทำให้เกิดความพยายามในการแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนมากขึ้น โดยเทศบาลตำบลวังกะ ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการคิดใหม่ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนทัศน์ในการพัฒนาตามแนวทางแบบองค์รวม (Holistic) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (PeopleCentered) ปรัชญาสำคัญของแนวคิดนี้คือ “การพัฒนาคน โดย คน และเพื่อคน” (Development of People, by People and for People) หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งเน้นไปที่ตัวคนอย่างรอบด้านทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยการพัฒนาตัวคนจะสำเร็จได้ต้องมีระบบและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังคงให้ความสำคัญกับ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” มาเป็นแนวทางการบริหารและพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักทางสายกลาง

กล่าวได้ว่า เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชนวังกะที่ปฏิรูปความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม^๓ และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนามนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนคุณภาพเชิงพลวัต การเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชุมชน ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขัน ความสมดุลระหว่างสังคม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนวังกะ รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม^๔

^๓ สัมภาษณ์, นายจันทร์ เรืองเรธา, ประชาชนชาวบ้าน ๑ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^๔ สัมภาษณ์, นายเฉลิมชัย ศรีถม, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

กล่าวโดยสรุป ผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลเนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวงจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา ที่มีความชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดยภาพรวมของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๔.๒ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

การพัฒนาประเทศให้สมดุลและยั่งยืนได้สังคมไทยจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาที่สอดคล้องและต่อเนื่องจากการสร้างคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมที่สมดุลและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้คนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตพื้นฐานสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบภาครัฐ ตลอดจนเสนอความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวม มุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ประชาชนทุกคนผ่านการสร้างโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการประกอบอาชีพ แหล่งทรัพยากร บริการสาธารณะพื้นฐาน และแหล่งข้อมูลข่าวสาร สามารถลดความเหลื่อมล้ำอันเกิดจากความไม่เท่าเทียมทางโอกาสระหว่างประชาชนกลุ่มต่างๆ ลง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การเข้าถึงบริการทางสังคมและสาธารณูปโภคอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น สวัสดิการของภาครัฐสามารถครอบคลุมกลุ่มประชากรได้มากขึ้นเป็นลำดับ ชุมชนมีความเข้มแข็งในการดูแลตนเองและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตาม การเมืองการปกครองที่ขาดการบริหารจัดการที่ดีขาดความโปร่งใสและความเป็นธรรม ประกอบกับความไม่เท่าเทียมของหญิงชายในการดำรงตำแหน่งบริหาร และการขาดความตื่นตัวในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนยังเป็นปัจจัยท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาสังคม ดังนี้

๑. ความครอบคลุมของสวัสดิการภาครัฐทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างประชากรลดลง แต่สัดส่วนการถือครองรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรมีช่องว่างมากขึ้น สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูงสุดต่อกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดยังมีความแตกต่างอย่างชัดเจน

สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการกระจายรายได้อันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมทางโอกาสในการเข้าถึง ทรัพยากร กิจกรรม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. ความตื่นตัวทางการเมืองของคนไทยสูงขึ้น แต่ยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการที่ดี ของภาครัฐ และการร่วมตรวจสอบการทำงานของภาครัฐโดยประชาชน การรับรู้ถึงสิทธิทางการเมือง ของประชาชนและการใช้สิทธิเลือกตั้งมีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง หากประชาชนยังขาดความ ตื่นตัวในการติดตาม ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของภาครัฐ ส่งผลให้ดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชันปี ๒๕๕๕ ของประเทศไทยยังมีคะแนนเท่ากับช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ คือ ๓.๓ - ๓.๕ คะแนน ซึ่งลดลงจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ที่มีคะแนนอยู่ช่วง ๓.๒ - ๓.๘ ขณะที่ภาพลักษณ์ของภาคเอกชน ในตลาดหลักทรัพย์โดยเฉพาะเรื่องบทบาทกรรมการ ความน่าเชื่อถือของผู้บริหาร การให้ความสำคัญ กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความรับผิดชอบต่อสังคมดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๓. สถาบันการเมืองการปกครองและสถาบันทางเศรษฐกิจที่ขาดความโปร่งใสและความ เป็นธรรม นำมาซึ่งการเพิ่มความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายทางสังคมที่มีบรรทัดฐานแตกต่างกัน ส่งผล ให้สังคมไทยแตกแยก ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนใน ครอบครัวและสังคมโดยรวม ดังจะเห็นได้จากดัชนีความสงบสุขของประเทศไทยที่ลดลงจากอันดับที่ ๑๐๗ ในปี ๒๕๕๔ เป็นอันดับที่ ๑๒๖ ในปี ๒๕๕๕ จากทั้งหมด ๑๕๘ ประเทศ

๔. ความเท่าเทียมของหญิงและชายมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น แต่โอกาสที่ ผู้หญิงจะก้าวไปสู่ระดับบริหารประเทศหรือระดับตัดสินใจยังมีน้อย เด็กหญิงและชายได้รับโอกาสทาง การศึกษาอย่างเท่าเทียม หากโอกาสที่ผู้หญิงจะก้าวสู่ระดับบริหารหรือระดับตัดสินใจทั้งในภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชนยังไม่สัดส่วนต่ำกว่าผู้ชายมาก

๕. ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของประเทศ นำไปสู่การสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชน ในการร่วมจัดทำแผนแม่บทชุมชน และเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคม จัดทำงบประมาณให้มีความเหมาะสมกับกิจกรรมบริการสาธารณะและมีความโปร่งใส ทั้งนี้การจัดทำ แผนแม่บทชุมชนยังต้องมีการพัฒนาต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและ ความเป็นธรรมในสังคม อันส่งผลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมมีคุณภาพ ประชาชนอยู่ ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในขณะที่เดียวกันต้องจัดทำแผนแม่บทชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทการ เปลี่ยนแปลงของโลกในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเอง ได้ของชุมชนวิงกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๔.๒.๑ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน เทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในด้านทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมอยู่บ้างแต่จะเป็นลักษณะความร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะเป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นโครงการที่ตระหนักแล้วว่าต้องให้การช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกัน เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้ในพื้นที่ใกล้เคียง เทศบาลตำบลวังกะก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือในการบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน เป็นต้น^๕ หรือเป็นการเผชิญปัญหา ร่วมกัน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาการจัดการและการกำจัดขยะ หรือเป็นปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นอกเหนือจากเทศบาลตำบลวังกะในการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และเป็นความร่วมมือในลักษณะที่ถูกกำหนดมาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจกำกับดูแลสูงกว่า เช่น จังหวัด จึงเกิดความร่วมมือขึ้นมา เช่น กรณีเรื่องการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย^๖ นอกจากนี้ ยังพบว่า ในปัจจุบันเทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในการจัดบริการทางสังคม ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังมองว่า ยังไม่เห็นภาพของความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ในการจัดบริการทางสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อกันตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ดูแลเท่านั้นเอง แต่ในรายละเอียดของการทำงานยังเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีความร่วมมือกันจริง ๆ”^๗ หรืออีกนัยยะหนึ่ง “อาจมีความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะในการจัดบริการสังคมนั้น ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหรือบุคคลอื่นได้รับทราบว่าเป็นโครงการความร่วมมือ”^๘ จึงทำให้ส่วนใหญ่ไม่เห็นภาพการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะ

๔.๑.๔.๒ การบริการสังคมที่เด่นชัดหรือเป็นรูปธรรมมากที่สุด

หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมเทศบาลตำบลวังกะร่วมมือกับบ้านวังกะ เป็นความร่วมมือจากการดำเนินงานของหน่วยงานส่วนกลาง สามารถสรุปได้ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการแก้ปัญหาป้องกันอุทกภัยและรับมือภัยพิบัติ ๒. ด้านการเชื่อมโยงฐานข้อมูลและการให้บริการด้านงานทะเบียนราษฎรสำหรับผู้ที่มิบัตรประจำตัว และ ๓. ด้านการจัดการและการกำจัดขยะ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลบางส่วนก็เห็นว่า “หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมนั้น ยังมองไม่เห็นถึงภาพความร่วมมือกันในการบริการสาธารณะที่เด่นชัดหรือจริงจัง”^๙ ทั้งที่อาจมี

^๕ สัมภาษณ์, นายสมพงษ์ บุญมาก, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๖ สัมภาษณ์, นายธวัชชัย เอี่ยมจิตร, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๗ สัมภาษณ์, นายชัยพร พรหมพันธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์, นายศิวโรฒ จิตนิยม, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๙ สัมภาษณ์, นายพลวิศ วรรณะ, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

โครงการดำเนินงานแบบความร่วมมืออยู่ก็ได้ อาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ถือเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการดำเนินงานที่มีความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ขาดการสื่อสารที่ดี ทั้งที่เป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือเชิงรุกด้วย^{๑๐}

๔.๑.๔.๓ การบริการสังคมที่ควรเกิดขึ้นในอนาคต

เทศบาลตำบลวังกะยังพบปัญหาในปัจจุบันที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขและหากไม่ร่วมมือกันจะส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นในอนาคต และยังไม่ได้เป็นปัญหามากนักในปัจจุบัน แต่ควรจะมีการดำเนินงานแบบความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมร่วมกันในอนาคต เพื่อนำไปสู่การทำงานที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถสรุปได้ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนากระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาด้านอุบัติเหตุของนักท่องเที่ยว ด้านการควบคุมและป้องกันโรค ด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการจัดการและการกำจัดขยะ และด้านการจัดผังเมืองรวมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ^{๑๑}

๔.๑.๔.๔ การพัฒนาความร่วมมือในการจัดบริการสังคม

การพัฒนาความร่วมมือในการจัดบริการสังคมร่วมกันของเทศบาลตำบลวังกะที่จะทำให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อเสนอจากผู้ให้ข้อมูลภายใต้ปรากฏการณ์ที่ทั้งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและยังไม่เกิดขึ้น^{๑๒} ซึ่งสามารถสรุปได้ ๗ แนวทาง ได้แก่

๑. ตั้งคณะทำงานร่วมหรือชุดเฉพาะกิจร่วมเพื่อบริการสังคมหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. การประสานแผนปฏิบัติราชการภายในระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ที่ต้องการมีความร่วมมือกันในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เห็นว่าได้รับปัญหาาร่วมกันหรือจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันในเรื่องนั้นๆ โดยการหารือและตั้งเป็นโครงการว่า เทศบาลตำบลวังกะนี้จะตั้งโครงการลักษณะนี้ อีกชุมชนวังกะก็จะตั้งโครงการลักษณะนี้เช่นกัน

๓. เทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะมาพูดคุยและวางแผนร่วมกัน โดยอาจมีผู้มีอำนาจสูงสุดของเทศบาลตำบลวังกะและผู้มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นแกนกลางประสาน มานั่งพูดคุยและวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญร่วมกัน

๔. การมีหน่วยงานกลางมาประสานการทำงานในลักษณะความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือสูงกว่า

๕. การทำ MOU หรือการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะที่ต้องการดำเนินงานความร่วมมือในด้านหรือเรื่องนั้นๆ ร่วมกัน

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายล้นทม สุพรรณโรจน์, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๑} สัมภาษณ์, นายชัยยันต์ อยู่ศิริ, ผู้นำชุมชนวังกะ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์, ว่าที่ร้อยตรียุทธจักร แก้วจันทร์ รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๖. หน่วยงานกำกับดูแล มาเป็นพี่เลี้ยงหรือมาเป็นหน่วยงานกลางเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานแบบความร่วมมือในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษา

๗. จัดทำวาระแห่งชาติ โดยจัดประชุมสัมมนาที่มีทั้งนักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อให้เห็นภาพของความร่วมมือและจัดทำในเรื่องของแผนการพัฒนาความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน กำหนดออกมาเป็นแผนของอำเภอที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดบริการสังคมว่าจะมีอะไรบ้าง แล้วแผนที่เกิดขึ้นนี้จะบรรจุเรื่องต่างๆ ที่เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นเรื่องของความร่วมมือกันดำเนินการ พร้อมดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ

สรุปได้ว่า การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมในปัจจุบัน เกิดจากการร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะ ในการจัดบริการสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อดำเนินการที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ติดกันเท่านั้นเอง

๔.๒.๒ การพึ่งพาตนเองในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม

ชุมชนถือเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกลไกอันสำคัญที่จะกำหนดทิศทาง เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา และเสริมสร้างความแข็งแกร่ง โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civil Society) อันหมายถึง การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของคน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อมุ่งหวังให้เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น การพัฒนาชุมชน เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่มีกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาสังคม โดยท้องถิ่น เป็นองค์กรหลัก และประชาสังคมเป็นผู้รับประโยชน์ที่สุขสมบูรณ์ การพัฒนาชุมชน จึงเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ต่อมาวิสาหกิจชุมชนได้กลายมาเป็นนโยบายรัฐบาล ในการแก้ปัญหาภาพรวมของประเทศเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชน โดยคนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังเป็นองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศ

การพึ่งพาตนเองในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๔.๑.๕.๑ การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านวังกะ คือ มีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ และนำส่วนเกินเข้าร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มีแนวทางที่ผู้นำชุมชนเรียกว่า “ผลผลิตวิถีชุมชน” หรือ “ผลผลิตวิถีพอเพียง” เป็นแนวทางรูปธรรมที่ขยายตัวในพื้นที่ชุมชนบ้านวังกะ^{๑๓}

๔.๑.๕.๒ การพึ่งตนเองทางสังคม

การพึ่งตนเองทางสังคมของชุมชนบ้านวังกะ คือ การเสริมสร้างให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจัยพื้นฐานบางอย่างไม่สามารถพึ่งตนเองในครอบครัวได้ ต้องพัฒนาการพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบ เช่น

- มีโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำเล็ก ๆ ผลิตปลาตากแห้งให้พอบริโภคในชุมชน เลี้ยงหมูและทำเชิงหมูให้พอบริโภคในชุมชนท้องถิ่น ไม่เน้นการผลิตเพื่อสนองตลาดวงกว้าง^{๑๔}
- มีคลินิกสุขภาพชุมชนที่ส่งเสริมบทบาทหมอพื้นบ้าน การใช้สมุนไพรและการบำบัดโรคโดยการนวด หรือวิธีการพื้นบ้านอื่น ๆ
- มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแบบศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนวังกะ ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปลูกฝังให้ชาวบ้าน “เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องทำ เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องรู้ และทำในสิ่งที่เรียนรู้แล้ว” ไม่ใช่ศูนย์เรียนรู้ที่เน้นการขายบริการศึกษาดูงานเป็นหลัก^{๑๕}
- มีระบบการจัดการทุนของตนเอง ที่เรียกว่า “ธนาคารเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทุนของชุมชน ที่ไม่เน้นผลกำไรจากการค้าเงินแบบธนาคารในระบบทุนนิยม แต่เน้นการสร้างความร่วมมือ เพื่อให้สมาชิกพึ่งพาอาศัยกันด้านทุนได้ มีความมั่นคงในชีวิตและสวัสดิการสังคมเป็นผลตอบแทนให้กับสมาชิก
- มีการฟื้นฟูระบบและวิธีการจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินของชุมชน เช่น โฉนดชุมชน แม่น้ำ และที่ดินเชิงเกษตร เป็นระบบที่เน้นความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างคนกับคน คนไม่ขูดรีดจากทรัพยากรธรรมชาติ และมีคุณธรรมทางสังคมเป็นเครื่องกำกับ^{๑๖} เป็นต้น

๔.๑.๕.๓ การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านวังกะ คือ เป็นการพึ่งตนเองบนฐานองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ “คน ความรู้ และทรัพยากร” โดยการพัฒนาศักยภาพของคน

^{๑๓} สัมภาษณ์, นางสุวรรณา รุ่งราตรี, ประชาชนชุมชนวังกะ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์, นายสุพจน์ เตือนฉาย, ผู้ประกอบการรายย่อยชุมชนวังกะ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์, นายคณอง โปธิรักษ์, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ น้อยเกตุ, นายกเทศมนตรีตำบลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

ค้นหาทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น เช่น

- การปลูกต้นไม้ใช้หนี้เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน ในทางปฏิบัติมีการค้นหาและศึกษาประสบการณ์ความรู้ของชาวบ้าน ๓๘ คน ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหานี้ขึ้นด้วยการปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดในรูปแบบป่าธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า "วนเกษตร" นำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดให้กับชาวบ้านที่มีปัญหาหนี้สิน โดยวิธีการสำรวจทรัพยากรพันธุ์ไม้ในชุมชนท้องถิ่น วิเคราะห์ที่ดินของตนเอง สำรวจที่ดินสาธารณะเพื่อให้ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเข้าร่วมโครงการได้ มีการเพาะขยายพันธุ์ไม้ การวางแผนเพาะปลูกที่สัมพันธ์กับรายจ่ายและการชำระหนี้ของครัวเรือน และค้นพบว่าชาวบ้าน "มีรายได้ตั้งแต่วันลงมือปลูก" และมีการวางแผนนำผลผลิตจากต้นไม้มาแปรรูปสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ตามแนวทางวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อเดิมในหน่วยงานต่างๆ ว่า การปลูกต้นไม้ต้องใช้เวลา ๗-๑๐ ปี จึงจะเก็บเกี่ยวผลได้^{๑๗}

การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางดังกล่าวไม่ต้องการพันธุ์พืชจากห้องทดลองหรือต่างประเทศ ไม่ต้องการเทคโนโลยีใหม่ การลงทุนต่ำ เป็นการยืนยันว่าความพอเพียงไม่ได้มีความหมายเฉพาะกับประชาชนในชุมชนเท่านั้น แต่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการด้วย การลงทุนในอุตสาหกรรมที่พอเพียงไม่ได้หมายถึง เน้นเงินลงทุนจากต่างชาติ วัตถุดิบจากต่างชาติ ผลกำไรของต่างชาติ อุตสาหกรรมแบบพอเพียง^{๑๘} หมายถึงเน้นการพึ่งตนเองด้านเงินลงทุน ฐานทรัพยากรภายใน และประโยชน์ตกอยู่กับคนไทยด้วยกัน

๔.๑.๕.๔ การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ

การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจของชุมชนบ้านวังกะ คือ ยึดหลักธรรมทางศาสนา หล่อหลอมการดำเนินชีวิต ปฏิบัติกิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ “นพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียง” คำปฏิญาณ ๙ ข้อ ที่ถอดเอาหลักปฏิบัติรูปธรรม ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นวินัยหลักในการดำเนินชีวิต ไม่น้อมเอียงไปตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อต่างๆ มีการนำเสนอให้น่านพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียงไปปลูกฝังให้นักเรียนตามโรงเรียนในชุมชน ให้กล่าวปฏิญาณหลังร้องเพลงชาติ และสวดมนต์หน้าเสาธงทุกเช้า หรือท่องแบบบทอาขยานและสูตรคูณก่อนเลิกเรียนไฮตอนเย็น การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพ การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษาเรียนรู้ มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงคุณค่าของ

^{๑๗} สัมภาษณ์, นางวิภา คงทิม, ชาวบ้านกลุ่มเกษตรกร ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายวิชาญ แจ่ม อรุณฉาย, อดีตข้าราชการครู ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ากับคุณค่าทางศาสนา^{๑๙} และวัฒนธรรมของกลุ่มคนและสังคม และต้องมีการสร้างแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

จากการศึกษาข้อมูลการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๔.๓.๑ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น โดยมีแนวทางการพัฒนาตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้^{๒๐}

๔.๓.๑.๑ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ครอบคลุมทั่วถึงและยั่งยืนพร้อมทั้งเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น โดยการสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดผู้ประกอบการใหม่สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบตลาดในทุกระดับ สร้างงานให้ภาคบริการมากขึ้นควบคู่ไปกับการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ยกระดับและสร้างเสถียรภาพรายได้เกษตรกรรมพร้อมกับการพัฒนาอาชีพและแนวทางสร้างรายได้เสริมนอกฤดูกาลสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพที่กว้างขวางและกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายจัตตรงค์ เครืออยู่, ประชาชนชาวบ้าน ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๒๐} ประจวบ ไชยสาส์น, กระทรวงการต่างประเทศกับการพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑), หน้า ๕๕.

ทั่วถึงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะความสามารถทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการรวมเพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่หลากหลาย

๔.๓.๑.๒ ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรและสิทธิทางทรัพย์สินให้เกิดความเป็นธรรม โดยส่งเสริมการกระจายสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน และเกษตรกรยากจน ปรับปรุงกฎระเบียบให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึง รวมทั้งพัฒนาระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางชุมชนในฐานะผู้ถือครอง

๔.๓.๑.๓ พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารใน การพัฒนาอาชีพ โดยเปิดช่องทางการเข้าถึงและใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีการผลิต ที่หลากหลายและรวดเร็วรวมถึงข้อมูลช่องทางการตลาดที่เหมาะสมกับทักษะ และอาชีพให้กับประชาชนเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้

๔.๓.๑.๔ ส่งเสริมการใช้สิทธิแรงงานขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะในด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยในชีวิต การไม่เลือกปฏิบัติควบคู่การเปิดโอกาสการทำงานสำหรับผู้สูงอายุสตรีและคนพิการได้ตามศักยภาพมากขึ้น มีการร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อการพัฒนาทักษะและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้สูงอายุสตรีและผู้พิการการมีระบบค่าจ้างและสวัสดิการแรงงานที่เป็นธรรมการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาการฝึกอบรมและการฝึกอบรมซ้ำของแรงงาน รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนา กฎเกณฑ์ด้านแรงงานและการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิผลเพื่อคุ้มครองแรงงานบนหลักสิทธิพื้นฐาน และการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน

๔.๓.๑.๕ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนโดยการรณรงค์และการให้ผลประโยชน์ทางภาษีสำหรับภาคธุรกิจที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมและวิสาหกิจเพื่อชุมชนเป็นการสนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมต่อประชาชนทั้งในด้านค่าจ้าง ความปลอดภัยและคุณภาพของชีวิตการทำงานของแรงงานในทุก ระดับ และการสร้างโอกาสและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถสำหรับกลุ่มสตรีผู้สูงอายุคนพิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบและความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคชุมชน และสังคมส่วนรวม

๔.๓.๑.๖ ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและถือครองทรัพย์สิน โดยเน้นการจัดเก็บภาษีทางตรงมากขึ้นโดยเฉพาะภาษีที่จัดเก็บจากมูลค่าทรัพย์สินและฐานรายได้ที่ไม่ใช่ผลตอบแทนจากการทำงาน ปรับปรุงการกำหนดชั้นรายได้และอัตราภาษีให้สอดคล้องกับโครงสร้างฐานรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป ปรับปรุงกฎเกณฑ์การให้สิทธิประโยชน์และการลดหย่อนทางภาษีให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อประชาชนในระดับฐานล่าง และธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเร่งรัดการบังคับใช้กฎหมายภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนต้นทุนที่

แท้จริงวางระบบฐานข้อมูลและพัฒนากลไกในการนำ ภาคนอกทางการทั้งแรงงานและผู้ประกอบการ เข้าสู่ระบบภาษีควบคู่ไปกับการปรับระบบการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของ พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายนโยบาย^{๒๑}

๔.๓.๑.๗ พัฒนากลไกการให้ความช่วยเหลือประชาชนและผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายตามข้อตกลงการค้าและการลงทุนเสรี ควบคู่ไปกับการสร้าง ภูมิคุ้มกัน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะสำหรับประชาชนสร้างโอกาสทางอาชีพและธุรกิจใหม่ ๆ โดย ความร่วมมือกับภาคธุรกิจเอกชนที่ได้รับผลประโยชน์และให้การสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนที่จำเป็น ในช่วงของการปรับตัวสู่อาชีพหรือการประกอบการใหม่ ๆ รวมทั้งการยกระดับด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในบริบทใหม่สำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

๔.๓.๑.๘ ยกระดับคุณภาพของระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคน อย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น ด้วยการกำหนดนโยบายมาตรการทาง กฎหมายและทางสังคมในการจัดหลักประกันทางสังคมแก่แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบอย่างเท่า เทียมและเป็นธรรมมีสวัสดิการแรงงานที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการ พัฒนาระบบข้อมูลการให้ความคุ้มครอง ทางสังคมให้มีมาตรฐาน สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

๔.๓.๒ การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐานเน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน ระดับปัจเจกและสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนบ้านวังกะ มุ่งพัฒนา ระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงการจัดหาที่อยู่ อาศัยของผู้มีรายได้น้อยการเข้าถึงระบบสาธารณสุขภาค พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเสริมสร้างเจตคติด้าน ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการคุ้มครองทางสังคมให้ ครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและสามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการ พัฒนาตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

๔.๓.๒.๑ พัฒนาระบบบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึง อย่างหลากหลายโดยเฉพาะระบบบริการสาธารณสุขและการศึกษาขั้นพื้นฐาน สวัสดิการสังคมและ กระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างโอกาสให้กลุ่มด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงรวมทั้งลดความแตกต่างคุณภาพบริการสาธารณะในระหว่างพื้นที่และกลุ่ม คนโดยสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดทั้งบริการการศึกษา

^{๒๑} กรมการพัฒนาชุมชน, เกี่ยวกับโครงการ OTOP นวัตกรรมเชื่อมโยงภูมิปัญญา วิถีชุมชน, เข้าถึงได้ จาก <http://nawatwithi.com/about/>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

สุขภาพ สวัสดิการสังคมกระบวนการยุติธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพและการศึกษาของประเทศการกระจายทรัพยากรด้านการศึกษาสาธารณสุขและมีระบบการจูงใจให้บุคลากรมีการกระจายที่เหมาะสมภายใต้มาตรการการเงิน การคลังที่ยั่งยืน

๔.๓.๒.๒ สนับสนุนการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและการเข้าถึงระบบสาธารณสุขปฐมภูมิ โดยการกำหนดเป็นนโยบายที่อยู่อาศัยและเมืองน่าอยู่ พัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยแก้ปัญหาชุมชนโดยดำเนินการร่วมกับชุมชน รวมทั้งส่งเสริมบทบาทชุมชนให้การช่วยเหลือสังคมด้านที่อยู่อาศัยเช่น การช่วยเหลือประชาชนให้มีที่อยู่อาศัย

๔.๓.๒.๓ พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคม โดยจัดระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการทางสังคมทั้ง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้มีความเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น และสังคม โดยมุ่งเน้นการจัดสวัสดิการ ที่มีคุณภาพและยั่งยืน ด้วยบทบาทและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะบทบาทสถาบันครอบครัวชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และภาคเอกชนที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและการลงทุนในธุรกิจเพื่อสังคม

๔.๓.๒.๔ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเพื่อขยายฐานการให้บริการทางการเงินฐานรากและสนับสนุนการระดมทรัพยากรในชุมชนเพื่อการพัฒนาโดยมีบทบาทร่วมกันของภาครัฐ ภาคชุมชนท้องถิ่น และภาคธุรกิจเอกชน ส่งเสริมการต่อยอดการออมในชุมชนและส่งเสริมการออมเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงเมื่อชราภาพ

๔.๓.๒.๕ เสริมสร้างเจตคติด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายเพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีเจตคติบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายโดยการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัวสถานศึกษาสถาบันศาสนาและสื่อในการปลูกฝังค่านิยมและเจตคติที่ยอมรับและส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศและการไม่กระทำรุนแรงต่อผู้หญิง เสริมสร้างศักยภาพผู้หญิงให้มีความพร้อมความรู้ความเข้าใจ ปลูกจิตสำนึกอุดมการณ์ ค่านิยมจริยธรรมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ

๔.๓.๒.๖ พัฒนาระบบฐานข้อมูลการให้ความคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและเชื่อมโยงระหว่างการคุ้มครองประเภทต่างๆ และกลุ่มเป้าหมายรวมทั้ง เพิ่มขีดความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้เป็นเหตุและผลประกอบในการพัฒนาหรือออกแบบช่องทางและรูปแบบการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายให้สามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๓.๓ การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วน

การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิด

อย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบการคุ้มครองผู้บริโภคเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคส่งเสริมบทบาทสตรีในระดับการบริหารและการตัดสินใจทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัด^{๒๒}

๔.๓.๓.๑ เสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์โดยเรียนรู้เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะประชาชนในชุมชนมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและการคอร์รัปชัน ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดงความคิดเห็น ที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์และการเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางและการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน

๔.๓.๓.๒ เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อมทั้ง ให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง

๔.๓.๓.๓ สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนวังกะและเกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดสู่วิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนากลุ่มอาชีพที่ครบวงจรทั้งห่วงโซ่มูลค่าและยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิตและการบริการให้เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้โดยจะต้องส่งเสริมบทบาทการสนับสนุนและเชื่อมโยงจากองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ พร้อมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น และมีระบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสม

๔.๓.๓.๔ เพิ่มและปรับปรุงช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานภาครัฐการดำเนินโครงการขนาดใหญ่การจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายภาครัฐโดยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง งบประมาณ

^{๒๒} กระทรวงมหาดไทย, แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒.

รายงานโครงการภาครัฐรวมทั้งสนับสนุนบทบาทของภาคประชาชนในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและเทศบาลตำบลวังกะ รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและรวดเร็วมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๔.๓.๓.๕ ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเทศบาลตำบลวังกะเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยโดยรณรงค์กระตุ้น สร้างจิตสำนึกในการดำเนินธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสนับสนุนการสร้าง ความเข้มแข็งชุมชน และคืนประโยชน์กลับสู่สังคมเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ พร้อมทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถทางการพัฒนาแก่เทศบาลตำบลวังกะเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนร่วมกับภาคประชาสังคมในการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ

๔.๓.๔ การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบต่อสังคม โดยสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ^{๒๓}

๔.๓.๔.๑ สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในชุมชน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปลุกฝังกระบวนการคิดในการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่ตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในชุมชน

๔.๓.๔.๒ ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการปลุกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย

^{๒๓} จิรศักดิ์ สุรงค์พิพชรณ์, *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: ทริบเพิล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

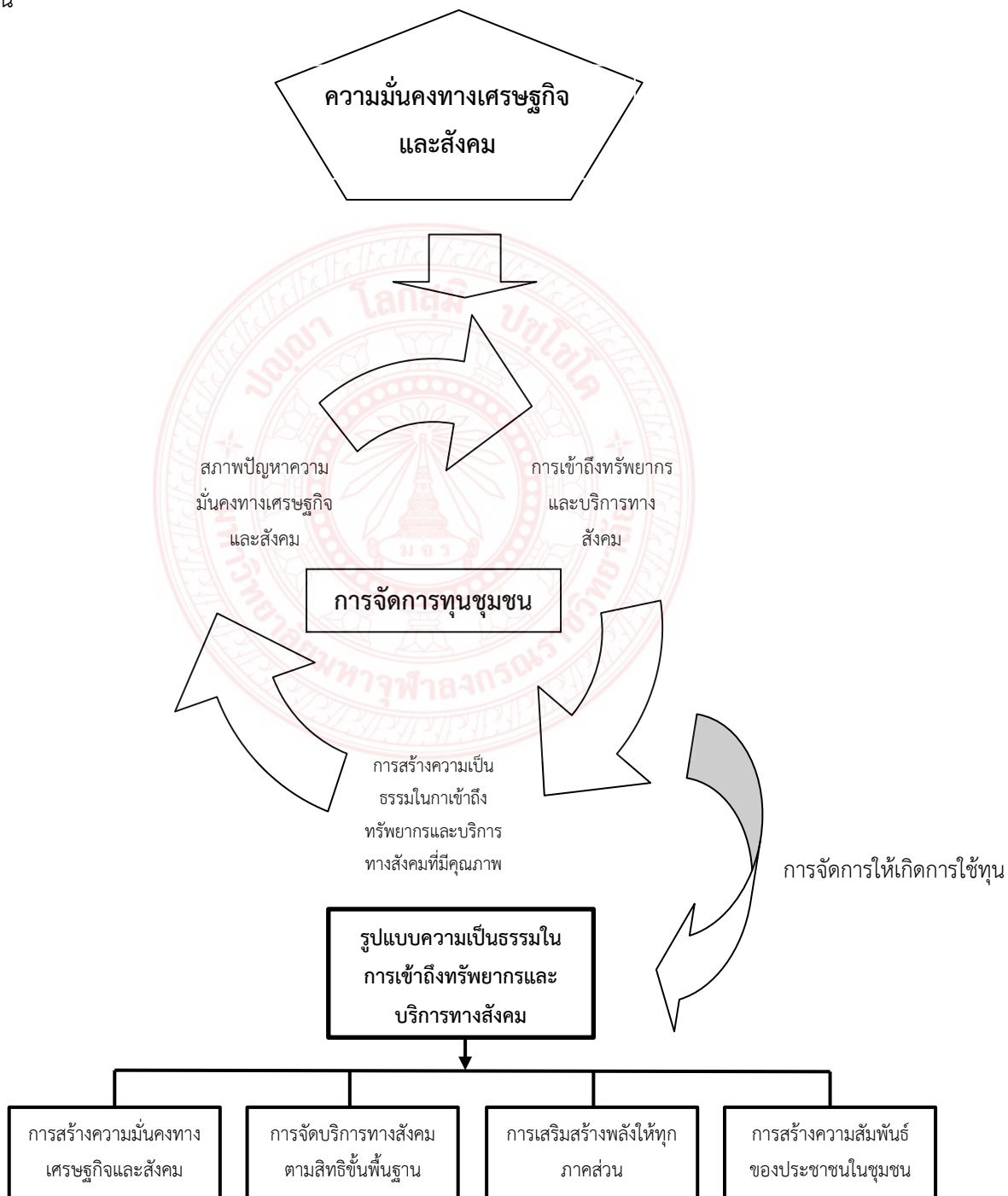
๔.๓.๔.๓ พัฒนาข้าราชการให้มีคุณภาพสูง มีคุณธรรม จริยธรรมทางอาชีพ และมีความรับผิดชอบ ควบคู่กับการกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเต็มที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของ ทุกภาคส่วนในการบริหารราชการแผ่นดิน

๔.๓.๔.๔ สร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือที่เข้มแข็งรวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่กับยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมาย

๔.๓.๔.๕ สนับสนุนการใช้สื่อเพื่อสังคมในระดับชุมชน และสังคมออนไลน์เพื่อเป็นพลังหนุนเสริมในการพัฒนาโดยเป็นช่องทางเข้าถึงผู้คนของชุมชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและแหล่งอื่นที่ถูกต้อง เป็นธรรมและสร้างสรรค์

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ดังนี้

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพในปัจจุบัน ชุมชนบ้านวังกะได้มีความร่วมมือในด้านทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมอยู่บ้างแต่จะเป็นลักษณะความร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะเป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นโครงการที่ตระหนักแล้วว่า ต้องให้การช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกัน เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้นอกพื้นที่ใกล้เคียง เทศบาลตำบลวังกะก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือในการบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน เป็นต้น หรือเป็นการเผชิญปัญหาาร่วมกัน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาการจัดการและการกำจัดขยะ หรือเป็นปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นอกเหนือจากเทศบาลตำบลวังกะในการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และเป็นความร่วมมือในลักษณะที่ถูกกำหนดมาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจกำกับดูแลสูงกว่า เช่น จังหวัด จึงเกิดความร่วมมือขึ้นมา เช่น กรณีเรื่องการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย นอกจากนี้ ยังพบว่า ในปัจจุบันเทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในการจัดบริการทางสังคม ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาคอขวดเหตุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังมองว่า ยังไม่เห็นภาพของความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ในการจัดบริการทางสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ดูแลเท่านั้นเอง แต่ในรายละเอียดของการทำงานยังเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีความร่วมมือกันจริงๆ หรืออีกนัยยะหนึ่ง อาจมีความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะในการจัดบริการสังคมนั้น ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหรือบุคคลอื่นได้รับทราบว่าเป็นโครงการความร่วมมือ จึงทำให้ส่วนใหญ่ไม่เห็นภาพการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะ ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมออกเป็น ๔ ประการ ดังนี้

๑. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

๒. การจัดการบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

การจัดการบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐานเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจก และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนบ้านวังกะ มุ่งพัฒนาระบบบริการ สาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงการจัดการที่อยู่อาศัยของผู้มี รายได้น้อยการเข้าถึงระบบสาธารณสุขปฐมภูมิ พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมให้มีคุณภาพและ ประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเสริมสร้างเจตคติด้าน ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการคุ้มครองทางสังคมให้ ครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและสามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วน

การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วน ร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง สร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชา สังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบการ คุ้มครองผู้บริโภคเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภค

๔. การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึง ผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบที่รัดกุม โดย สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริม วัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมี ประสิทธิภาพ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ๒) เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ๓) เพื่อสร้างรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งมีใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) ผลจากการศึกษาสรุปได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและยกระดับการดำรงชีพของประชาชนให้สูงขึ้น เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ

๑. มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในระดับสูง
๒. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง
๓. มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้จะพิจารณาด้านความจำเป็นทางเศรษฐกิจยังพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่นๆ ด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการวิเคราะห์ในระยะยาวที่มุ่งให้อุปทานรวม (Aggregate Supply) สูงขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อให้ผลผลิตของระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรหรือการจ้างงานภายในประเทศเพิ่มขึ้น

โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยแบ่งได้ ๓ ส่วนคือ การผลิตและการบริการ, ตลาดสินค้าและบริการ และปัจจัยการผลิตและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต แยกพิจารณาในแต่ละส่วนได้ดังนี้

โครงสร้างการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการจำแนกตามโครงสร้างการผลิต โดยใช้บัญชีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศ แบ่งได้ ๑๑ สาขาการผลิต คือ สาขาเกษตรกรรม สาขาเหมืองแร่ สาขาอุตสาหกรรมการผลิต สาขาก่อสร้าง สาขาการไฟฟ้าและประปา สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาค้าปลีกและค้าส่ง สาขาการธนาคารและประกันภัย สาขาที่อยู่อาศัย สาขาการบริหารราชการ สาขาบริการ

โครงสร้างตลาดสินค้าและบริการ แบ่งได้ ๒ ตลาดคือ ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ผลผลิตที่ผลิตขึ้นได้ส่วนหนึ่งใช้บริโภคภายในประเทศและที่เหลือส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม มีผลผลิตหลายชนิดที่ผลิตขึ้นมาแล้วอาศัยตลาดต่างประเทศเป็นหลัก เช่น ตลาดยุโรปเป็นตลาดหลักของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ตลาดเอเชียเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย

โครงสร้างของปัจจัยการผลิตและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต ประชากรไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ดังนั้น ที่ดินจึงเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ส่วนในสาขาอุตสาหกรรมและบริการ ปัจจัยทุนและเทคโนโลยีมีบทบาทมากขึ้น โครงสร้างรายได้ที่เน้นแรงงานภายในประเทศมาจากค่าตอบแทนของแรงงานและการประกอบที่มีใช้ชนิดบุคคล

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการขยายกำลังการผลิตสินค้าและบริการ โดยเพิ่มปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร ปัจจัยการผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตซึ่งมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (real GNP) และรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (real GNP per capita) สูงขึ้น ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอและเป็นเวลานาน ทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลสูงขึ้นและมีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน ดำรงชีวิตได้อย่างสบาย มีคุณค่าและอิสรภาพในด้านต่างๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบการเมือง ทักษะคน การศึกษาและค่านิยมทางสังคมให้เหมาะสม จะเห็นได้ว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น หรืออัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GNP Growth Rate) เป็นเครื่องวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมี ๕ ประการคือ การมีรายได้และมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ดีขึ้น การมีงานทำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการ

ควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีคุณภาพและยั่งยืน แต่ทรัพยากรมีจำกัดต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราสูงไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศเพราะจะไม่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติของประเทศที่มีอยู่และเกิดการว่างงานขึ้น นอกจากนี้ผลผลิตเฉลี่ยต่อคนลดลงเพราะทรัพยากรและผลผลิตขยายตัวไม่ทัน การวัดการเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไม่มีตัวชี้วัดใดที่สมบูรณ์ ต้องใช้ตัวชี้วัดหลายชนิดร่วมกัน เช่น ตัวชี้วัดรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลจะแสดงถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความสามารถในการผลิตของบุคคล แต่ไม่ได้แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านอื่นๆ ดังนั้น ในการพิจารณาต้องใช้ชีวิตอื่นประกอบ เช่น ภาวะการณ้ลงทุน ดุลการค้าระหว่างประเทศ อัตราการเพิ่มของประชากร อัตราการไม่รู้หนังสือ การเกิดอาชญากรรม ฯลฯ

ทุกประเทศในโลกต้องการยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้น ประเทศที่พัฒนาแล้วต้องการรักษามาตรฐานการครองชีพที่ดีและความมั่งคั่งของประเทศไว้ ประเทศกำลังพัฒนาต้องการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนและเพิ่มความมั่งคั่งของประเทศให้เทียบเท่าประเทศที่พัฒนาแล้ว สามารถสรุปถึงจุดมุ่งหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ดังนี้

เพื่อให้รายได้ประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น โดยใช้มาตรการและนโยบายต่างๆ ส่งเสริมการออม การลงทุน การผลิต ซึ่งแสดงถึง สภาพความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศที่ดีขึ้น

เพื่อให้การจ้างงานอยู่ในระดับสูง การว่างงานจะเกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลต้องหาวิธีการส่งเสริมการลงทุนในประเทศเพื่อให้เกิดการจ้างงานประชาชนในประเทศมีงานทำ กระตุ้นการบริโภคและการลงทุนภายในประเทศ

สร้างและรักษาเสถียรภาพระดับราคาสินค้าในประเทศ หมายถึง การควบคุมภาวะเงินเฟ้อภายในประเทศให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัว ปริมาณเงินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น โอกาสที่จะเกิดเงินเฟ้อภายในประเทศสูง รัฐบาลจึงต้องหาวิธีควบคุมภาวะเงินเฟ้อโดยใช้นโยบายการเงินและการคลัง

กระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเจริญเติบโตเต็มที่แต่ผลของการพัฒนาไม่กระจายสู่คนหมู่มากถือว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมบูรณ์ ต้องมีการกระจายรายได้ กระจายความมั่งคั่งสู่ประชาชนภายในประเทศให้เท่าเทียมกันเพื่อให้ช่องว่างของรายได้ลดลง

กล่าวได้ว่า เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชนวังกะที่ปฏิรูปความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้ง

ปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาบนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนคุณภาพเชิงพลวัต การเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุ กับจิตใจของคนในชุมชน ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขัน ความสมดุลระหว่างสังคม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนวังกะ รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

กล่าวโดยสรุป ผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลเนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวังกะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา ที่มีความชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดยภาพรวมของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๕.๑.๒ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

ในปัจจุบัน เทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในด้านทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมอยู่บ้างแต่จะเป็นลักษณะความร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะเป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นโครงการที่ตระหนักแล้วว่าต้องให้การช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกัน เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้นอกพื้นที่ใกล้เคียง เทศบาลตำบลวังกะก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือในการบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน เป็นต้น หรือเป็นการเผชิญปัญหาาร่วมกัน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาการจัดการและการกำจัดขยะ หรือเป็นปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นอกเหนือจากเทศบาลตำบลวังกะในการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และเป็นความร่วมมือในลักษณะที่ถูกกำหนดมาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจกำกับดูแลสูงกว่า เช่น จังหวัด จึงเกิดความร่วมมือขึ้นมา เช่น กรณีเรื่องการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย นอกจากนั้น ยัง

พบว่า ในปัจจุบันเทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในการจัดบริการทางสังคม ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาคอขวด ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังมองว่า ยังไม่เห็นภาพของความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ในการจัดบริการทางสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อกันตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ดูแลเท่านั้นเอง แต่ในรายละเอียดของการทำงานยังเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีความร่วมมือกันจริงๆ หรืออีกนัยยะหนึ่ง อาจมีความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะในการจัดบริการสังคมนั้น ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหรือบุคคลอื่นได้รับทราบว่าเป็นโครงการความร่วมมือ จึงทำให้ส่วนใหญ่ไม่เห็นภาพการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะ

หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมเทศบาลตำบลวังกะร่วมมือกับบ้านวังกะเป็นความร่วมมือจากการดำเนินงานของหน่วยงานส่วนกลาง สามารถสรุปได้ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการแก้ปัญหาป้องกันอุทกภัยและรับมือภัยพิบัติ ๒. ด้านการเชื่อมโยงฐานข้อมูลและการให้บริการด้านงานทะเบียนราษฎรสำหรับผู้ที่มิบัตรประจำตัว และ ๓. ด้านการจัดการและการกำจัดขยะ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลบางส่วนก็เห็นว่า หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมนั้น ยังมองไม่เห็นถึงภาพความร่วมมือกันในการบริการสาธารณะที่เด่นชัดหรือจริงจัง ทั้งที่อาจมีโครงการดำเนินงานแบบความร่วมมืออยู่ก็ได้ อาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ถือเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการดำเนินงานที่มีความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ขาดการสื่อสารที่ดี ทั้งที่เป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือเชิงรุกด้วย

การพัฒนาความร่วมมือในการจัดบริการสังคมร่วมกันของเทศบาลตำบลวังกะที่จะทำให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อเสนอจากผู้ให้ข้อมูลภายใต้ปรากฏการณ์ที่ทั้งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและยังไม่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ ๗ แนวทาง ได้แก่

๑. ตั้งคณะทำงานร่วมหรือชุดเฉพาะกิจร่วมเพื่อบริการสังคมหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. การประสานแผนปฏิบัติราชการภายในระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ที่ต้องการมีความร่วมมือกันในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เห็นว่าได้รับผลกระทบร่วมกันหรือจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันในเรื่องนั้นๆ โดยการหารือและตั้งเป็นโครงการว่า เทศบาลตำบลวังกะนี้จะตั้งโครงการลักษณะนี้ อีกชุมชนวังกะก็ต้องตั้งโครงการลักษณะนี้เช่นกัน

๓. เทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะมาพูดคุยและวางแผนร่วมกัน โดยอาจมีผู้มีอำนาจสูงสุดของเทศบาลตำบลวังกะและผู้มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นแกนกลางประสาน มานั่งพูดคุยและวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญร่วมกัน

๔. การมีหน่วยงานกลางมาประสานการทำงานในลักษณะความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือสูงกว่า

๕. การทำ MOU หรือการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะที่ต้องการดำเนินงานความร่วมมือในด้านหรือเรื่องอื่นๆ ร่วมกัน

๖. หน่วยงานกำกับดูแล มาเป็นพี่เลี้ยงหรือมาเป็นหน่วยงานกลางเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานแบบความร่วมมือในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษา

๗. จัดทำวาระแห่งชาติ โดยจัดประชุมสัมมนาที่มีทั้งนักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อให้เห็นภาพของความร่วมมือและจัดทำในเรื่องของแผนการพัฒนาความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน กำหนดออกมาเป็นแผนของอำเภอที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดบริการสังคมว่าจะมีอะไรบ้าง แล้วแผนที่เกิดขึ้นนี้จะบรรจุเรื่องต่างๆ ที่เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นเรื่องของความร่วมมือกันดำเนินการ พร้อมดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ

สรุปได้ว่า การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมในปัจจุบัน เกิดจากการร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะ ในการจัดบริการสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อกันตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ติดกันเท่านั้นเอง

๕.๑.๓ วิเคราะห์รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบที่รัดกุม โดยสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในชุมชน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปลูกฝังกระบวนการคิดใน

การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่ตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเชื่อใจเกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการปลูกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยธรรมาภิบาลส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยและสร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือที่เข้มแข็งรวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่กับยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมาย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและยกระดับการดำรงชีพของประชาชนให้สูงขึ้น เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การกระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม คือ มีความเจริญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในระดับสูง ความเจริญทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้จะพิจารณาด้านความเจริญทางเศรษฐกิจยังพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่นๆ ด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการวิเคราะห์ในระยะยาวที่มุ่งให้อุปทานรวม (Aggregate Supply) สูงขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อให้ผลผลิตของระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรหรือการจ้างงานภายในประเทศเพิ่มขึ้น

โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยแบ่งได้ ๓ ส่วนคือ การผลิตและการบริการ, ตลาดสินค้าและบริการ และปัจจัยการผลิตและการ จำแนกแจกจ่ายผลผลิต

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการขยายกำลังการผลิตสินค้าและบริการ โดยเพิ่มปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร ปัจจัยการผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตซึ่งมีผลทำให้ ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (real GNP) และรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (real GNP per capita) สูงขึ้น ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอ และเป็นเวลานาน ทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลสูงขึ้นและมีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน ดำรงชีวิตได้อย่างสบาย มีคุณค่าและอิสรภาพในด้านต่าง ๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบ การเมือง ทักษะคน การบริหาร การศึกษาและค่านิยมทางสังคมให้เหมาะสม จะเห็นได้ว่า ความจำเป็น เติบโตทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น หรืออัตราความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ (GNP Growth Rate) เป็นเครื่องวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม คือ การมีรายได้และมาตรฐานการครองชีพ ที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ดีขึ้น การมีงานทำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการควบคุมการ เกิดมลภาวะเป็นพิษ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีคุณภาพและยั่งยืน แต่ทรัพยากรมี จำกัดต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และเพียงพอต่อพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราสูงไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนา ประเทศเพราะจะไม่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติของประเทศที่มีอยู่และเกิดการว่างงานขึ้น นอกจากนั้นผลผลิตเฉลี่ยต่อคนลดลงเพราะทรัพยากรและผลผลิตขยายตัวไม่ทัน การวัดการ เจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไม่มีตัวชี้วัดใดที่สมบูรณ์ ต้องใช้ตัวชี้วัดหลายชนิด ร่วมกัน เช่น ตัวชี้วัดรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลจะแสดงถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและ ความสามารถในการผลิตของบุคคล แต่ไม่ได้แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านอื่น ๆ ดังนั้น ในการพิจารณาต้องใช้ชีวิตอื่นประกอบ เช่น ภาวะการณลงทุน ดุลการค้าระหว่างประเทศ อัตรา การเพิ่มของประชากร อัตราการไม่รู้หนังสือ การเกิดอาชญากรรม ฯลฯ

กล่าวได้ว่า เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชนวงกะที่ปฏิรูปความคิด เกี่ยวกับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการ พัฒนา” และ ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้ง ปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายใน สังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ที่

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้
แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาบนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนคุณภาพเชิงพลวัต การเชื่อมโยงทุกมิติ
ของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยมีการ
วิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุ
กับจิตใจของคนในชุมชน ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการ
แข่งขัน ความสมดุลระหว่างสังคม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความ
เสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การ
ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรู้รอบรู้” ในการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความ
รอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนวังกะ รวมทั้งการเสริมสร้าง
ศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนดำเนินชีวิตด้วยความเพียร
อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน
และสังคม

กล่าวโดยสรุป ผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลเนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวังกะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา ที่มีความ
ชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดยภาพรวม
ของกระบวนการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญกลม ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง
การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจ
ชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจ
ชุมชนในด้านการขายมากที่สุด ส่วนกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขาย มี
ผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมาก
ที่สุด ทางด้านปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ด้านการพัฒนา พื้นฐานทางกายภาพมีผลกระทบทางตรง
ต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด นอกจากนี้
ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรร
กำไร ส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้การศึกษามากที่สุด ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้าน
การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่ม และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการ
พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการ ขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการ
ขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือ กิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้ง
ของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในด้านการให้การศึกษามากที่สุด^๑

^๑ ขวัญกลม ดอนขวา, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย,
(นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

๕.๒.๒ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

ในปัจจุบัน เทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในด้านทรัพยากรและบริการทางสังคม อย่างเป็นธรรมอยู่บ้างแต่จะเป็นลักษณะความร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะเป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นโครงการที่ตระหนักแล้วว่าต้องการความช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกัน เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้นอกพื้นที่ใกล้เคียง เทศบาลตำบลวังกะก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือในการบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน เป็นต้น หรือเป็นการเผชิญปัญหาาร่วมกัน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาการจัดการและการกำจัดขยะ หรือเป็นปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นอกเหนือจาก เทศบาลตำบลวังกะในการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และเป็นความร่วมมือในลักษณะที่ถูกกำหนดมาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจกำกับดูแลสูงกว่า เช่น จังหวัด จึงเกิดความร่วมมือขึ้นมา เช่น กรณีเรื่องการค้าเนิงานด้านการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย นอกจากนั้น ยังพบว่า ในปัจจุบันเทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในการจัดบริการทางสังคม ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังมองว่า ยังไม่เห็นภาพของความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ในการจัดบริการทางสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อกันตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ดูแลเท่านั้นเอง แต่ในรายละเอียดของการทำงานยังเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีความร่วมมือกันจริงๆ หรืออีกนัยยะหนึ่ง อาจมีความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะในการจัดบริการสังคมนั้น ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหรือบุคคลอื่นได้รับทราบว่าเป็นโครงการความร่วมมือ จึงทำให้ส่วนใหญ่ไม่เห็นภาพการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะ

หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมเทศบาลตำบลวังกะร่วมมือกับบ้านวังกะเป็นความร่วมมือจากการดำเนินงานของหน่วยงานส่วนกลาง สามารถสรุปได้ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการแก้ปัญหาป้องกันอุทกภัยและรับมือภัยพิบัติ ๒. ด้านการเชื่อมโยงฐานข้อมูลและการให้บริการด้านงานทะเบียนราษฎร์สำหรับผู้ที่มิบัตรประจำตัว และ ๓. ด้านการจัดการและการกำจัดขยะ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลบางส่วนก็เห็นว่า หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมนั้น ยังมองไม่เห็นถึงภาพความร่วมมือกันในการบริการสาธารณะที่เด่นชัดหรือจริงจัง ทั้งที่อาจมีโครงการดำเนินงานแบบความร่วมมืออยู่ก็ได้ อาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ถือเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการดำเนินงานที่มีความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ขาดการสื่อสารที่ดี ทั้งที่เป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือเชิงรุกด้วย

การพัฒนาความร่วมมือในการจัดบริการสังคมร่วมกันของเทศบาลตำบลวังกะที่จะทำให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อเสนอจากผู้ให้ข้อมูลภายใต้ปรากฏการณ์ที่ทั้งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและยังไม่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ ๗ แนวทาง ได้แก่

๑. ตั้งคณะทำงานร่วมหรือชุดเฉพาะกิจร่วมเพื่อบริการสังคมหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. การประสานแผนปฏิบัติราชการภายในระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ที่ต้องการมีความร่วมมือกันในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ได้รับปัญหาาร่วมกันหรือจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันในเรื่องนั้นๆ โดยการหารือและตั้งเป็นโครงการว่า เทศบาลตำบลวังกะนี้จะตั้งโครงการลักษณะนี้ อีกชุมชนวังกะก็ต้องตั้งโครงการลักษณะนี้เช่นกัน

๓. เทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะมาพูดคุยและวางแผนร่วมกัน โดยอาจมีผู้มีอำนาจสูงสุดของเทศบาลตำบลวังกะและผู้มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นแกนกลางประสาน มานั่งพูดคุยและวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญร่วมกัน

๔. การมีหน่วยงานกลางมาประสานการทำงานในลักษณะความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือสูงกว่า

๕. การทำ MOU หรือการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะที่ต้องการดำเนินงานความร่วมมือในด้านหรือเรื่องนั้นๆ ร่วมกัน

๖. หน่วยงานกำกับดูแล มาเป็นที่เลี้ยงหรือมาเป็นหน่วยงานกลางเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานแบบความร่วมมือในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรภาครัฐองค์กรภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษา

๗. จัดทำวาระแห่งชาติ โดยจัดประชุมสัมมนาที่มีทั้งนักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อให้เห็นภาพของความร่วมมือและจัดทำในเรื่องของแผนการพัฒนาความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน กำหนดออกมาเป็นแผนของอำเภอที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดบริการสังคมว่าจะมีอะไรบ้าง แล้วแผนที่เกิดขึ้นนี้จะบรรจุเรื่องต่างๆ ที่เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นเรื่องของความร่วมมือกันดำเนินการ พร้อมดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ

การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมในปัจจุบัน เกิดจากการร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะ ในการจัดบริการสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ติดกันเท่านั้นเองซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาญชัย สุขสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานใน

จังหวัดเพชรบูรณ์ ยังไม่ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่แบ่งหน้าที่กันดำเนินการอย่างชัดเจน ไม่รู้จักการทำแผนธุรกิจ ไม่รู้จักการทำแผนการตลาด ขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งกระบวนการผลิตวัตถุดิบ การบรรจุภัณฑ์ก็ยังไม่พัฒนาให้มีขีดความสามารถที่จะแข่งขันได้ ทางด้านช่องทางการจัดจำหน่ายพบว่าจะยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะส่งร้านค้าประจำเท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายรูปแบบใหม่ๆ ที่ทำให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่าย และสะดวก ทางด้านการส่งเสริมการจัดจำหน่ายก็ไม่มีกิจกรรมที่จะดึงดูดใจให้ผู้บริโภคได้รู้จักให้มากยิ่งขึ้น ทางด้านเศรษฐกิจและวิถีการดำเนินชีวิตพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรรมผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความพออยู่พอกิน มีการหาช่องทางการจัดจำหน่าย จากงานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ชุมชนจะต้องร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาด เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งองค์กร การแบ่งงานกันทำตามความถนัด ชุมชนต้องร่วมกันคิดระดมสมองในการวางแผนการตลาด โดยเป็นการดำเนินการตลาดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการตลาดเพื่อสังคมด้วยการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาดตั้งแต่การวิจัยการตลาด การค้นหาพฤติกรรมผู้บริโภคยุคปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่า และคุณประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้บริโภค การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การมีตราสินค้าของกลุ่ม การตั้งราคาที่เหมาะสม การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมทั่วถึงด้วยกำลังทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ การส่งเสริมการตลาดที่เน้นการประชาสัมพันธ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์และประหยัด สำหรับการผลิตรายได้ต้องเน้นธรรมชาติให้มากที่สุด ลดการใช้สารเคมีหรือใช้สารเคมีเลยการผลิตต้องมีมาตรฐาน มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค การร่วมกันคิดหาทางลดต้นทุนให้ต่ำที่สุดในทุกขั้นตอนทั้งการผลิต และกิจกรรมการตลาด รวมถึงการที่สมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนต้องมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับแนววิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วย โดยต้องลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง เกษตรต้องไม่ก่อหนี้สิน และหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ก็จะทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รูปแบบการจัดการการตลาดเพื่อการพึ่งพาตนเองนี้จะได้นำไปเผยแพร่แก่กลุ่มธุรกิจชุมชนเกษตรกรรมผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป^๒

๕.๒.๓ วิเคราะห์รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

การสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควงคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความ

^๒ ชาญชัย สุขสกุล, “รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

หลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้าง ทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรร ทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึง ผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบที่รัดกุม โดย สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริม วัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมี ประสิทธิภาพ โดยการสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกัน ในชุมชน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปลุกฝังกระบวนการคิดใน การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับ ข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่ตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรื้อฟื้น ค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดความร่วมมือ แบ่งปันและเอื้ออาทรกันในชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็น ประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ ประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการปลุกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตาม กฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและ วัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและ ระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย และสร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือที่เข้มแข็ง รวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่กับ ยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน อย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและ หน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุง ระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมายซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรมาลย์ บุญธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโป ตามหลักเศรษฐกิจ พอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพด้านคน พบว่า มีการสืบทอดกระบวนการทอผ้ามาตั้งแต่บรรพ บุรุษจนถึงปัจจุบัน มีการนำเสนอตนเองบนฐานของวิถีชีวิต มีการสร้างเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอก

ชุมชน มีการพัฒนาความสามารถของช่างทออย่างครอบคลุมถูกต้องและเหมาะสม ช่างทอมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาสิ่งทอแห่งตน ประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกิดจากช่างมีวินัย อดทน ช่างสังเกต ละเอียดย มีจิตใฝ่เรียนรู้ การส่งเสริมเยาวชนเป็นกลุ่มสำคัญที่เป็นผู้สืบสานภูมิปัญญาในปัจจุบันและในอนาคตได้ ศักยภาพด้านทุนพบว่าการนำทุนชุมชนเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและคุ้มค่าในด้านการผลิต มีศูนย์การเรียนรู้การผลิตสิ่งทอในสถาบันการศึกษาในชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนปลอดภัย สามารถนำทุนภูมิปัญญาสิ่งทอของเผ่าพันธุ์แห่งตนมาพัฒนาเป็นอาชีพและรายได้ มีการอนุรักษ์และเสริมสร้างทุนที่กำลังจะหมดไปจากชุมชน ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีการบริหารจัดการบนความพอเพียง เน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เป็นองค์รวม หลักการทำงานกลุ่มต้องเสียสละ ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน เข้าใจและเข้าใจถึงกระบวนการทำงานอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มีการบริหารจัดการที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการโดยมีการมอบหมายงานให้ถูกต้องและเหมาะสมกับความสามารถของช่างทอ การเปิดรับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้บริโภคเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนา ผลการสังเคราะห์พบความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ คือการสืบทอดภูมิปัญญาสิ่งทอมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสตรี การบริหารจัดการแบบองค์รวมที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การนำทุนชุมชนมาเป็นทุนในการพัฒนาเครือข่ายการพัฒนา การนำเสนอตนเองบนฐานภูมิปัญญาและวิถีชีวิต การสร้างเสริมความเชื่อมั่นและสร้างความศรัทธาในภูมิปัญญาสิ่งทอ^๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

๕.๓.๑.๒ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนควรมีการร่วมจัดกิจกรรมการสร้างอาชีพและการสร้างรายได้ของประชาชนในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของประชาชนชุมชน

๕.๓.๑.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ และสามารถตรวจสอบได้

๕.๓.๑.๔ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนใช้นวัตกรรมที่มีเหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสร้างระบบการพึ่งพาตนเองจากภายในชุมชน

^๓ พิธมาลย์ บุณธรรม, “ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

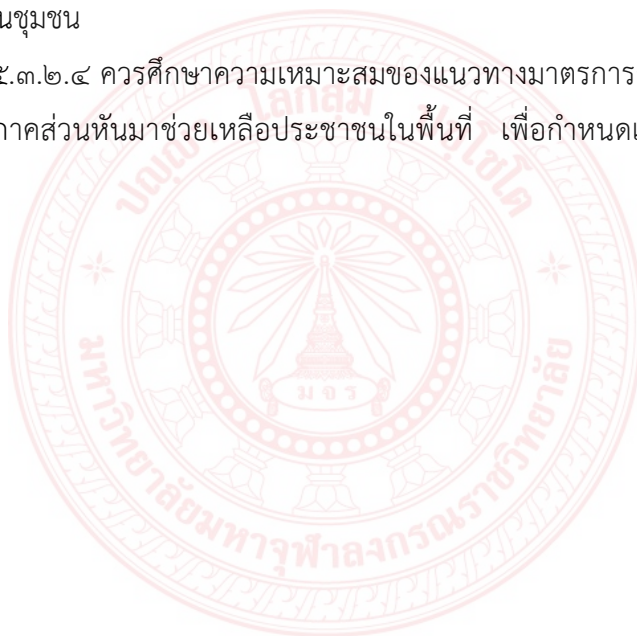
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๒.๑ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี เท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๕.๓.๒.๒ ควรมีการศึกษาหรือเพิ่มแหล่งทรัพยากรใกล้เคียง เพื่อเป็นการเสริมกิจกรรม การพัฒนาอาชีพและสามารถจัดตั้งเป็นเครือข่ายการสร้างอาชีพของจังหวัด และระดับประเทศต่อไป

๕.๓.๒.๓ ควรมีการศึกษาด้านรูปแบบความเป็นธรรมในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมธรรมาภิบาลในชุมชน

๕.๓.๒.๔ ควรศึกษาความเหมาะสมของแนวทางมาตรการการสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงานองค์กรทุกภาคส่วนหันมาช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ เพื่อกำหนดแผนรองรับระยะยาวต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติฉบับชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ชาญชัย ลิ้มปียากร. พัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. เอกสารการสอนชุดวิชา 91701 สังคมไทยกับการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.

_____ . การพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๗.

ดิน ปรัชญพฤทธิ์. การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔.

ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๔.

_____ . พึ่งตนเองในชุมชน. ขอนแก่น: สถาบันศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๑.

ปรีดี โชติช่วง. รายงานผลการศึกษา เรื่อง การประเมินคุณภาพและแนวทางการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๓.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

พระคุษฎี เมธงกูโร. การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พัทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พีรพัฒน์ พันศิริ. **เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน**. นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙.

มาณะ ชิตตะสังคะ. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗.

มูลนิธิชัยพัฒนา. **เศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www22www.chaipat.or.th>. [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓].

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ. **แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๙.

ลำพอง บุญช่วย. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๗.

วัชร อัทธิวาวัชกุล. **โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น: ในเชิงปริมาณแบบพึ่งพา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

วิชัย รูปขำดี. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.

วิชิต นันทสุวรรณ. **แผนแม่บทชุมชน ใน รับวิฤทธิเศรษฐกิจโลกปี ๒๐๐๐ เศรษฐกิจยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.

ศิริลักษณ์ ภูวดลไพโรจน์. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. **กลยุทธ์การพึ่งตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๘.

สมพร เทพสิทธิ์า. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. **อบต.ในอุดมคติ**. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๓.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____ . **ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สัมพันธ์ เตชะอธิก. **ปรีชา อุยตระกูล และชื่น ศศรีสวัสดิ์. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๓๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปสาระสำคัญ : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔).** กรุงเทพมหานคร : อัดสำเนา, ๒๕๕๐.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. **แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมระดับกลุ่ม/ชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒.

สุเมธ ตันดิเวชกุล. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.**(กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุรวุฒิ ปัดไธสง. **องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน.** นครนายก : โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

อภิชญา อยู่ในธรรม. **เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา.** ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘.

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. **ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖.

(๒) บทความ :

ชำนาญ วัฒนศิริ. “ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม”. **วารสารพัฒนาชุมชน.** ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑๒, ๒๕๔๒ : ๑๘.

ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว และวิชญา ปาณบุญณัง. “ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้ : ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน”. **วารสารประชาคมวิจัย,** ๒๕๔๑ : ๑๑-๑๒.

นิตยา กมลวัฒน์นิตา และนิสวันต์ พิษณุดำรง. “ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน”. **วารสารเศรษฐกิจและสังคม.** ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๙. มีนาคม-เมษายน, ๒๕๕๖ : ๑๖.

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน: กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ”. **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์.** ธันวาคม, ๒๕๕๕ : ๗๓.

วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล. “ชุมชนเข้มแข็ง : รากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน” **วารสารเศรษฐกิจและสังคม.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๖, ๒๕๕๔ : ๑๙.

(๓) รายงานการวิจัย :

กันต์ อินทวงศ์. “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

ขวัญกมล ดอนขวา. “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕.

เขมภัทธ์ เย็นเปี่ยม และคณะ. “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงเขตปฏิรูปที่ดิน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๕๕.

ชาญชัย สุขสกุล. “รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔.

ณัฐนันท์ หลักคำ และคณะ. “การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกล็ดเต่า (กลุ่มเพลงฝ้าย)”. **รายงานการวิจัย**. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์, ๒๕๕๔.

ธนาวุฒิ พิมพ์กี และจันทนา ฤทธิสมบุญ. “การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, ๒๕๕๓.

นภัสรพี เทพคุ้มกัน. “การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๖.

นันทพัทธ์ พูลสวัสดิ์. “การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๑.

ปิยะวัน เพชรหมี่. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๒.

พิรมาลย์ บุญธรรม. “ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโป ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”. **รายงานการวิจัย**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

- วิทยา จันทรแดง. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. **รายงานการวิจัย**. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๖.
- สมใจ ศรีเนตร. “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. **รายงานการวิจัย**. ประจวบคีรีขันธ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๕.
- สุวกิจ ศรีปัดดา. “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน”. **รายงานการวิจัย**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- เสริมศรี สุทธิสงค์. “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๖.
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. “การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Boissevain. J.. **Friend of Friend : Networks, Manipulators and Coalitions**. (Oxford : Basil Blackweel, 1974.
- Cerne. M.M.. **Putting People First**. London : Oxford University Press, 1991.
- Department of Economic and Social Affairs. **Development Administration : Current Approaches and Trends in Public Administration for National Development**. New York., 1975.
- Friedl. J.. **The human portrait : introduction to cultural anthropology**. New Jersey : Pretige-Hall., 1981.
- Galtung. J. **Self-Reliance : A Strategies for Development**. London: BoGLE L’ouverture Publication, 1980.
- J.H. Abbring and J.R. Campbell. **A Structural Empirical Model of Firm Growth, Learning and Survival**. Chicago : National Bureau of Economic research, 2003.
- McGee. R. Jon and Warms. R. L.. **Anthropology theory : An introductory history**. New York : McGraw Hill, 2004.

- P.H. Park. **The Development Strategy of Self-Reliance and Rural Development in the Democratic People's Republic of Korea.** California : University of California, 1997
- R.J. Gordon. **Small and Medium – Sized Enterprises.** Research Institute of Industrial Economic, 2002
- Scupin. R. and Decorse. C. R.. **Anthropology : A global perspective.** New Jersey : Pearson Education, 2004.
- Wallerstein. I. **The Modern World System : Capitalist Agriculture and theOrigins of European World Economy in the Sixteeth Century.** New York : Academic Press, 1979.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันศึกษา

สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชานโยบายสาธารณะ วิชาทรัพยากรมนุษย์ วิชาการบริหารโครงการ วิชาปัญหาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สามารถนำผลการศึกษานำเสนอต่อกลุ่ม หรือองค์กรในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสนอความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเป็นจริงในการนำไปใช้ ทั้งด้านเกี่ยวกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา และการประยุกต์ใช้ ด้านการส่งเสริมกิจกรรม ด้านการเพิ่มการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการพัฒนาชุมชน

๒. กิจกรรมการพัฒนาชุมชน

สามารถพัฒนาชุดกิจกรรมชุมชน โดยสอดแทรกกระบวนการหรือกิจกรรมการสร้างอาชีพที่หลากหลายในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการที่มีความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชนอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ดีต่อประชาชน ใช้งบที่คุ้มค่า ไม่ซ้ำซ้อน และเกิดประโยชน์สูงสุด

๓. ด้านกิจกรรมวิชาการ

มีการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อระดมและสรุปความคิดเห็น ๓ ครั้ง สอดแทรกความรู้และประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน โดยสามารถสรุปเป็นชุดกิจกรรม

มีการศึกษาร่วมกับองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนารูปแบบ ชุดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละสถานที่

มีการพัฒนาทักษะด้านการวิจัยให้กับทีมงานวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และนิสิตทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์ เทคนิคการเก็บข้อมูล เป็นต้น

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ, ทุติยภูมิของการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้	ทราบถึงนโยบาย, การจัดกิจกรรมและการปฏิบัติตามนโยบายรวมถึงนโยบายที่ยังไม่ได้ดำเนินการ	ข้อที่ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และระบบการบริหารจัดการของแต่ละภาคส่วน
๒. การสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา	ทราบถึงข้อมูลด้านพื้นที่ของพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้	ข้อที่ ๑-๒-๓	สามารถวิเคราะห์การดำเนินงานของพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้และการประสานงานแต่ละหน่วยงาน
๓. การประชุมกลุ่มย่อยผู้บริหารผู้นำท้องถิ่นและองค์กรชุมชน นักวิชาการ	ได้แนวทาง ข้อมูลพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ลักษณะ	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้เห็นข้อมูล กิจกรรมการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มี

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
	กิจกรรมการส่งเสริม สภาพปัญหา อุปสรรค กระบวน การพัฒนารูปแบบ ชุดกิจกรรมที่ เหมาะสม		คุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และ กระบวน การและแนวทางการพัฒนาที่ หลากหลาย
๔. การจัดประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ	ทราบถึงรูปแบบการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้กิจกรรม รูปแบบ แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
๕. ข้อเสนอแนะ	ทราบถึงข้อเสนอแนะทั้งด้านนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้	ข้อ ๑-๒-๓	ได้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องในหลายมิติ ทั้งด้านการส่งเสริม การพัฒนาความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่าย การส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

ภาคผนวก ง
ตัวอย่างแบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามหัวข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถามซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

๑) ชื่อ.....

๒) ตำแหน่ง/สถานะทางสังคม.....

๓) วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

๓) ที่อยู่.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง
ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๒.๑ ปัจจุบันท่านคิดว่าสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมตามมุมมองพื้นที่
ชุมชนของท่านในแต่ละด้าน ว่าอย่างไร

.....
.....
.....

๒.๑.๑ ท่านคิดว่าองค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชนควรมีสิ่งใดบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๑.๒ ในฐานะที่ท่านอยู่ในพื้นที่ ท่านจะร่วมสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคง
ให้เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๑.๓ ท่านคิดว่าการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่สำคัญในพื้นที่ของ
ท่านมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

.....
.....
.....

๒.๒ ท่านคิดว่าการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนของท่านควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๓ ท่านในฐานะที่ท่านเป็นประชาชนคนหนึ่งในชุมชน ท่านจะมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๔ ท่านคิดว่าปัจจุบันประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในด้านใดบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๕ ท่านคิดว่าการขับเคลื่อนชุมชนของท่านสู่การเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
และสังคมในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ควรมียุทธศาสตร์/แนวทางอย่างไร

๒.๕.๑ ด้านกระบวนการทางเทคโนโลยี มีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๕.๒ ด้านสิ่งแวดล้อม มีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๕.๓ ด้านความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร มีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....

๒.๕.๔ ด้านบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีแนวทางอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๕.๕ ด้านความเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง มีแนวทางอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....
.....
.....

นายสัญญา สดประเสริฐ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
หัวหน้าโครงการย่อย ๑

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	MCURS 800763005
ชื่อโครงการ	พัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
หัวหน้าโครงการ	นายสัญญา สดประเสริฐ และคณะ
ความเป็นมาและความสำคัญ	
<p>กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ควรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เริ่มจากการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวในเรื่องปัจจัยสี่แล้วจึงพัฒนาตนเองให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง ด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และอดออมให้พอมีพอกินพอใช้ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แก้ไขปัญหาตามเหตุและปัจจัยด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ก่อนคิดพึ่งผู้อื่น เมื่อมีความเข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนในชั้นพึ่งพากันและกัน นำไปสู่การรวมกลุ่มกันในระดับชุมชนและท้องถิ่น และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยมีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ได้รับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรสามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ และจัดการทุนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชน และมีธรรมาภิบาลในการจัดการองค์กรชุมชนท้องถิ่นจนสามารถพึ่งตนเองในระดับชุมชนท้องถิ่น แล้วจึงพัฒนาเครือข่ายสู่ภายนอกกับชุมชนอื่นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน</p>	
วัตถุประสงค์โครงการ	
<p>๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม</p> <p>๒) เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้</p> <p>๓) เพื่อสร้างรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้</p>	
ผลการวิจัย	
<p>๑. สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนวังกะ เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลเนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวังกะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนา ที่มีความชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติ เพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดยภาพรวมของกระบวนการพัฒนาชุมชน</p>	

๒. การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านวังกะ คือ มีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ และนำส่วนเกินเข้าร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มีแนวทางที่ผู้นำชุมชน เรียกว่า “ผลผลิตวิถีชุมชน” หรือ “ผลผลิตวิถีพอเพียง” เป็นแนวทางรูปธรรมที่ขยายตัวในพื้นที่ชุมชนบ้านวังกะ ๒) การพึ่งตนเองทางสังคมของชุมชนบ้านวังกะ คือ การเสริมสร้างให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจัยพื้นฐานบางอย่างไม่สามารถพึ่งตนเองในครอบครัวได้ ต้องพัฒนาการพึ่งตนเอง อย่างเป็นระบบ ๓) การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านวังกะ คือ เป็นการพึ่งตนเองบนฐาน องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ “คน ความรู้ และทรัพยากร” โดยการพัฒนาศักยภาพของคน ค้นหาทรัพยากร ในชุมชนท้องถิ่น มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ๔) การ พึ่งตนเองทางด้านจิตใจของชุมชนบ้านวังกะ คือ ยึดหลักธรรมทางศาสนาหล่อหลอมการดำเนินชีวิต ปฏิบัติ กิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ “นพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียง” คำปฎิญาณ ๙ ข้อ ที่ถอดเอาหลักปฏิบัติรูปธรรม ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นวินัยหลักในการดำเนินชีวิต ไม่ ไน้มเอียงไปตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ

๓. รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ นั่นคือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะ ควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและ แข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุน การกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริม บทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้ง ยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็น

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำชุดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาความ มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มี คุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ไปใช้ประโยชน์ทางการเรียนการสอน โดยประยุกต์กับวิชานโยบาย สาธารณะ วิชาองค์การและการจัดการ วิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

๒) องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบแนวทางการดำเนินงาน พัฒนาความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มี ความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการประสานเป็นเครือข่ายการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ทำงาน

<p>อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องมากขึ้น</p> <p>๓) องค์กรชุมชนใกล้เคียง นักวิชาการ อาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความสนใจและนำข้อมูลการวิจัยไปพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารงานในความดูแลของตนเอง</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p> <p>มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางสิ่งพิมพ์ทาง วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI</p>

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ประวัติผู้วิจัย (หัวหน้าโครงการวิจัย)

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นายสัญญา สดประเสริฐ

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Sanya Sodprasert

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ

สังกัดหน่วยงาน(ปัจจุบัน) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๙๙-๔๕๔-๖๕๐๔

E-Mail : sanya.mcu@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ.๒๕๕๗ ปริญญาตรี พธ.บ. รัฐศาสตร์ (การบริหารรัฐกิจ) มจร
- พ.ศ.๒๕๕๙ ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มจร

ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ประจำ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร วัดไร่ขิง

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- ผู้ช่วยนักวิจัย : ชื่อผลงานวิจัย แหล่งทุน และหัวหน้าโครงการวิจัย